

«Η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού»

Μόνικα Δημανοπούλου
ΑΜ:7111Μ017

Επιβλέπων Καθηγητής:
Ελευθέριος Βόγκλης

*Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και
Κοινωνικών Επιστημών*

*Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης -
ΜΠΣ: Νομικός Πολιτισμός*

07/07/2014

1. Περιεχόμενα

1.	Η έννοια του αλληλόχρεου λογαριασμού - Νομοθετική ρύθμιση.....	5
2.	Σκοπός του αλληλόχρεου λογαριασμού	10
3.	Τα βασικά χαρακτηριστικά του αλληλόχρεου λογαριασμού και τα είδη του	13
4.	Ο τραπεζικός αλληλόχρεος (ανοικτός) λογαριασμός.....	15
5.	Η κατάρτιση της σύμβασης.....	19
6.	Οι Γενικοί όροι συναλλαγών και ο αλληλόχρεος λογαριασμός.....	22
7.	Νομική φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού	24
7.1.	Αρχές λειτουργίας του αλληλόχρεου λογαριασμού	25
7.2.	Αρχή της καθολικής και αυτοδίκαιης υπαγωγής και εισόδου των απαιτήσεων στον αλληλόχρεο λογαριασμό	26
7.3.	Η αρχή του μη διαθεσίμου και απαιτητού των κονδυλίων του αλληλόχρεου λογαριασμού.....	27
8.	Η Ασφάλεια στον αλληλόχρεο λογαριασμό.....	29
9.	Τοκισμός και ανατοκισμός στον αλληλόχρεο λογαριασμό.....	33
10.	Το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού	38
10.1.	Περιοδικό και οριστικό κλείσιμο	38
10.2.	Λόγοι κλεισίματος του αλληλόχρεου λογαριασμού.....	39
10.3.	Ειδικά το κλείσιμο από μέρος της τράπεζας	41
10.4.	Η αναγνώριση του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού.....	43
10.5.	Σιωπηρή αναγνώριση υπολοίπου	46
10.6.	Καταδολίευση δανειστή	50
11.	Δικονομικά ζητήματα που ανακύπτουν από τον αλληλόχρεο λογαριασμό.....	51
11.1.	Η αγωγή.....	52
11.2.	Διαταγή πληρωμής	56
11.3.	Ανακοπή	59
12.	Αναγκαστική εκτέλεση.....	62
13.	Κατάχρηση δικαιώματος.....	63

14.	Ευθύνη αποχωρήσαντος εταίρου.....	63
15.	Καταδολίευση.....	66
16.	Συμπεράσματα.....	67
	Βιβλιογραφία.....	72
	Νομολογία	73

*Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή και επιβλέπων μου, κ. Ελευθέριο Βόγκλη
για την πολύτιμη καθοδήγηση του κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας*

1. Η έννοια του αλληλόχρεου λογαριασμού - Νομοθετική ρύθμιση

Στην εποχή μας, ο αλληλόχρεος λογαριασμός έχει γίνει αυτοτελής θεσμός του σύγχρονου δικαίου. Είναι μια ευρέως διαδεδομένη μορφή παροχής πιστώσεων και χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό από τις τράπεζες. Οι ρίζες της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού βρίσκονται στην αρχαία Ελλάδα, όπου για τις εμπορικές πράξεις τηρούνταν βιβλία στα οποία αναγράφονταν οι λογαριασμοί. Συναντάται επίσης η έννοια στο ρωμαϊκό δίκαιο¹, ενώ συναντούμε και αναφορές για το θεσμό και στη μεσαιωνική Λομβαρδία².

Με τον όρο «τρέχων» ή «τρεχούμενος» ή αλληλόχρεος λογαριασμός³ εννοούμε τη σύμβαση με την οποία οι αμοιβαίες (έστω και δυνητικά)⁴, χρηματικές απαιτήσεις που παράγονται από μια βασική σχέση που συνδέει τα δύο μέρη και οι καταβολές έναντι των απαιτήσεων αυτών χάνουν την αυτοτέλειά τους και γίνονται μη απαιτητά κονδύλια πιστώσεως και χρεώσεως ενός ενιαίου λογαριασμού, του οποίου μόνο το

¹ Β. Τσούμας, *Αλληλόχρεος λογαριασμός*, Αθήνα 2006, σελ. 7.

² Στ. Αντωνόπουλος, *Η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*, Αθήνα 2005, σελ. 1.

³ Ενδεικτικά από τη σφαίρα της νομολογίας παραθέτουμε ορισμένους ορισμούς: «Όπως προκύπτει από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 361 και 874 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ, 669 ΕμπΝ και 64 - 67 του ν.δ της 17.7/14.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρών», αλληλόχρεος λογαριασμός είναι η σύμβαση με την οποία συμφωνείται από τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον είναι έμπορος, ότι οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από τις συναλλαγές τους, δεν θα επιδιώκονται μεμονωμένα αλλά θα φέρονται σε κοινό λογαριασμό προς απόσβεσή τους κατά το μέρος που καλύπτονται, ώστε τελικά το κατά το κλείσιμο του λογαριασμού τυχόν κατάλοιπο να αποτελεί τη μοναδική απαίτηση μεταξύ των μερών. Ο λογαριασμός κλείνει περιοδικά, εκτός αντίθετης συμφωνίας, κάθε εξάμηνο και οριστικά με καταγγελία της συμβάσεως (ΕισΝΑΚ 112 παρ. 2), οπότε, οφείλεται, δι' αποσβέσεως κατά τη διάρκεια λειτουργίας του λογαριασμού των επί μέρους κονδυλίων χρεοπιστώσεων που καλύπτονται, το κατά το κλείσιμο του λογαριασμού οριστικό κατάλοιπο. ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκΕΔ*, Α/2010, 185-186, ΑΠ 667/2001, *ΕλλΔνη*, 45, 1543. «Περαιτέρω από τον συνδυασμό των διατάξεων του αρ. 669 ΕμπΝ, 361, 874 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ και 47, 64 έως 67 του ν.δ της 17.7/13.8.1923, προκύπτει ότι αλληλόχρεος ή ανοιχτός ή τρεχούμενος λογαριασμός υπάρχει, όταν δύο πρόσωπα, από τα οποία τουλάχιστον το ένα είναι έμπορος, συμφωνούν να καταχωρίζουν τις μεταξύ τους δοσοληψίες σε κονδύλια πιστώσεων και χρεώσεων, τα οποία, μολοντί διατηρούν το νομικό τους χαρακτήρα, αποβάλλουν από την καταχώρησή τους την αυτοτέλειά τους και δεν μπορούν να επιδιωχθούν ή να διατεθούν χωριστά, με αποτέλεσμα να οφείλεται μόνο το κατάλοιπο που προκύπτει, κατά το κλείσιμο του λογαριασμού, με αντιπαραβολή των κονδυλίων. ΕφΠειρ 613/2009, *ΕΕΔ*, 2010, *ΞΑ*, 90. «Επειδή, κατά το συνδυασμό των διατάξεων των αρ. 361, 874 του ΑΚ, 112 του ΕισΝΑΚ, 669 του ΕμπΝ και 64-67 του ν.δ της 17.7/17.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών» οι οποίες εξακολουθούν να ισχύουν και μετά τη εισαγωγή του ΑΚ (αρ 41 εδ. Α' του ΕισΝΑΚ), προκύπτει ότι αλληλόχρεος (ανοικτός ή τρεχούμενος) λογαριασμός υπάρχει, όταν με σύμβαση δύο πρόσωπα, από τα οποία το ένα τουλάχιστον είναι έμπορος, συμφωνούν οι απαιτήσεις και από τις δύο πλευρές, που προκύπτουν από τις μεταξύ τους συναλλαγές, να μην επιδιώκονται ή διατίθενται μεμονωμένα, αλλά να φέρονται σε κοινό λογαριασμό με σκοπό να επέρχεται απόσβεσή τους κατά δε το κλείσιμο του λογαριασμού το τυχόν κατάλοιπο να αποτελεί τη μοναδική πλέον μεταξύ τους απαίτηση». ΕφΑθ 8893/1999, *ΕΕΔ*, ΝΔ 2003, 59.

⁴ ΑΠ 199/2000, *ΕΕμπΔ*, 2000, 888.

υπόλοιπο είναι απαιτητό, το οποίο θα προκύψει μετά το πέρας της συμβατικής σχέσης⁵.

Ο τρέχων λογαριασμός υπό στενή έννοια ή τρεχούμενος, ο ανοικτός και ο αλληλόχρεος λογαριασμός μπορούν να ονομαστούν και τρέχοντες ως υπερκείμενη έννοια⁶. Βασικό στοιχείο του αλληλόχρεου λογαριασμού θα λέγαμε ότι είναι το γεγονός ότι αποτελεί μια σύμβαση μεταξύ δύο συμβαλλόμενων, που συμφωνούν ότι οι εκατέρωθεν συναλλαγές τους θα αναφέρονται σε ένα κοινό λογαριασμό υπό τη μορφή χρεοπιστώσεων⁷. Έτσι, με την έννοια του αλληλόχρεου λογαριασμού περιγράφουμε τις συναλλαγές μεταξύ δύο προσώπων, με βάση κάποια μεταξύ τους συναλλακτική σχέση, που γίνεται το πραγματικό ή το νομικό θεμέλιο γέννησης αμοιβαίων απαιτήσεων. Αυτή η συναλλακτική σχέση πρέπει να έχει διάρκεια και να οδηγεί σε επαλειμμένη δημιουργία απαιτήσεων με βάση την ίδια ή διαφορετική νομική αιτία. Αντικείμενο του αλληλόχρεου λογαριασμού δεν μπορούν να αποτελέσουν όλες αδιακρίτως οι απαιτήσεις και οι καταβολές των μερών, αλλά μόνο οι χρηματικές. Οι απαιτήσεις ειδικότερα πρέπει να είναι εκκαθαρισμένες και ληξιπρόθεσμες ή κατά τις περιστάσεις εκπληρώσιμες⁸.

Επιπλέον, εννοιολογικό στοιχείο του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι, εκτός των άλλων, η ύπαρξη συναλλαγών μεταξύ δύο προσώπων, δυνάμει κάποιας μεταξύ τους συναλλακτικής σχέσης, που αποτελεί το πραγματικό ή νομικό θεμέλιο γέννησης αμοιβαίων απαιτήσεων, η οποία συναλλακτική σχέση πρέπει να έχει διάρκεια και να οδηγεί σε επανειλημμένη δημιουργία απαιτήσεων, είτε βάσει της ίδιας ή διαφορετικής νομικής αιτίας⁹.

Οι συναλλαγές μεταξύ των δύο μερών σε αλληλόχρεο λογαριασμό ονομάζονται αποστολές. Η παραγόμενη χρηματική απαίτηση προορίζεται να εισαχθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό και να παραγάγει απαίτηση πληρωμής χρηματικού ποσού υπέρ του αποστολέα σε βάρος του λήπτη¹⁰.

Με τον όρο κατάλοιπο ή υπόλοιπο, εννοείται το τυχόν προκύπτον τελικό υπόλοιπο υπέρ ενός των μερών και εις βάρος του άλλου, κατά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού. Το υπόλοιπο αυτό είναι προϊόν της τελικής εκκαθάρισης των κονδυλίων του λογαριασμού, καθώς το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού επιφέρει

⁵ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο: Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων*, Αθήνα 2011, σελ. 173. Βλ. επίσης: Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 10 – 11. Ακόμα: Α. Γεωργακόπουλος, *Το δίκαιο των διαρκών ενοχών*, Σάκουλας, Αθήνα 1979, 38. Ακόμα: Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της σύμβασης πιστώσεως με ανοικτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 497. Επίσης: ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ* 2012, 919.

⁶ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 209 – 212.

⁷ Δ. Κατσάνος, *Η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*, *Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών*, Θεσσαλονίκη 2005, 20 - 22. Βλ. επίσης: ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκΕΔ*, α/2010, 183 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

⁸ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 177.

⁹ ΕφΠατρ 5671/99, *ΧρΙΔ*, 2001, 258.

¹⁰ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 12.

αυτοδικαίως συνολική εκκαθάριση (με άθροιση των απαιτήσεων κάθε ανταποκριτή και εν συνεχεία καθολικό συμψηφισμό των εκατέρωθεν ως άνω αθροισμάτων των απαιτήσεων¹¹.

Βασικότερο χαρακτηριστικό της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι επίσης η έλλειψη γνώσης του αποτελέσματος, δηλαδή η άγνοια του δικαιούχου του καταλοίπου μέχρι το κλείσιμο του λογαριασμού¹². Δεν γνωρίζει δηλαδή εκ των προτέρων ποιος είναι ο δανειστής και ποιος είναι ο οφειλέτης. Το γεγονός αυτό, όπως θα δούμε και παρακάτω είναι ένα από τα σημεία που διατυπώνονται ενστάσεις για την εφαρμογή του αλληλόχρεου λογαριασμού στον τραπεζικό τομέα, καθώς επιβάλλεται ανατοκισμός, που δεν είναι σύμφωνος με το περιεχόμενο των συμβάσεων των τραπεζικών ανοικτών λογαριασμών.

Ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι μια σύμβαση με ίδια αποτελέσματα και αυτοτέλεια έναντι των συμβάσεων από τις οποίες προέρχονται οι απαιτήσεις που καταχωρούνται στις στήλες του¹³. Στην εποχή μας ο αλληλόχρεος λογαριασμός βρίσκει χρήση στις τραπεζικές συναλλαγές για την εξυπηρέτηση τραπεζικών συμβάσεων κατάθεσης, ανοίγματος πίστωσης κτλ. Ο τραπεζικός ανοιχτός λογαριασμός συνίσταται στην υποχρέωση της τράπεζας να θέσει στη διάθεση του πιστούχου ορισμένη πίστωση για ορισμένο χρόνο με δικαίωμα τούτου να κάνει χρήση της πίστωσης εν όλο ή εν μέρει, εφάπαξ ή διαδοχικά¹⁴. Επίσης χρησιμοποιείται εκτός από τις τράπεζες για τη διευθέτηση δοσοληψιών από έννομες σχέσεις, όπως μισθώσεις, ανάθεση διαχείρισης περιουσιών επί αμοιβή, συμβάσεις πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων κτλ¹⁵.

Η ελληνική νομοθεσία περιέχει ελάχιστες μόνο διατάξεις για τον αλληλόχρεο λογαριασμό, που δεν συγκροτούν μια ικανοποιητική ρύθμισή του. Οι διατάξεις αφορούν ζητήματα σχετικά με αυτόν και αφήνουν να εννοηθεί ότι η λειτουργία του γίνεται δεκτή από το νομοθέτη, όπως έχει επικρατήσει και διαμορφωθεί εθιμικά από τις εμπορικές συνήθειες¹⁶.

Έτσι, ο αλληλόχρεος λογαριασμός ρυθμίζεται από τα άρθρα 874 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ, 669 ΕμπΝ, 35, 47 και 64-67 νδ 17.7/3.8.1923. Αναλυτικά τα άρθρα που αφορούν τον αλληλόχρεο λογαριασμό έχουν ως εξής:

¹¹ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 133 – 134.

¹² Ειδικότερα για την ύπαρξη αλληλόχρεου λογαριασμού απαιτείται να μην είναι εκ των προτέρων γνωστό ποιος εκ των συμβαλλομένων κατά την τελική εκκαθάριση των δοσοληψιών του, θα είναι οφειλέτης και πότε πιστωτής, δυνάμενος μόνο να εξοφλεί τμηματικά το χρέος του των εκάστοτε καταβολών γινομένων προς αντίστοιχη απαλλαγή εκ του χρέους. ΜΠρΠειρ 3850/2001, *ΕΕμπΔ*, 2204, 511.

¹³ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 172.

¹⁴ Φ. Δώρης, «Αρ. 31/1997», *Νομικό Βήμα*, τ. 46, 195. Βλ. επίσης: Β. Τσούμας, *ό.π.*, 55.

¹⁵ ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ*, 2012, 918 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

¹⁶ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 210.

Άρθρο 874 ΑΚ- Το κατά το προηγούμενο άρθρο έγγραφο δεν απαιτείται αν η υπόσχεση αφορά υπόλοιπο κλεισθέντος λογαριασμού.

Άρθρο 112 ΕισΝΑΚ- Αν υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός μεταξύ δύο προσώπων, το ένα τουλάχιστον από τα οποία είναι έμπορος, από την ημέρα που ο λογαριασμός αυτός έκλεισε, το κατάλοιπο είναι αυτοδικαίως τοκοφόρο, έστω και αν ο λογαριασμός περιέχει κονδύλια από τόκο που οφείλεται για διάστημα μικρότερο από ένα έτος. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός κλείνει περιοδικά κάθε εξάμηνο, εκτός αν συμφωνηθεί διαφορετικά, όχι όμως και σε διάστημα μικρότερο από ένα τρίμηνο. Καθένα από τα μέρη μπορεί οποτεδήποτε με καταγγελία του να θεωρήσει ότι ο λογαριασμός έκλεισε οριστικά, οπότε ο δικαιούχος του καταλοίπου έχει δικαίωμα να το απαιτήσει αμέσως.

Άρθρο 669 ΕΝ – Δύναται να διεκδικηθώσιν ενόσω υπάρχουσιν αναλοιώτα, καθόλου ή εν μέρει, εμπορεύματα, άτινα παρεδόθησαν προς τον πτωχεύσαντα λόγω παρακαταθήκης ή δια να πωληθώσι δια λογαριασμόν του αποστολέως. Εν τη τελευταία τούτη περιπτώσει δύναται να γίνει διεκδίκησις και του τιμήματος των ειρημένων εμπορευμάτων η μέρους αυτού, αν εισέτι δεν επληρώθει δια χρημάτων ή άλλως, ή δεν κατεχωρήθη εις τον μεταξύ του πτωχεύσαντος και του αγοραστού αλληλόχρεον λογαριασμόν ή δεν συνεψηφίσθη μεταξύ αυτών.

ΝΔ της 17.7/13.8 1923 Άρθρο 35 - Αι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται οσάκις η εταιρεία (πιστώτρια) λαμβάνει ενέχυρον κινητόν πράγμα ή απαίτησιν α) λόγω δανείου, είτε απλού είτε επ' ανοικτώ λογαριασμό, β) λόγω εξασφάλισεως προγενεστέρας της απαιτήσεως αυτής.

Άρθρο 47- 1- Αι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται επί δανείου (πιστώσεως) επ' ανοικτώ λογαριασμό.

2. Τούτον κλείει η πιστώτρια όταν θελήση.

3. Κάτωθι της επιταγής προς πληρωμίν αναγράφει η πιστώτρια απόσπασμα των βιβλίων αυτής, εμφανίον την κίνησιν του λογαριασμού και το χρεωστικόν υπόλοιπο.

4. Ο οφειλέτης δικαιούται να αμφισβητήσει τον λογαριασμόν, αλλ' η τοιαύτη αμφισβήτησις δεν ανακαλλεί την εκτέλεσιν, ούτε ακαιροί την κατακύρωσιν.

Άρθρο 64 - προκειμένου περί δανείου (πιστώσεως) επ' ανοικτώ λογαριασμό εφαρμόζονται αι διατάξεις των επομένων τριών άρθρων.

Άρθρο 65 - 1. Επί τοιούτου δανείου η καταβολή των χρημάτων υπό της εταιρείας δεν βεβαιούται δια συμβολαιογραφικής πράξεως αλλά δια των εκάστοτε αποδείξεων του οφειλέτη.

2. Επί τοιούτου δανείου εφαρμόζονται αναλόγως αι διατάξεις του άρθρου 47.

Άρθρο 66 – 1. Επί τοιούτου δανείου η Εθνική τράπεζα δικαιούται εις προμήθειαν καθ' υπέρβασιν του δι' αυτήν νομίμου ορίου του τόκου επί των υπ' αυτής χορηγουμένων ενυπόθηκων δανείων.

2. Η προμήθεια δεν δύναται να υπερβαίνει το εν τοις εκατόν ετησίως.

Άρθρο 67 – Παν απλόν χρεωλυτικόν ενυπόθηκων δάνειον δύναται να τραπέει εις επ’ ανοικτώ λογαριασμό και τανάπαλιν, δι’ απλής συμβολαιογραφικής πράξεως μεταξύ δανείστριας και οφειλέτου, μη χρηζούσης εγγραφής εις τα βιβλία υποθηκών και γραφομένης επί χαρτοσήμου δραχμής¹⁷.

Αν και οι ορισμοί που συχνά συναντάμε στην νομολογία, θέτουν ως όρο την ιδιότητα του εμπόρου σε ένα τουλάχιστον μέρος από τη σχέση, ωστόσο στη θεωρία και τη νομολογία υπάρχει η άποψη ότι για να υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός δεν είναι ανάγκη να είναι έμπορος ένα από τα δύο μέρη¹⁸. Ωστόσο, η εμπορική ιδιότητα είναι απαραίτητη για να τύχει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 112 του ΕισΝΑΚ ως προς το θέμα του ανατοκισμού¹⁹. Η ιδιότητα δηλαδή ενός (τουλάχιστον) των μερών ως εμπόρου δεν είναι εννοιολογικό στοιχείο της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού, όπως ατυχώς δέχεται η νομολογία²⁰. Αλληλόχρεος λογαριασμός μπορεί να υπάρξει και μεταξύ προσώπων που δεν είναι έμποροι. Η ιδιότητα του εμπόρου απαιτείται μόνο για την επέλευση της συνέπειας που προβλέπεται στο άρθρο 112 παρ. 1 ΕισΝΑΚ, δηλαδή της αυτοδίκαιης τοκοφορίας του καταλοίπου, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 296 παρ. 1 ΑΚ, ακόμη κι αν το κατάλοιπο περιέχει τόκους που οφείλονται για διάστημα μικρότερο από ένα έτος (και οι οποίοι προκύπτουν, προφανώς, από τα περιοδικά, δηλαδή ενδιάμεσα κλεισίματα του λογαριασμού δυνάμει της σύμβασης ή δυνάμει του άρθρου 112 παρ. 2 εδ. Α²¹).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα βασικά εννοιολογικά στοιχεία του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι: α) Η ύπαρξη συναλλαγών μεταξύ δύο προσώπων, από τις οποίες είναι δυνατό να γεννηθούν εκατέρωθεν απαιτήσεις²². β) Η ιδιότητα ενός από τα δύο μέρη ως εμπόρου (για τον ανατοκισμό κατά το άρθρο 112 παρ. 1 ΕισΝακ). γ) Η κατάρτιση σύμβασης μεταξύ τους. δ) Ορισμένο περιεχόμενο της σύμβασης που συνίσταται στη μη επιδίωξη και διάθεση μεμονωμένων των

¹⁷ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 9 – 10.

¹⁸ ΜονΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1113 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

¹⁹ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 223. Βλ. επίσης: Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 10.

²⁰ ΕιρΘες 5756/2003, *Αρμ* 2004, 1159. ΕιρΚαβ 99/2003, *ΕΤρΑξΧρΔ*, 2004, 425. ΑΠ 1828/88, *ΕΕμπΔ*, 1991, 238. ΕφΘες. 1290/93, *ΕΤραπ*, 1399. ΜΠρΘες. 24657/2002, *ΧρΔ*, 2003, 345. ΕφΘες 3078/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 958. ΕφΑθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318. ΕφΑθ 5514/2003, *ΔΕΕ*, 2003, 1345. ΑΠ 1/2002, *Δελτίο ΑΕ και ΕΠΕ 2003*, 85. ΕφΛαρ 219/2002, *Δικογρ. 2003*, 66. ΕφΠατρ 68/2003, *ΕπισκΕΔ*, 2003, 827. ΕιρΚαβαλ. 267/2002, *ΕπισκΕΔ* 2002, 1180. Εφ Αθ. 8224/99, *ΔΕΕ*, 2000, 171. ΕφΑθ 2335/99, *ΕΛΔ*, 2000, 144. ΑΠ 631/75, *ΝοΒ*, 24, 45. ΑΠ 394/74, *ΝοΒ*, 22, 1377. ΑΠ 127/72, *ΝοΒ*, 20, 738. ΕφΑθ 4887/2000, *ΔΕΕ*, 2000, 1245. ΕφΑθ 55/2000, *ΔΕΕ*, 2000, 632. ΕφΠατρ 567/99, *ΔΕΕ*, 2000, 173. ΕφΑθ 6072/98, *ΕΛΔ*, 2000, 458. ΕφΑθ 6572/97, *ΕΛΔ*, 1998, 165. ΕφΑθ 4164/96, *ΔΕΕ*, 1997, 183. ΕφΠατρ 232/97, *ΔΕΕ*, 1997, 604. ΕφΠατρ 146/97, *ΔΕΕ*, 1997, 851. ΑΠ 1828/88, *ΕΕμπΔ*, 32, 238. ΑΠ 680/86, *ΝοΒ*, 35, 723. ΑΠ 1393/80, *ΝοΒ*, 29, 688. ΑΠ 362/72, *ΝοΒ*, 21, 386. ΕφΑθ 7644/82, *ΝοΒ*, 31, 75. ΑΠ 394/74, *ΝοΒ*, 22, 1377. ΠΠρΘες 4333/96, *Αρμ*, 50, 1007. ΕφΘες 4076/95, *Αρμ*, 50, 200, 1010. ΕφΘες 27/94, *Αρμ*, 48, 1392. ΕφΘες 339/93, *ΕΛΔ*, 35, 662. ΕφΘες 1290/93, *Αρμ*, 47, 627. ΑΠ 1524/91, *ΕΛΔ*, 34, 313. ΕφΑθ 12090/90, *ΕΕμπΔ* 32, 235. ΜΠρΘες 2204/90, *Αρμ*, 45, 299.

²¹ ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκΕΔ*, α/2010, 184 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.). ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ*, 2012, 919, (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.).

²² Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, *ό.π.*, 212.

απαιτήσεων που πηγάζουν από τις συναλλαγές αλλά την καταχώρησή τους σε κοινό λογαριασμό κατά ορισμένα διαστήματα, στην εκκαθάριση των απαιτήσεων κάθε φορά που κλείνει ο λογαριασμός και στη συμφωνία ότι μοναδική μεταξύ των μερών απαίτηση είναι αυτή που θα προκύψει από την εκκαθάριση κατά το κλείσιμο του λογαριασμού²³.

Ο αλληλόχρεος λογαριασμός προϋποθέτει μια συμφωνία (σύμβαση) των μερών. Είναι λοιπόν ο αλληλόχρεος λογαριασμός μια σύμβαση παρεπόμενη, αφού εξυπηρετεί μια άλλη βασική σχέση. Αποτελεί όμως ιδιαίτερη σύμβαση. Αφού υπάγεται σε άλλη βασική σύμβαση. Αν η βασική σύμβαση ακυρωθεί, τότε γίνεται ανενεργής και η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός αποτελεί μια κανονιστική σύμβαση που ρυθμίζει τον τρόπο λειτουργίας και εξόφλησης της βασικής συμφωνίας²⁴.

2. Σκοπός του αλληλόχρεου λογαριασμού

Σκοπός του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι απλοποίηση και η ασφάλεια στις πληρωμές των οφειλών μεταξύ των δύο συναλλασσόμενων προσώπων. Παλαιότερα, η θεωρία και η νομολογία περιόριζε το σκοπό του αλληλόχρεου λογαριασμού στην αμοιβαία παροχή πίστωσης²⁵. Έτσι, ο αλληλόχρεος λογαριασμός προσφέρει την ενοποίηση, την απλοποίηση και την ασφάλεια των συναλλαγών των δύο συμβαλλόμενων μερών. Επιπλέον, με αυτό τον τρόπο ρυθμίζει το νομικό καθεστώς των απαιτήσεων και καταβολών μετά την ενδεχόμενη γέννησή τους και την πραγματοποίησή τους.

Η ενοποίηση γίνεται με τη συγχώνευση όλων των απαιτήσεων στον αλληλόχρεο λογαριασμό, χωρίς οποιαδήποτε διάκρισή τους με βάση τη σχέση από την οποία προέρχονται. Η απλοποίηση γίνεται με την αποφυγή περιττών καθημερινών αποστολών χρημάτων μεταξύ των συμβαλλόμενων και την αποφυγή των τυχόν τόκων και εξόδων²⁶. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται με την αποφυγή κινδύνων που υπάρχουν κατά τη μεταφορά χρημάτων και επίσης με την άμεση ικανοποίηση των απαιτήσεων του κάθε μέρους χωρίς τον κίνδυνο μιας αδυναμίας του κάθε μέρους να προβεί σε πραγματική πληρωμή. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός αποκλείει τη μεταβίβαση και την κατάσχεση της απαίτησης, εξασφαλίζοντας τη διατήρησή της στην περιουσία του αντισυμβαλλόμενου και έτσι γίνεται βέβαιη η δυνατότητα του συμψηφισμού και μέσω του συμψηφισμού, η δυνατότητα της ικανοποίησης και των απαιτήσεων που θα

²³ Δ. Κονδύλης, «Η έννοια, λειτουργία και αποτελέσματα του αλληλόχρεου λογαριασμού», *ΕΛΔ*, τ. 37, 1996, 498.

²⁴ Γ. Βελέντζας, *Δίκαιο αλληλόχρεου λογαριασμού*, Θεσσαλονίκη 2007, 42 – 43.

²⁵ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 10.

²⁶ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 16.

δημιουργηθούν αργότερα, πριν φυσικά από το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού²⁷.

Έτσι ένα βασικό χαρακτηριστικό του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι το γεγονός ότι συμψηφίζει τις απαιτήσεις του κάθε μέρους ως το σημείο όπου αλληλεπικαλύπτονται και έτσι γεννά ασφάλεια στο κάθε μέρος της σχέσης²⁸. Οι απαιτήσεις που εισάγονται στο λογαριασμό εκκαθαρίζονται κατά τη συμφωνία των μερών, είτε διαδοχικά με την είσοδό τους στο λογαριασμό, ή περιοδικά κατά το περιοδικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, που πραγματοποιείται ανά εξάμηνο, εκτός αν υπάρχει διαφορετική συμφωνία των μερών. Στην πράξη, συμβάσεις αλληλόχρεου λογαριασμού συνάπτονται σε πολλές και ποικίλες περιπτώσεις, όπου είναι δυνατό να εξυπηρετηθούν οικονομικές σχέσεις και συναλλαγές, θεμελιωμένες είτε σε μια, είτε σε περισσότερες συμβάσεις, οι οποίες δημιουργούν τη δυνατότητα πραγματοποίησης αμοιβαίων παροχών καθ' όλη τη διάρκεια του λογαριασμού και με κάποια ως εκ τούτου χρονική διάρκεια²⁹.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι ο Άρειος Πάγος θεωρεί προβληματικές κάποιες αποφάσεις, που απαλλάσσουν από την ευθύνη επί του καταλοίπου αποχωρήσαντα ομόρρυθμο εταίρο σε εταιρεία με σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού, πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού αυτού. Η επικράτηση μιας τέτοιας αντίληψης θα ευνοούσε την καταστρατήγηση της απεριόριστης ευθύνης του ομόρρυθμου εταίρου για τις υποχρεώσεις της εταιρίας στην οποία μετέχει και θα περιόριζε τη χρησιμότητα και την ασφάλεια που παρέχει στις συναλλαγές ο αλληλόχρεος λογαριασμός³⁰. Το ζήτημα αυτό θα το προσεγγίσουμε αναλυτικότερα, και στη συνέχεια της εργασίας μας.

Επίσης, η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού παρουσιάζει διάρκεια και εντός της διάρκειας αυτής περιοδικότητα απαραίτητη για τον ανατοκισμό και τη δημιουργία συμψηφισμών εκατέρωθεν αξιώσεων. Χωρίς αμοιβαιότητα και διάρκεια ο αλληλόχρεος λογαριασμός περιέχει απλώς έντοκη προθεσμία εξόφλησης³¹.

Στον τομέα των τραπεζών, ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι μια βασική μέθοδος, που χρησιμοποιούν οι τράπεζες για να χορηγήσουν χρήμα στην αγορά. Στην έννοια του αλληλόχρεου λογαριασμού περιλαμβάνεται και ο ανοιχτός λογαριασμός πιστώσεως σε τράπεζα, ο οποίος κινείται με διαδοχικές αναλήψεις του δανείου από τον πιστούχο της τράπεζας και τμηματικές αποδόσεις αυτού από τον ίδιο με τους οικείους τόκους και προμήθειες. Βασικά χαρακτηριστικά της πίστωσης είναι ότι: α) Αναφέρεται μόνο σε χρηματική ενίσχυση του συμβαλλόμενου, ενώ το δάνειο και σε άλλα αντικαταστατά πράγματα, όπως τα εμπορεύματα. β) Η πίστωση μπορεί να είναι

²⁷ Δ. Κονδύλης, *ό.π.*, 500.

²⁸ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 10.

²⁹ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 18.

³⁰ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», *ΔΕΕ*, τ. 2 (έτος 7ο), 2001, 171.

³¹ Α. Γεωργακόπουλος, *Το δίκαιο των διαρκών ενοχών*, *ό.π.*, 39.

άμεση (για παράδειγμα χορήγηση με ενέχυρο αγιογράφων) ή έμμεση (πχ έκδοση Εγγυητικής Επιστολής από μια τράπεζα για το πελάτη της). γ) Η πίστωση βασίζεται κυρίως στην εμπιστοσύνη του πιστοδότη στο πιστούχο³².

Έτσι, ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι ένα από τα είδη λογαριασμών πιστοδοτήσεων. Ο πελάτης συμφωνεί με το πιστωτικό ίδρυμα ένα όριο πίστωσης, μέχρι το οποίο θα μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες του για κεφάλαιο κίνησης της επιχείρησής του. Το όριο αυτό δεν είναι δυνατό να ξεπεραστεί και η υπέρβασή του είναι δικαιολογημένη μόνο κατά το ποσό των τόκων. Το διαρκώς αυξομειούμενο υπόλοιπο του λογαριασμού επιτρέπει τη συνεχή κάλυψη των εκάστοτε βραχυπρόθεσμων αναγκών της επιχείρησης, δηλαδή των αναγκών για κεφάλαιο κίνησης ή αναγκών που προκύπτουν κατά την παραγωγική διαδικασία. Η διάρκεια των χρηματοδοτήσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει τη διάρκεια του παραγωγικού συναλλακτικού κυκλώματος της επιχείρησης³³.

Ο εκτοκισμός του αλληλόχρεου λογαριασμού γίνεται κατά τη λήξη κάθε τριμήνου. Ο πιστούχος μπορεί αν θέλει να εξοφλήσει μέρος ή το σύνολο της οφειλής του, ενώ μπορεί να επαναδανείζεται όταν έχει ανάγκη μέχρι το όριο που του έχει χορηγηθεί, ενώ αυτός παραδίδει στην τράπεζα χρήματα ή τίτλους τμηματικά μαζί με τους τόκους και τις προμήθειες³⁴. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός, όπως προβάλλεται από τις τράπεζες, μπορεί να παρέχει στις επιχειρήσεις τα παρακάτω πλεονεκτήματα. Α) Ο πελάτης είχε τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί το όριο ανάλογα με τις ανάγκες του. Β) Ο πελάτης μπορεί να μειώνει το χρεωστικό του υπόλοιπο με καταθέσεις ποσών σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή. Γ) Ο πελάτης επιβαρύνεται με τόκους μόνο για το ποσό που χρησιμοποίησε. Οι ανοικτοί λογαριασμοί, λόγω της ευελιξίας που παρουσιάζουν, είναι ιδιαίτερα επιθυμητοί από τις επιχειρήσεις και έτσι αποτελούν την πλειοψηφία των χρηματοδοτήσεων για κεφάλαιο κίνησης.

Η κρατούσα άποψη τόσο στη χώρα μας, όσο και σε πολλές άλλες χώρες, θεωρεί ότι οι συμβάσεις τρέχοντος ή αλληλόχρεου λογαριασμού που συνοδεύουν τραπεζικές συμβάσεις ανοίγματος πίστωσης είναι γνήσιες συμβάσεις αλληλόχρεου ή τρέχοντος λογαριασμού. Ένα κομμάτι επικριτικό προς την κρατούσα έννοια υποστηρίζει ότι δεν είναι απαραίτητο στοιχείο του τρέχοντος λογαριασμού ιδίως του τραπεζικού, η δυνατότητα διενέργειας αμοιβαίων αποστολών, αλλά αρκεί η δυνατότητα διενέργειας αποστολών από το ένα μέρος, από δε το άλλο μέρος απλώς καταβολών³⁵.

³² Μ. Αγγελάκης, «Τραπεζικές χρηματικές εμπλοκές», 2005, 42 – 43.

³³ Π. Αγγελόπουλος, *Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αγορές, προϊόντα, κίνδυνοι*, Αθήνα 2010, 474 – 478.

³⁴ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 55.

³⁵ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 48.

3. Τα βασικά χαρακτηριστικά του αλληλόχρεου λογαριασμού και τα είδη του

Βασικό στοιχείο του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η δυνατότητα του καθενός από τα μέρη να έχει θέση είτε πιστωτή είτε οφειλέτη. Η αναγνώριση της δυνατότητας ύπαρξης αμοιβαίων απαιτήσεων είναι η ανάγκη συμψηφισμού τους, προκειμένου να συντελεστεί και ο σκοπός του αλληλόχρεου λογαριασμού που είναι η απλοποίηση των συναλλαγών με τη συγχώνευση των απαιτήσεων σε ένα κοινό λογαριασμό. Η δυνατότητα αυτή θα πρέπει να υπάρχει καθ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του λογαριασμού. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός αποτελεί σύμβαση που ακολουθεί μια βασική σχέση, η οποία συνδέει τα μέρη (κατάθεση, πίστωση, εμπορική αντιπροσώπευση, εργολαβία). Οι αμοιβαίες χρηματικές απαιτήσεις χάνουν την αυτοτέλειά τους, καθιστάμενες μη απαιτητά κονδύλια πιστώσεως και χρεώσεως ενός ενιαίου λογαριασμού, που μόνο το υπόλοιπό του είναι απαιτητό κατά το πέρας της σχέσης. Η σχέση περατώνεται κατά τη συμφωνία των μερών, ιδίως όταν λήξει η βασική σχέση. Αν δεν υπάρχει συμφωνία κάθε μέρος μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση. Περάτωση επίσης επέρχεται σε περίπτωση θανάτου, απαγορεύσεως ή πτωχεύσεως του ενός από τα δύο μέρη³⁶.

Έτσι βασικά χαρακτηριστικά του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι ότι: 1) παρέχει τη δυνατότητα δημιουργίας εκατέρωθεν απαιτήσεων, άσχετα τελικά αν θα δημιουργηθούν ή όχι³⁷. Είναι λοιπόν αδιάφορο αν μετά τη σύναψη του αλληλόχρεου λογαριασμού πραγματικά έγιναν κατά τη διάρκειά του αποστολές και από τα δύο

³⁶ Ι. Κρατερός (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, Αθήνα 1998, 85 – 86.

³⁷ Για την ύπαρξη αλληλόχρεου λογαριασμού δεν απαιτείται η πραγματική ύπαρξη υποχρέωσης αμοιβαίων παροχών, αλλά αρκεί να υπάρχει τέτοια δυνατότητα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση που γίνονται καταβολές έναντι αποστολής εμπορευμάτων, χωρίς οι καταβολές να αφορούν συγκεκριμένα εμπορεύματα. ΕφΑθ 5514/2003, *ΕΤΡΑ ΧρΔ*, 2004, 675.

Χρειάζεται για την ύπαρξη αλληλόχρεου λογαριασμού, να υπάρχει τουλάχιστον η δυνατότητα των εκατέρωθεν αποστολών, αδιάφορα αν κατά τη διάρκεια του λογαριασμού έλαβαν χώρα εκατέρωθεν αποστολές (αμοιβαίος αλληλόχρεος λογαριασμός) ή αν το ένα μόνον από τα μέρη προέβη σε αποστολές (απλός ή ετεροσκελής αλληλόχρεος λογαριασμός). ΕφΘες 394/89, *Αρμ*, 43, 1223. ΕιρΘες 5756/2003, *Αρμ*, 2004, 1159.

Βασικό στοιχείο της έννοιας του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η ύπαρξη συμφωνίας υπαγωγής σε κοινό λογαριασμό απαιτήσεων και των δύο μερών, που θα προκύπτουν από τις συναλλαγές τους και συνεπώς, δεν υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός, αν δεν υπάρχει η δυνατότητα τουλάχιστον αποστολών και από τα δύο μέρη. Η ύπαρξη απλώς της δυνατότητας αυτής είναι αρκετή για να υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός και είναι αδιάφορο αν πραγματικά έγιναν κατά τη διάρκειά του αποστολές και από τα δύο μέρη ή αν μόνο ένα από τα δύο μέρη έκανε αποστολές. ΕφΘες 3078/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 958 (σημ. Βόγλα Ε.). ΕφΑθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318. ΕφΑθ 5514/2003, *ΔΕΕ*, 2003, 1345. ΕφΑθ 8893/99, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58. ΕφΑθ 7091/2002, *ΕΛΔ*, 2003, 1381.

Βασικό στοιχείο της έννοιας του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η ύπαρξη συμφωνίας υπαγωγής σε κοινό λογαριασμό απαιτήσεων και των δύο μερών, που θα προκύπτουν από τις συναλλαγές τους. Η ύπαρξη απλώς της δυνατότητας αυτής είναι αρκετή για να υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός και είναι αδιάφορο αν πραγματικά έγιναν κατά τη διάρκειά του αποστολές και από τα δύο μέρη ή αν μόνο ένα από τα δύο μέρη έκανε αποστολές. ΕφΘες 117/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 507. ΕφΘες 1051/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 842.

μέρη ή αν το ένα μόνο από τα μέρη έκανε τέτοιες αποστολές³⁸. 2) Στην περίπτωση του αλληλόχρεου λογαριασμού δεν υπάρχει γνώση του αποτελέσματος. Δεν γνωρίζει δηλαδή το κάθε μέρος εκ των προτέρων, αν τελικά θα εγγράφονται απαιτήσεις μόνο υπέρ του ενός μέρους ή και υπέρ του άλλου.

Συνεπώς δεν μπορεί να υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός όταν λόγω της συμβάσεως ο ένας συμβαλλόμενος γίνεται μόνο πιστωτής και ποτέ οφειλέτης και ο άλλος μόνο οφειλέτης και ποτέ πιστωτής, δικαιούμενος απλώς μόνο να εξοφλεί το χρέος του με τμηματικές καταβολές που γίνονται προς αντίστοιχη απαλλαγή του από το χρέος³⁹. Σε τέτοια περίπτωση ο τυχόν τηρούμενος από τον ένα συμβαλλόμενο λογαριασμός έχει τον χαρακτήρα απλού δοσοληπτικού λογαριασμού κι όχι αλληλόχρεου, υπό την έννοια του εμπορικού νόμου⁴⁰.

Το ίδιο ισχύει και όταν πελάτης εμπόρου αγοράζει επί πιστώσει διάφορα είδη και καταβάλει κατά διαστήματα διάφορα ποσά σε μερική εξόφληση της οφειλής του, δεν υφίσταται μεταξύ τους σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού αφού αποκλείεται η δυνατότητα να καταστεί ο μεν πωλητής οφειλέτης του αγοραστή, ο δε αγοραστής πιστωτής. Αν ήταν αυτό γνωστό από την αρχή, ποιος είναι ο οφειλέτης και ποιος ο πιστωτής του άλλου, κατά την τελική εκκαθάριση, δεν θα υπήρχε αλληλόχρεος λογαριασμός, χαρακτηριστικό, που όπως είπαμε δεν υπάρχει στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό. Έτσι, ο αλληλόχρεος λογαριασμός δημιουργεί απαιτήσεις, οι οποίες αποσβένονται στο κλεισίματα και σε ορισμένα χρονικά διαστήματα. Το κατάλοιπο του λογαριασμού που θα προκύψει θα αποτελεί τη μοναδική απαίτηση μεταξύ της σχέσης αυτής⁴¹.

Ο διακανονισμός των απαιτήσεων και των καταβολών που εγγράφονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό μπορεί να γίνει περιοδικά ή διαδοχικά. Στην πρώτη περίπτωση, ο διακανονισμός των απαιτήσεων γίνεται στο τέλος ορισμένων χρονικών περιόδων που καλούνται λογιστικές περίοδοι. Όσο διαρκεί κάθε λογιστική περίοδος αναβάλλεται η ικανοποίηση των απαιτήσεων με τις καταβολές που γίνονται έναντι αυτών από τα μέρη. Και μόνο το υπόλοιπο που απομένει στο τέλος, όπως αναφέραμε, αποτελεί την απαίτηση, η οποία μόνο αυτή και μόνο τότε γίνεται απαιτητή.

³⁸ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 15.

³⁹ Δεν υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός, όταν, κατά τη φύση της συμβάσεως, ο ένας από τους δύο συμβαλλόμενους καθίσταται μόνο πιστωτής και ποτέ οφειλέτης, ο δε άλλος μόνον οφειλέτης και ποτέ δανειστής, έχοντας απλώς τη δυνατότητα να εξοφλεί τμηματικά το χρέος του, ενεργώντας καταβολές για αντίστοιχη απαλλαγή του από το χρέος, όπως συμβαίνει, όταν ο πελάτης εμπόρου αγοράζει με πίστωση διάφορα είδη και τα βάλει κατά διαστήματα διάφορα χρηματικά ποσά προς μερική εξόφληση της οφειλής του αυτής. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει αλληλόχρεος λογαριασμός, αφού αποκλείεται η δυνατότητα να καταστεί ο πωλητής οφειλέτης του αγοραστή, ο δε αγοραστής πιστωτής του πωλητή, αν υπάρχουν περισσότερες ανεξάρτητες μεταξύ τους αγοραπωλησίες με πίστωση του τιμήματος. ΕφΑθ 7644/82, *ΕΕμπΔ*, 1983, 229.

⁴⁰ ΑΠ 75/1995, *ΔΕΕ*, 1995, 527. ΕφΑθ 8893/1999, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58. ΕφΠειρ 613/2009, *ΕπιθΕΔ*, 2010, τ. ΞΑ, 90.

⁴¹ ΜονΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66 Θεσσαλονίκη 2012, 1111 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

Στη δεύτερη περίπτωση ο διακανονισμός γίνεται διαδοχικά, δηλαδή οι λογιστικές πράξεις γίνονται αμέσως μόλις κάθε απαίτηση ή καταβολή εισέλθει στο λογαριασμό. Πάντως και εδώ απαιτητό θα είναι μόνο το υπόλοιπο που θα προκύψει κατά το κλείσιμο του λογαριασμού. Ο διαδοχικός διακανονισμός εφαρμόζεται κατά πάγια πρακτική στον τραπεζικό τρέχοντα λογαριασμό, αλλά συναντάται κατά κόρον και σε συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών, όπου χρησιμοποιούνται σύγχρονες μέθοδοι της λογιστικής και της τεχνολογίας⁴².

Αν κατά τη διάρκεια του λογαριασμού έγιναν αποστολές και από τα δύο μέρη μιλάμε για αμοιβαίο αλληλόχρεο λογαριασμό, ενώ αν ένα μόνο από τα συμβαλλόμενα μέρη προέβη σε αποστολές για απλό η ετεροσκελή αλληλόχρεο λογαριασμό⁴³. Όταν στον αλληλόχρεο λογαριασμό καταχωρούνται ορισμένες από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από τις σχέσεις των μερών ονομάζεται άδικος, ενώ λέγεται καθολικός, όταν καταχωρούνται όλες οι απαιτήσεις. Περιοδικός αλληλόχρεος λογαριασμός είναι ο λογαριασμός όπου οι αμοιβαίες απαιτήσεις και καταβολές των μερών συμψηφίζονται μεταξύ τους στο χρόνο που συμφωνείται μετά την πάροδο ορισμένων χρονικών διαστημάτων, ενώ διαδοχικός αλληλόχρεος λογαριασμός είναι αυτός όπου οι αμοιβαίες απαιτήσεις και καταβολές των μερών συμψηφίζονται διαδοχικά, αμέσως μόλις εισέλθουν στο λογαριασμό⁴⁴. Βλέπουμε οπότε ότι η διάκριση των διαφόρων τύπων του αλληλόχρεου λογαριασμού γίνεται με βάση τις απαιτήσεις και τον τρόπο που αυτές καταχωρούνται ή όχι στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Έτσι, ο αλληλόχρεος λογαριασμός αφορά την πλευρά του δικαίου που σχετίζεται με την ενοχή. Το ενοχικό δικαίωμα είναι ακριβώς το δικαίωμα του δανειστή να απαιτήσει από τον οφειλέτη την παροχή. Για τη δήλωση του ενοχικού δικαιώματος, χρησιμοποιείται και ο όρος απαίτηση. Το ενοχικό δικαίωμα είναι η ενεργητική όψη της έννομης σχέσης της ενοχής και έχει ως στοιχείο τη σχετικότητα: στρέφεται (κατ' αρχήν) μόνο κατά του οφειλέτη και μόνο από αυτόν μπορεί να προσβληθεί⁴⁵.

4. Ο τραπεζικός αλληλόχρεος (ανοικτός) λογαριασμός

Ο αλληλόχρεος λογαριασμός σήμερα αποτελεί την πλέον διαδεδομένη μορφή τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις⁴⁶. Οι χρηματοδοτήσεις με Ανοιχτό

⁴² Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισα 690/2001», *ΕπισκεΔ*, Α/2002, 163.

⁴³ ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, Α/2010, 185.

⁴⁴ Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισα 690/2001», *ΕπισκεΔ*, Α/2002, 11. Βλ. επίσης: ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, α/2010, 184 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ). Ακόμα: ΜονΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1113 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

⁴⁵ Ι. Κρατερός (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, ό.π., 418.

⁴⁶ Με το λογαριασμό που προαναφέρθηκε μπορεί να συνδυάζεται σύμβαση παροχής πιστώσεως, δηλαδή σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (πιστοδότης) υποχρεούται να θέσει στη διάθεση του άλλου (πιστούχου) για ορισμένο χρόνο ορισμένη πίστωση της οποίας ο πιστούχος να κάνει ή όχι χρήση, ολικά ή μερικά, είτε με λήψη του χρηματικού ποσού είτε με προεξόφληση και από

την οποία γεννιέται απαίτηση κατά του πιστούχου, όποτε εκτελεστεί και στο μέτρο που θα εκτελεστεί αυτή. ΠΠρΘες, 2305/2004, *Αρμ*, 2004, 1725.

Στη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να υπάρχει συναλλακτική σχέση, η οποία άγει στην πραγματοποίηση αμοιβαίων παροχών, άρα και η σύμβαση ανοίγματος πιστώσεως. Οι δύο αυτές συμβάσεις, αν και διαστέλλονται δύνανται να συνυπάρχουν και έτσι παρέχουν με το συνδυασμό τους την ευχέρεια στο συμβαλλόμενο με την Τράπεζα, αφενός να κάνει χρήση της πιστώσεως, αφετέρου να μειώσει την οφειλή του. Η παρεπόμενη και κανονιστική αυτή σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι *suī generis* σύμβαση, η οποία περιέχει διάθεση των απαιτήσεων οι οποίες υπάγονται σ' αυτήν υπό αίρεση, αναβλητική ή διαλυτική, αναλόγως με το αν το αποτέλεσμα δημιουργείται περιοδικώς ή διαδοχικώς, η δε διάθεση των απαιτήσεων δεν αποτελεί ανανέωση των κατ' ιδίαν απαιτήσεων, αλλά συγχώνευσή τους σε μία ενιαία απαίτηση, η οποία αποτελείται από το υπόλοιπο του αθροίσματός τους. ΜΠρΘες 24657/2002, *ΧρΙΔ*, 2003, 345.

Τον χαρακτήρα συμβάσεως αλληλόχρεου λογαριασμού έχει και η σύμβαση παροχής πίστωσης με ανοικτό λογαριασμό στις τραπεζικές συναλλαγές, από την οποία οφείλεται διά αποσβέσεως κατά τη διάρκεια λειτουργίας του λογαριασμού των επί μέρους κονδυλίων χρεοπιστώσεων το κατά το κλείσιμο του λογαριασμού οριστικό κατάλοιπο. ΕφΚερκ 51/98, *ΔΕΕ*, 1999, 82.

Ο συνδυασμός ανοίγματος πιστώσεως και αλληλόχρεου λογαριασμού υφίσταται όταν κατά τη γενόμενη συμφωνία οι μερικές καταβολές δεν συνιστούν απλή εξόφληση, αλλά κονδύλια ενιαίου και αδιαίρετου λογαριασμού, που αποφέρουν τόκο υπέρ του δανειστή. Η σύμβαση που δημιουργείται είναι διαρκής και λύεται όχι αυτοδικαίως από μόνον την εξάντληση του ποσού της πιστώσεως, αλλά με την οριστική και τελική συγκεφαλαίωση των εκατέρωθεν πιστοχρεώσεων που έχουν καταχωρηθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Με τη λογιστική αυτή πράξη κλείνεται ο αλληλόχρεος λογαριασμός και δεν επιτρέπεται η καταχώρηση νέων κονδυλίων, εκτός αν παρουσιασθεί περίπτωση κατά την οποία μία παροχή είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τα καταχωρημένα κονδύλια. ΕφΘες 16/2000, *Αρμ*, 2002, 1167.

Ο ανοικτός λογαριασμός πιστώσεως σε τράπεζα είναι αλληλόχρεος λογαριασμός με διαδοχικές αναλήψεις του ποσού του δανείου από τον πελάτη της τράπεζας και τμηματικές αποδόσεις αυτού μαζί με τους τόκους και τις προμήθειες όπως προκύπτει από τη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 47 του νδ/τος της 17.7/13.8.1923 «περί των ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών» κατά την οποία η πιστώτρια τράπεζα δικαιούται να κλείσει το λογαριασμό οποτεδήποτε θελήσει. ΕφΑθ 5820/96, *ΔΕΕ*, 1997, 375.

Από το συνδυασμό των άρθρων 36, παρ. 2, 40 παρ. 1, 50 και 57 παρ. 2 του νδ/τος της 17.7/13.8.1923, προκύπτει ότι για την κατάργηση της ενοχικής συμβάσεως παροχής πιστώσεως (δανείου) με ανοικτό λογαριασμό δεν απαιτείται η κατάρτιση συμβολαιογραφικού εγγράφου μεταξύ της πιστοδότριας ανώνυμης τραπεζικής εταιρείας και του πιστολήπτη. ΑΠ 2381/1967, *ΝοΒ*, 15, 985.

Δεν αποκλείεται ο συνδυασμός τραπεζικής πίστωσης και αλληλόχρεου λογαριασμού, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως άνοιγμα πίστωσης με ανοικτό λογαριασμό. Με τη σύμβαση αυτή ο ένας από τους συμβαλλόμενους υποχρεούται να θέσει στη διάθεση του άλλου ορισμένη πίστωση για ορισμένο χρόνο της οποίας ο πιστούχος μπορεί να κάνει ή όχι χρήση είτε λαμβάνοντας το χρηματικό ποσό της πίστωσης, είτε προεξοφλώντας την και γεννιέται από αυτήν απαίτηση κατά του πιστούχου μόνον εάν κατά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού αυτού προκύψει υπέρ του πιστοδότη υπόλοιπο. ΜΠρΑθ 15343/95, *Αρμ*, 50, 196.

Με τον ανοικτό λογαριασμό μπορεί να συνδέεται σύμβαση παροχής πίστωσης με την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (πιστοδότης) υποχρεούται να θέσει στη διάθεση του άλλου (πιστούχου) για ορισμένο χρόνο ορισμένη πίστωση, της οποίας ο πιστούχος μπορεί να κάνει ή όχι χρήση, ολικά ή μερικά, είτε με τη λήψη του χρηματικού ποσού, είτε με προεξόφληση και από την οποία γεννιέται απαίτηση κατά του πιστούχου όποτε εκτελεστεί και στο μέτρο που θα εκτελεστεί αυτή. ΠΠρΘες 4673/96, *Αρμ*, 50, 203.

Η σύμβαση πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό είναι συναινετικό δάνειο που ρυθμίζεται από τα άρθρα 806 επ. ΑΚ, εκτός του 808 παρ. 2 και διαφέρει από το απλό δάνειο κατά το ότι οφείλεται προμήθεια στην τράπεζα και δεν καταρτίζεται. ΕφΘες 763/92, *ΕΕμπΔ*, 45, 218.

Ο ανοικτός λογαριασμός πιστώσεως σε τράπεζα είναι αλληλόχρεος λογαριασμός με διαδοχικές αναλήψεις του ποσού του δανείου από τον πελάτη της τράπεζας και τμηματικές αποδόσεις αυτού από αυτόν μαζί με τους σχετικούς τόκους και τις προμήθειες, γεγονός που προκύπτει από το άρθρο 47 παρ. 2 του νδ/τος της 17.7/13.8.1923 «περί των ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», κατά το οποίο η πιστώτρια τράπεζα δικαιούται να κλείσει το λογαριασμό αυτό οποτεδήποτε θελήσει. ΜΠρΘες 3045/88, *Αρμ*, 48, 437.

Αλληλόχρεο Λογαριασμό είναι αυξομειούμενου υπολοίπου. Στη σύμβαση που υπογράφεται μεταξύ της τράπεζας και του πιστούχου, προβλέπεται ότι τα δύο μέρη θα έχουν σειρά συναλλαγών, οι οποίες ενσωματώνονται σε ενιαίο λογαριασμό και χάνουν την ατομικότητά τους, μεταβαλλόμενες σε ποσά χρέωσης ή πίστωσης.

Το αυξομειούμενο υπόλοιπο του λογαριασμού επιτρέπει την κάλυψη των εκάστοτε βραχυπρόθεσμων αναγκών της επιχείρησης, των αναγκών για κεφάλαιο κίνησης (το σύνολο δηλαδή του κυκλοφορούντος ενεργητικού, το οποίο μπορεί σχετικά εύκολα να μετατραπεί σε μετρητά)⁴⁷ ή των αναγκών της παραγωγικής διαδικασίας. Η διάρκεια των χρηματοδοτήσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει τη διάρκεια του παραγωγικού συναλλακτικού κυκλώματος της δανειζόμενης εταιρίας. Συνήθης χρήση του ανοιχτού αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η χρηματοδότηση έναντι επιταγών. Η ενεχυρίαση, η είσπραξη και η φύλαξη μεταχρονολογημένων επιταγών από τις τράπεζες έγινε δυνατή με το Ν. 1957/91. Ο δανειζόμενος εκχωρεί στην τράπεζα επιταγές πελατών του και χρηματοδοτείται για ένα προσυμφωνημένο ποσοστό επί της αξίας τους. Η παρακράτηση περιθωρίου ασφαλείας αποσκοπεί στην κάλυψη τόκων, εξόδων και τυχόν επιστροφών. Το περιθώριο ασφαλείας εξαρτάται από τη φερεγγυότητα του πελάτη, την ποιότητα των αξιόγραφων κτλ⁴⁸.

Ωστόσο σε σχέση με την εφαρμογή του αλληλόχρεου λογαριασμού από τις τράπεζες, όπως αναφέρουμε στην εργασία μας, σημειώνεται η ένσταση ότι δεν είναι δυνατό σε έναν αλληλόχρεο λογαριασμό ο ένας μόνο να είναι πιστωτής και ο άλλος μόνο οφειλέτης⁴⁹.

Έτσι, στο χώρο των τραπεζών, ο τραπεζικός ανοικτός (τρέχων ή τρεχούμενος) λογαριασμός είναι είδος και ιδιαίτερη απλώς μορφή του αλληλόχρεου λογαριασμού που συνήθως χρησιμοποιείται στην τραπεζική ορολογία ως χαρακτηριστικό της σχέσης μεταξύ πελάτη και τράπεζας⁵⁰. Στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό είναι δυνατή μόνο η εκχώρηση ή ενεχυρίαση του τελικού υπολοίπου, καθώς οι επιμέρους απαιτήσεις έχουν χάσει την αυτοτέλειά τους και απαγορεύεται να εκχωρηθούν⁵¹. Ο τραπεζικός αλληλόχρεος λογαριασμός σε σχέση με τον κοινό αλληλόχρεο λογαριασμό στερείται δύο βασικών στοιχείων: α) την αμοιβαιότητα των πιστώσεων και β) την αβεβαιότητα ως προς το ποιος θα καταστεί οφειλέτης και ποιος δανειστής. Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για απλό ή καταχρηστικό αλληλόχρεο λογαριασμό⁵².

Όσον αφορά τη διαφορά μεταξύ ανοίγματος πιστώσεως που τηρείται σε αλληλόχρεο λογαριασμό και τοκοχρεωλυτικού δανείου, στην πρώτη περίπτωση η

⁴⁷ Σπ. Ρεπούσης, *Τραπεζικές Πιστοδοτήσεις*, Αθήνα 2004, 51 – 52.

⁴⁸ Π. Αγγελόπουλος, *Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα...*, ό.π., 474 – 478.

⁴⁹ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 11.

⁵⁰ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό μετά τη θέση σε ισχύ του αριθμ. 12 παρ. 1 Ν 2601/1998», *ΔΕΕ*, τ. 11 (έτος 12^ο), 2006, 1120.

⁵¹ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 11.

⁵² Π. Μάζης, «Εμπράγματη εξασφάλιση τραπεζών και ΑΕ», 2003, 81.

τράπεζα παρέχει πίστωση (εφάπαξ ή τμηματικά) και ο πελάτης αποδίδει αυτήν, ανάλογα με τις δυνατότητες που έχει, ενώ στο τοκοχρεωλυτικό δάνειο η τράπεζα παρέχει ένα ποσό εφάπαξ και ο πελάτης αποδίδει τους τόκους σε προσυμφωνημένες δόσεις⁵³.

Για τον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό γίνεται λόγος στα άρθρα 35,36,47 και 64-67 του ν. της 17.7/13.8.1923⁵⁴. Αναφορικά με τον τραπεζικό αλληλόχρεο, λοιπόν, πρέπει να σημειώσουμε την ιδιαιτερότητά του, σε σχέση με τον αλληλόχρεο λογαριασμό. Ο τραπεζικός λογαριασμός σε αντίθεση με το μη τραπεζικό είναι εκ των προτέρων γνωστό ποιος θα είναι ο οφειλέτης και ποιος ο δανειστής, ο οποίος δεν είναι άλλος από την πιστώτρια τράπεζα. Οι καταχωρήσεις που γίνονται από τον πιστούχο είναι απλές καταβολές, έτσι δεν μπορεί να γίνει λόγος για αμοιβαιότητα των αποστολών. Στην περίπτωση ανοίγματος πίστωσης με ανοικτό λογαριασμό, δεν λειτουργεί η αρχή της αμοιβαιότητας του αλληλόχρεου λογαριασμού, γιατί ο πιστούχος είναι πάντοτε οφειλέτης και ποτέ δανειστής, πρόκειται για ετεροσκελή λογαριασμό, ακόμα και όταν ο πιστούχος έχει προβεί σε καταβολές που υπερβαίνουν το ποσό της πίστωσης.

Στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό, οι καταβολές του ενός μέρους δεν απαλλάσσουν τον καταβάλλοντα, αλλά επιβαρύνουν το άλλο μέρος και μέσο των καταβολών του αποσβήνεται η πίστωση σε αυτόν. Έτσι, δεν υπάρχει δυνατότητα πίστωσης και από τις δύο πλευρές. Άρα, υπάρχει έλλειψη της αμοιβαιότητας των πιστώσεων. Επίσης στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό η έννοια της αποστολής δεν συμπίπτει με αυτή της καταβολής, που έχει ως περιεχόμενο απλή πληρωμή για εξόφληση χρέους. Έτσι, έχει επικριθεί η άποψη η οποία λέει ότι στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό οι παροχές της τράπεζας και οι καταβολές του πιστούχου αποτελούν αποστολές⁵⁵.

Σε σχέση με τους τραπεζικούς αλληλόχρεους λογαριασμούς και τους επιβαλλόμενους σε αυτούς Γενικούς Όρους Συναλλαγών (ΓΟΣ), πρέπει να σημειώσουμε και το εξής. Οι ΓΟΣ πρέπει σύμφωνα με την αρχή της διαφάνειας, να παρουσιάζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών κατά τρόπο ορισμένο, ορθό και σαφή. Για το θέμα των Γενικών Όρων Συναλλαγών, θα κάνουμε αναλυτικότερη αναφορά και σε άλλο κομμάτι της εργασίας μας.

Τέλος αναφορικά με τους τραπεζικούς ανοικτούς λογαριασμούς, πρέπει να σημειώσουμε ότι, η παροχή πιστώσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα επιβαρύνεται κατά κανόνα, με τη λεγόμενη ειδική εισφορά του ν 128/1975, που αποτελεί ουσιαστικά οικονομικό βάρος - φόρος, με υποκείμενο τα πιστωτικά ιδρύματα και αντικείμενο τις πάσης φύσεως απαιτήσεις τους από την παροχή πιστώσεων και

⁵³ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 61.

⁵⁴ *Ο.π.*, 55.

⁵⁵ *Ο.π.*, 56.

τρόπου υπολογισμού τον ίδιο με εκείνο των τόκων. Ο φόρος αυτός καταβάλλεται από τις τράπεζες στην τράπεζα της Ελλάδος και φερόμενος σε πίστωση ειδικού λογαριασμού εισπράττεται από το δημόσιο, αποτελώντας έσοδο του κρατικού προϋπολογισμού. Περαιτέρω δε κατά την ορθότερη άποψη επειδή η εισφορά του ν 128/1975 αποτελεί δημοσιονομικό βάρος που επιβαρύνει τις τράπεζες έναντι των πιστώσεων που παρέχουν στο κοινωνικό σύνολο και από τις οποίες κερδοσκοπούν, το βάρος τούτο ασφαλώς δεν είναι δυνατόν να μετατεθεί τυπικά στους άλλους κοινωνικούς εταίρους, επειδή, μόνο τυπικός νόμος και όχι σύμβαση είναι δυνατό να επιβάλει φόρο ή άλλο οικονομικό βάρος σε πολίτες και ως εκ τούτου η κατά κυριολεξία μετάθεση του φόρου θα σήμαινε τουλάχιστον καταστρατήγηση του νόμου που προέβλεψε για συγκεκριμένο λόγο την εισφορά. Ειδικά δε η χωριστή επιβάρυνση του πιστολήπτη με επιτόκιο και εισφορά, δημιουργώντας σε αυτόν την πεπλανημένη αντίληψη περί των βαρών του είναι πράγματι δυνατόν να θεωρηθεί ως καταχρηστικός όρος, επειδή πλήττει την οφειλόμενη διαφάνεια στη σχέση μη προσδίδοντας με τρόπο ορισμένο και σαφή την παροχή του πιστολήπτη και ιδίως την αιτία της. Επιπλέον, όταν το συμφωνημένο επιτόκιο ευρίσκεται στο ανώτατο επιτρεπόμενο όριο, η προσθήκη σε αυτό της εισφοράς λογιζόμενη ως τόκος κατά τη διάταξη του αρ. 293 ΑΚ και συνιστώντας υπέρβαση του θεμιτού ορίου, θα επιφέρει την ακυρότητα της υπερβάσεως (294 ΑΚ) και συνιστά τοκογλυφία. Η εισφορά του ν 128/1975 δεν αφορά λοιπόν τον πιστολήπτη⁵⁶.

5. Η κατάρτιση της σύμβασης

Για την ύπαρξη αλληλόχρεου λογαριασμού απαραίτητο είναι η ύπαρξη σύμβασης χωρίς την οποία δεν υφίσταται αλληλόχρεος λογαριασμός⁵⁷. Τα μέρη δηλαδή συμφωνούν να καταχωρούνται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις τους σε ενιαίο

⁵⁶ ΜΠρΧ 10/2012, *ΕΕΑ*, ΞΓ, 2012, 106.

⁵⁷ Με τη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού δημιουργείται μεταξύ των συμβαλλομένων μία διαρκής έννομη σχέση, αφού η λειτουργία της συμβάσεως προϋποθέτει χρονική διάρκεια. Η σχέση αυτή έχει περιουσιακό χαρακτήρα και ως εκ τούτου καταλογίζεται στο ενεργητικό και στο παθητικό της περιουσίας των μερών το ανά πάσα στιγμή περιεχόμενο του λογαριασμού, δηλαδή η αντιπαραβολή των κονδυλίων της χρεοπιστώσεως. ΑΠ 1/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 608. ΕφΛαρ 609/2001, *ΕπισκΕΔ*, 2002, 156 (Παρατ. Ι. Π. Ιορδανίδη). Από τις διατάξεις των άρθρων 184 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ, 669, ΕμπΝ, 47 ΚΑΙ 64 – 67 νδ 17.7/14.8.1923 συνεπάγεται ότι εννοιολογικό στοιχείο του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η σύστασή του μεταξύ των μερών με κανονιστική ή ρυθμιστική σύμβαση. Αυτή είναι άτυπη και με περιεχόμενο: α) τη μη επιδίωξη, ούτε διάθεση μεμονωμένα των απαιτήσεων που πηγάζουν από τις συναλλαγές των μερών αλλά την καταχώρησή τους σε κοινό λογαριασμό, β) το κλείσιμο του λογαριασμού κατά ορισμένα χρονικά διαστήματα, γ) την εκκαθάριση του λογαριασμού κάθε φορά που κλείνεται και δ) τη συμφωνία ότι μοναδική μεταξύ των συμβαλλομένων απαίτηση θα είναι αυτή που θα προκύψει από την εκκαθάριση κατά το κλείσιμο του λογαριασμού. ΠρΑθ 7462/2000, *ΝοΒ*, 2002, 129.

Χωρίς την -έστω και σιωπηρή- κατάρτιση της με το ανωτέρω περιεχόμενο σύμβασης δεν αρκεί για την ύπαρξη του αλληλόχρεου λογαριασμού η τήρηση από το ένα ή και από τα δύο μέρη της συναλλακτικής σχέσης λογαριασμού κατά τους κανόνες της λογιστικής, που απεικονίζει τις εκατέρωθεν πιστοχρεώσεις. ΑΠ 75/95, *ΕΕμπΔ*, 1995, 570. ΕφΑθ 3345/99, *ΝοΒ*, 48, 54. ΠρΑθ 7462/2000, *ΝοΒ*, 2002, 129.

λογαριασμό. Η σύμβαση αυτή μπορεί να είναι και άτυπη, μπορεί να έχει συνομολογηθεί και σιωπηρά. Πάντως θα πρέπει να είναι σαφής η βούληση των μερών για καταχώρηση των εκατέρωθεν απαιτήσεων σε αλληλόχρεο λογαριασμό (ώστε απαιτητό να είναι μόνο το κατάλοιπο αυτού) και όχι για απλή τήρηση λογαριασμού για τις δοσοληψίες τους.

Η σύμβαση στην οποία βασίζεται η ύπαρξη αλληλόχρεου λογαριασμού έχει προσωπικό χαρακτήρα ως περιουσιακό χαρακτήρα, ώστε να καταλογίζεται στο ενεργητικό ή το παθητικό της περιουσίας των μερών, το περιεχόμενο του λογαριασμού ανά πάσα στιγμή. Οι μελλοντικές συμβάσεις λοιπόν θα δημιουργηθούν στα πλαίσια μιας βασικής σχέσης των μερών, την οποία εξυπηρετεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός. Υπό αυτή την έννοια, αποτελεί παρεπόμενη σύμβαση. Με βάση το γεγονός ότι με τη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού τα μέρη δεσμεύονται να μην ζητήσουν τις εκατέρωθεν απαιτήσεις τους μέχρι το κλείσιμο, μπορούμε να πούμε ότι μεταξύ των μερών καταρτίζεται σύμβαση για μελλοντικό συμψηφισμό.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της βασικής σχέσης την οποία εξυπηρετεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός πρέπει να πούμε ότι: α) εφόσον βασικό χαρακτηριστικό της έννοιας του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι το αμφιμερές των απαιτήσεων, θα πρέπει η βασική σχέση την οποία εξυπηρετεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός να δίνει τη δυνατότητα να δημιουργούνται και από τα δύο μέρη απαιτήσεις, ασχέτως τελικά αν δημιουργήθηκαν μόνο υπέρ του ενός από τους συμβαλλόμενους και β) η σχέση αυτή θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να δημιουργεί μεταξύ των μερών περισσότερες απαιτήσεις και όχι μόνο μια.

Επίσης μεταξύ των ίδιων προσώπων μπορεί να υπάρχουν περισσότεροι αλληλόχρεοι λογαριασμοί. Αυτό μπορεί να γίνει για διάφορους λόγους, π.χ. διαφορά επιτοκίου, υπολογισμός προμήθειας ή διότι πρόκειται για συναλλαγές καταχωρημένες με ασφάλεια. Είναι δε αυτονόητο ότι δεν επιτρέπεται συμψηφισμός μεταξύ των κονδυλίων διαφόρων λογαριασμών⁵⁸.

Όταν δύο πρόσωπα διατηρούν περισσότερους από έναν αλληλόχρεους λογαριασμούς, αυτοί είναι δυνατό να ενωθούν. Η ένωση αυτή μπορεί να έχει συμφωνηθεί εκ των προτέρων κατά την κατάρτιση της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού. Σε αντίθετη περίπτωση για τη συγχώνευση των λογαριασμών από το ένα μέρος, δεν απαιτείται να δοθεί απαραίτητως η συγκατάθεση από το άλλο, το οποίο πάντως, μπορεί να προβάλει ένσταση καταχρηστικότητας, αν ζημιώνεται από αυτή⁵⁹. Στην πρακτική συχνά επίσης συμβαίνει η βασική σχέση της οποίας παρεπόμενη είναι η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού να είναι τραπεζική με τη μορφή σύμβασης ανοίγματος πίστωσης⁶⁰.

⁵⁸ ΑΠ 16051/2000, ΝοΒ, 42, 695.

⁵⁹ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 13 - 17.

⁶⁰ *Ο.π.*, 55.

Στην περίπτωση ανοίγματος πίστωσης σε αλληλόχρεο λογαριασμό υπάρχουν δύο διακεκριμένες συμβάσεις: α) το άνοιγμα της πίστωσης (δάνειο) και β) ο αλληλόχρεος λογαριασμός που εξυπηρετείται παράλληλα με την πίστωση. Στην περίπτωση των τραπεζικών ανοικτών λογαριασμών, η τράπεζα μπορεί να προβεί είτε σε άμεση είτε σε έμμεση πίστωση. Στην άμεση παρέχονται στο συναλλασσόμενο χρήματα ή εξοφλούνται χρέη του προς την ίδια τράπεζα ή προς τρίτους. Στην έμμεση πίστωση η τράπεζα προχωρεί σε ενέργειες μέσω των οποίων διευκολύνονται οι συναλλαγές του αντισυμβαλλόμενου της με τρίτους και γίνεται αυτός περισσότερο φερέγγυος (για παράδειγμα παροχή εγγυήσεων υπέρ του πιστούχου προς τρίτους). Με τη σύμβαση της πίστωσης συμφωνείται το όριο μέχρι το οποίο θα φτάνει το υπόλοιπο, όπως επίσης ο χρόνος της παραχώρησης και το πώς θα παρέχεται η πίστωση. Επιπλέον, μπορεί να συμφωνηθεί αν θα καταβληθεί ένα ή περισσότερα ποσά⁶¹.

Η πίστωση με ανοικτό λογαριασμό είναι προφανώς μια μεικτή σύμβαση. Περιέχει τόσο τα στοιχεία μιας πιστωτικής σύμβασης, που εδώ είναι δάνειο, όσο και τα στοιχεία σύμβασης ανοικτού λογαριασμού. Ο συνδυασμός αποδίδει προφανώς τη δυνατότητα της παρεχόμενης πίστωσης να «ανακυκλώνεται». Χωρίς αυτή τη δυνατότητα, η συνύπαρξη πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό θα ήταν αδιανόητη. Πρόκειται για την ανακυκλούμενη πίστωση, η οποία μπορεί να επαναληφθεί μερικά ή ολικά μετά την μερική ή ολική επιστροφή της προηγούμενης και η οποία εξυπηρετείται καλύτερα με την παράλληλη τήρηση ανοικτού λογαριασμού. Εφόσον ο λογαριασμός παραμένει ανοιχτός παρά τις μερικές ή ολικές αναλήψεις του ποσού της πίστωσης και τις καταβολές, που χάνουν την αυτοτελή νομική τους σημασία, ανοικτή παραμένει και η υπόσχεση της τράπεζας για χορήγηση και επαναχορήγηση της πίστωσης εν όλο ή εν μέρει και μέχρις ότου κλείσει ο λογαριασμός, οπότε θα καθίσταται αμέσως απαιτητή η τελευταία ουσιαστικά πίστωση που θα αναπαρίσταται ποσοτικά στο υπόλοιπο του λογαριασμού.

Η πίστωση με ανοικτό λογαριασμό, δεν διαφέρει ουσιαστικά από την πίστωση με τρεχούμενο ή τρέχοντα λογαριασμό, που ως ισοδύναμης σημασίας όροι χρησιμοποιούνται ευρέως στις τραπεζικές συναλλαγές. Διαφέρει, όμως από τη σύμβαση «ανοίγματος πίστωσης με τρέχοντα λογαριασμό» και ακόμα από τη σύμβαση πίστωσης με «αλληλόχρεο λογαριασμό». Η πίστωση με ανοικτό λογαριασμό έχει ως αντικείμενο την πραγματική χορήγηση της αρχικής πίστωσης και την υπόσχεση περί μερικής ή ολικής επανάληψής της στο μέλλον. Κατ' επιλογή του πιστολήπτη και μέχρι κλεισίματος του λογαριασμού. Αντίθετα, η σύμβαση «ανοίγματος» πίστωσης με τρέχοντα λογαριασμό έχει την έννοια της υπόσχεσης εκ μέρους μιας τράπεζας περί χορήγησης στον πιστολήπτη πάσης φύσεως πιστώσεων,

⁶¹ Ο.π., 56 – 57.

συνήθως προκαθορισμένων, μέχρι ενός ορισμένου (πιστωτικού ή πιστωδοτικού) ορίου, όταν αυτός το ζητήσει. Η διαφορά η βασική έγκειται στο ότι στη μεν πρώτη περίπτωση υπάρχει ήδη καταρτισμένη βασική σχέση (π.χ. δάνειο), η οποία δημιουργεί εξ ύπαρξης δεσμεύσεις των μερών, στη δε δεύτερη περίπτωση τίθεται απλώς το πλαίσιο μελλοντικών συμβατικών δεσμεύσεων, πριν ή και κατά τη δημιουργία των οποίων υπάρχει απλώς ετοιμότητα της τράπεζας για παροχή πιστώσεων και αντίστοιχα υποχρέωση του πιστολήπτη να καταβάλει προμήθεια στην τράπεζα για την παροχή της ετοιμότητας (προμήθεια εκκρεμότητας ή αδράνειας).

Επίσης, η πίστωση με ανοικτό λογαριασμό δεν ταυτίζεται με την πίστωση με «αλληλόχρεο λογαριασμό». Ο τελευταίος απαιτεί αμοιβαιότητα καταχωρούμενων απαιτήσεων κι όχι μονομερείς απαιτήσεις κι καταβολές που χαρακτηρίζουν τον ανοικτό λογαριασμό⁶².

6. Οι Γενικοί όροι συναλλαγών και ο αλληλόχρεος λογαριασμός

Κατά το αρ. 2 παρ 6 του ν. 2251/1994 «περί προστασίας των καταναλωτών», όπως ο νόμος αυτός ισχύει, οι γενικοί όροι συναλλαγών (ΓΟΣ), δηλαδή οι όροι που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων απαγορεύονται και είναι άκυροι, αν έχουν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων κι υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών σε βάρος του καταναλωτή. Ο καταχρηστικός χαρακτήρας τέτοιου γενικού όρου κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών που αφορά τη σύμβαση, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη σύνασή της και όλες τις υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία εξαρτάται⁶³.

Όσον αφορά τους τραπεζικούς αλληλόχρεους λογαριασμούς είναι έγκυρη η περιλαμβανόμενη ειδική συμφωνία ότι η οφειλή του πιστούχου προς την πιστώτρια τράπεζα, (οφειλή που θα προκύψει από το οριστικό κλείσιμο της πιστώσεως) θα αποδεικνύεται από το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της τράπεζας. Το απόσπασμα αυτό, στο οποίο αποτυπώνεται η κίνηση του λογαριασμού και το κατάλοιπο, επέχει θέση αποδεικτικού μέσου με ισχύ ιδιωτικού εγγράφου, το αντίγραφο δε αυτού έχει αποδεικτική δύναμη ίση με το πρωτότυπο, εφόσον η ακρίβεια τούτου βεβαιώνεται από αρμόδια αρχή ή δικηγόρο. Δεν μπορεί να προσδώσει την αποδεικτική αυτή δύναμη η βεβαίωση της ακρίβειας του αντιγράφου από τον αρμόδιο υπάλληλο της πιστώτριας τράπεζας⁶⁴. Αν όμως σε ανοικτό αλληλόχρεο λογαριασμό υπάρχει ο όρος, με τον οποίο αποκλείεται στον πιστούχο η

⁶² Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της σύμβασης πιστώσεως με ανοικτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 496 – 498.

⁶³ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 83.

⁶⁴ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 83. ΑΠ 902/2006, *ΕΕμπΔ*, 2007, 60. ΑΠ 578/2005, *ΕΛΔ*, 2007, 446.

δυνατότητα ν' αμφισβητήσει την απαίτηση της τράπεζας, όπως προκύπτει από το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της, ο όρος αυτός είναι άκυρος. Η ακυρότητα του σχετικού όρου οφείλεται στην υπέρμετρη δέσμευση της βούλησης του πιστούχου⁶⁵.

Γενικοί όροι συναλλαγών που ελέγχονται ως καταχρηστικοί με βάση τα παραπάνω είναι και οι «ρήτρες εκπτώσεως», σύμφωνα με τις οποίες υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το άλλο συμβαλλόμενο μέρος καθίσταται αμέσως έκπτωτο του δικαιώματός του ή υποχρεούται να παραιτηθεί από δικαίωμά του. Οι γενικοί όροι συναλλαγών πρέπει σύμφωνα με την αρχή της διαφάνειας, να παρουσιάζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών κατά τρόπο ορισμένο, ορθό και σαφή⁶⁶.

Σε σχέση με τους ΓΟΣ και την ευθύνη του εγγυητή πρέπει να σημειώσουμε τον προβληματισμό αν κατά την έννοια των διατάξεων του ν. 2251/1994 και ειδικότερα των αρ. 8 παρ. 1,2,3,4 στην έννοια των παρεχόντων υπηρεσίες που εμπίπτουν και οι τράπεζες οι οποίες υπέχουν έναντι του καταναλωτικού κοινού συναλλακτικές υποχρεώσεις, ο εγγυητής στη σύμβαση τραπεζικής πιστώσεως παρίσταται ως αποδέκτης των υπηρεσιών της τράπεζας και συνεπώς ως καταναλωτής, ώστε να υπάρχει έδαφος εφαρμογής του ν 2251/1994. Κατατίθεται η άποψη ότι το κριτήριο που πρέπει να χρησιμοποιηθεί είναι το αν οι εγγυητές ενεργούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δράσης και όχι αν είναι ή όχι αποδέκτες των υπηρεσιών της τράπεζας⁶⁷.

Επίσης, σε ανοικτό αλληλόχρεο λογαριασμό είναι άκυρος ο όρος, με τον οποίο αποκλείεται στον πιστούχο η δυνατότητα ν' αμφισβητήσει την απαίτηση της τράπεζας, όπως προκύπτει από το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της. Η ακυρότητα του σχετικού όρου οφείλεται στην υπέρμετρη δέσμευση της βούλησης του πιστούχου⁶⁸.

Σχετικά με τον όρο για την σιωπηρή αναγνώριση του υπολοίπου κλεισθέντος λογαριασμού, αν ο οφειλέτης δεν το αμφισβητήσει σε ορισμένο χρονικό διάστημα, θέση που δέχεται η νομολογία, πρέπει να σημειώσουμε ότι ασκείται κριτική από την άποψη ότι η θέση αυτή της νομολογίας έχει μια εσφαλμένη αφετηρία: ότι η σιωπηρή αναγνώριση του καταλοίπου καλύπτει τα σφάλματα που έχουν τυχόν εμφιλοχωρήσει στο σχετικό λογαριασμό και αποκλείει έκτοτε την επίκληση και απόδειξή τους. Όμως, η αναγνώριση του καταλοίπου αν δεν έχει αφηρημένο χαρακτήρα, αλλά συνιστά επιβεβαιωτική σύμβαση, ή αιτιώδη, στην περίπτωση που τα μέρη ήθελαν να δημιουργήσουν νέα ενοχή, τότε μπαίνει θέμα ελέγχου της καταχρηστικότητας της ρήτηρας βάσει του άρθρου 1 παρ. 7 στιχ. ΚΗ του Ν2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών, σύμφωνα με το οποίο ένας γενικός όρος συναλλαγών είναι σε κάθε

⁶⁵ ΑΠ 316/90, *ΕΕμπΔ*, 33, 219. ΜΠρΧ 10/2012, *ΕΕΔ*, ΞΓ, 2012, 107.

⁶⁶ ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, α/2010, 202 (Παρατ. Α.Δ.Μ). ΕφΛαρ 65/2011, *ΕπισκΕΔ*, 3, 2011, 750 752 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

⁶⁷ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 84 - 85 (Παρατηρήσεις Εύη Μαρτίνοβιτς).

⁶⁸ ΑΠ 316/90, *ΕΕμπΔ*, 33, 219.

περίπτωση καταχρηστικός. Επιπλέον, τέτοιοι όροι περιορίζουν υπέρμετρα την προθεσμία μέσα στην οποία ο καταναλωτής οφείλει να υποβάλει στον προμηθευτή τα παράπονα ή να ενεργεί τις αξιώσεις του κατά του προμηθευτή⁶⁹.

Άλλωστε το άρθρο ΑΚ 179 προβλέπει την ακύρωση της δικαιοπραξίας λόγω αντίθεσης στα χρηστά ήθη, ιδίως αν δεσμεύεται υπερβολικά η ελευθερία του προσώπου η δικαιοπραξία με την οποία κάποιος εκ των συμβαλλομένων εκμεταλλεύεται την ανάγκη, την κουφότητα ή την απειρία του άλλου, πετυχαίνοντας έτσι τη συνομολόγηση ή την απόκτηση για τον εαυτό του παροχής, που βρίσκεται σε φανερή δυσαναλογία προς την οφειλόμενη από αυτόν αντιπαροχή⁷⁰.

7. Νομική φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού

Με τον αλληλόχρεο λογαριασμό δημιουργείται μια διαρκής έννομη σχέση, αφού η λειτουργία της σύμβασης προϋποθέτει χρονική διάρκεια. Η σχέση αυτή έχει περιουσιακό χαρακτήρα και ως εκ τούτου καταλογίζεται στο ενεργητικό ή στο παθητικό της περιουσίας των μερών το ανά πάσα στιγμή περιεχόμενο του λογαριασμού⁷¹. Πάγια θέση της θεωρίας και της νομολογίας για τη νομική φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι ότι η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι σύμβαση αμφοτεροβαρής υπό την έννοια ότι τα συμβαλλόμενα μέρη υπόσχονται αμοιβαίως και δεσμεύονται να μην επιδιώκουν και να μη διαθέτουν μεμονωμένα τις απαιτήσεις που προκύπτουν από τη μεταξύ τους συναλλακτική σχέση, για την εξυπηρέτηση της οποίας έχει συναφθεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός. Αλλά να υποβάλλουν τις εκατέρωθεν απαιτήσεις σε συνολικό διακανονισμό, ώστε να γεννιούνται υποχρεώσεις καταβολής μόνο με το οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, από εκείνων το συμβαλλόμενο εις βάρος του οποίου θα υφίσταται κατά το οριστικό κλείσιμο χρεωστικό υπόλοιπο, το κατάλοιπο⁷².

Αν και η σύμβαση θεωρείται αμφοτεροβαρής, πρέπει να παρατηρήσουμε, με δεδομένο ότι από τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης αλληλόχρεου λογαριασμού γίνεται άμεση διάθεση σε αυτόν όλων (ή ορισμένων) των μελλοντικών, αλλά και των τυχόν υφιστάμενων εκατέρωθεν απαιτήσεων και ως εκ τούτου οι κατ' ιδίαν αυτές απαιτήσεις δεν μπορούν να κατασχεθούν από τρίτους, η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού, αποτελεί ως προς την υπαγωγή και είσοδο των απαιτήσεων σύμβαση εκποιητική ή άμεσης διαθέσεως με μελλοντική ή υπαρχουσών ήδη απαιτήσεων ή σύμβαση διαθέσεως υπό την αναβλητική αίρεση της δημιουργίας των απαιτήσεων (αποστολών) και όχι υποσχετική και αμφοτεροβαρής.

⁶⁹ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 23. Βλ. επίσης: Ι. Καράκωστας - Χ. Βρεττού, «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», *ΕφΑΔ*, τ. 1, 2008 (έτος 1ο), 20.

⁷⁰ Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της συμβάσεως πιστώσεως με ανοικτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 501.

⁷¹ Φ. Δώρης, «Αρ. 31/1997», *ό.π.*, 194.

⁷² *Ο.π.*, 196.

Αμφοτεροβαρής είναι η σύμβαση μόνο ως προς την περιεχόμενη σε αυτή κατά κανόνα αλλά όχι απαραίτητως – υποχρέωση των μερών ως το οριστικό ή σπανιότερα το περιοδικό κλείσιμο του λογαριασμού. Έτσι, ο Αντωνόπουλος καταθέτει την άποψη ότι η σύμβαση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ιδιόμορφη, σύνθετη εν μέρη εκπονητική και εν μέρει αμφοτεροβαρής (υποσχετική), η οποία περιέχει και συμφωνία συμβατικού συμψηφισμού και ανανέωσης⁷³.

Επίσης ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι από τη φύση του μια σύμβαση παρεπόμενη που εξυπηρετεί μια βασική σχέση (ή και περισσότερες) ουσιαστικά ρυθμίζοντας τον τρόπο εκπλήρωσης της βασικής αυτής σχέσης⁷⁴. Έτσι λοιπόν, ο αλληλόχρεος λογαριασμός αποτελεί μια σύμβαση πλαισίου ή ρυθμιστική ή κανονιστική, αφού ρυθμίζει τα της λειτουργίας και ειδικότερα τον τρόπο εκπλήρωσης της βασικής σχέσης, που μπορεί να διαφέρει κατά περίπτωση⁷⁵.

Αναγκαίο από τη φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι ότι ο καθένας από τους συμβαλλόμενους στο πλαίσιο της συνδέουσας αυτού συναλλακτικής σχέσης μπορεί να καταστεί δανειστής, με την έννοια ότι το εκάστοτε κατάλοιπο μπορεί να είναι πιστωτικό υπέρ του ενός και σε άλλη στιγμή πιστωτικό υπέρ του άλλου. Άρα, ο συμβαλλόμενος σε αλληλόχρεο λογαριασμό μπορεί να είναι δυνάμει δανειστής ή δυνάμει οφειλέτης⁷⁶.

Με αφορμή την ευθύνη για το κατάλοιπο κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού, ομόρρυθμου εταίρου που έχει αποχωρήσει από την πιστούχο εταιρία, έχει διατυπωθεί η άποψη, στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικότερα παρακάτω, ότι η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού κατά τα εννοιολογικά της χαρακτηριστικά, τη λειτουργία και τα αποτελέσματά της, είναι δημιουργήμα πρακτικών συναλλακτικών αναγκών και όχι σαφούς νομοθετικής ρύθμισης, που εμφανίζεται στις διατάξεις και τα άρθρα 64-67 του ν.δ της 17-7/13-8 1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών»⁷⁷. Τελικά, η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποσβεστική. Επίσης, μπορούμε να πούμε ότι ο αλληλόχρεος λογαριασμός αποτελεί ιδιόμορφη σύμβαση του εμπορικού δικαίου, η οποία αποτελεί ιδιόμορφο θεσμό αποσβέσεως ενοχών⁷⁸.

7.1. Αρχές λειτουργίας του αλληλόχρεου λογαριασμού

Όπως έχουμε αναφέρει αλληλόχρεος λογαριασμός είναι η σύμβαση με την οποία οι αμοιβαίες – έστω δυνητικά - χρηματικές απαιτήσεις, που παράγονται από μια βασική σχέση που συνδέει τα μέρη και οι καταβολές έναντι των απαιτήσεων

⁷³ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 60.

⁷⁴ Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισας 690/2001», *ό.π.*, 163.

⁷⁵ Φ. Δώρης, «Αρ. 31/1997», *ό.π.*, 194 – 195.

⁷⁶ Δ. Κονδύλης, «Η έννοια, λειτουργία και αποτελέσματα...», *ό.π.*, 498 – 499.

⁷⁷ Φ. Δώρης, «Αρ. 31/1997», *ό.π.*, 194.

⁷⁸ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 62.

αυτών χάνουν την αυτοτέλειά τους, καθιστάμενες μη απαιτητά κονδύλια πιστώσεως και χρεώσεως ενός ενιαίου λογαριασμού, του οποίου μόνο το υπόλοιπο είναι απαιτητό που θα προκύψει μετά το πέρας της συμβατικής σχέσης⁷⁹. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι η δυνατότητα εκατέρωθεν απαιτήσεων και αποστολών.

Δύο βασικές αρχές διέπουν τη λειτουργία του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι: Η αρχή της καθολικής και αυτοδίκαιης υπαγωγής και εισόδου των απαιτήσεων στον αλληλόχρεο λογαριασμό και η αρχή του μη διαθέσιμου και απαιτητού των κονδυλίων του αλληλόχρεου λογαριασμού. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η έμφαση μπορεί να δίνεται στο τελικό αποτέλεσμα (κατάλοιπο) που θα προκύψει κατά το κλείσιμο του λογαριασμού, η εκάστοτε οικονομική αξία που ενδιαμέσως, ανά πάσα στιγμή, προκύπτει κατά τη διάρκεια του αλληλόχρεου λογαριασμού, δεν μπορεί να είναι χωρίς σημασία για τη νομική αντιμετώπιση περιστατικών που διαταράσσουν τη λειτουργία του⁸⁰. Μια τέτοια περίπτωση, για την οποία θα αναφερθούμε και παρακάτω, είναι η περίπτωση της αποχώρησης ομόρρυθμου εταίρου από εταιρεία που διατηρεί αλληλόχρεο λογαριασμό, πριν το κλείσιμο του λογαριασμού αυτού. Έτσι, οι αρχές λειτουργίας του αλληλόχρεου λογαριασμού και η κατανόησή τους, είναι αναγκαίες παράμετροι για την ορθή εφαρμογή του, και την αντιμετώπιση αντιδικιών, που προκύπτουν κατά τη λειτουργία του.

7.2. Αρχή της καθολικής και αυτοδίκαιης υπαγωγής και εισόδου των απαιτήσεων στον αλληλόχρεο λογαριασμό

Στον αλληλόχρεο λογαριασμό, γίνεται αυτόματη (αυτοδίκαιη) υπαγωγή και εισαγωγή στο λογαριασμό όλων των εκατέρωθεν απαιτήσεων, οι οποίες απορρέουν από τη βασική σχέση των μερών προκειμένου να αποσβεστούν⁸¹. Η αρχή αυτή ονομάζεται αρχή της «καθολικότητας» και ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι στην περίπτωση αυτή καθολικός. Έτσι, όλες οι απαιτήσεις (εκτός αν μιλάμε για άλλο είδος αλληλόχρεου λογαριασμού), μόλις γίνουν ληξιπρόθεσμες και απαιτητές εισέρχονται στο λογαριασμό. Μονομερώς και μεταγενέστερα δεν μπορεί να αποκλειστεί η είσοδος μιας απαίτησης στο λογαριασμό. Ωστόσο, το κάθε μέρος έχει την ευχέρεια να θέσει εκ των προτέρων ή και συγχρόνως ειδοποιώντας το άλλο μέρος για τον ειδικό

⁷⁹ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, ό.π., 173.

⁸⁰ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», ό.π., 171. Βλ. επίσης: Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισας 690/2001», ό.π., 164.

⁸¹ Βασικά στοιχεία της έννοιας του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι αφενός η δυνατότητα να προκύψουν και για τα δύο συμβαλλόμενα μέρη απαιτήσεις και οφειλές, έτσι ώστε να μην είναι εκ των προτέρων γνωστό ποιος από τους δύο θα είναι τελικά οφειλέτης και ποιος δανειστής του άλλου και αφετέρου η απώλεια της αυτοτέλειας και ατομικότητας των επί μέρους απαιτήσεων και η μεταβολή τους σε απλά λογιστικά στοιχεία χρεοπιστώσεως ενός ενιαίου λογαριασμού, συνέπεια δε αυτού είναι και ότι δικαστικά επιδιώξιμη απαίτηση αποτελεί μόνο το κατάλοιπο που προκύπτει από το κλείσιμο του λογαριασμού. ΑΠ 1828/88, *ΕΕμπΑ*, 1991, 238.

όρο για μη είσοδο της απαίτησης στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Το άλλο μέρος μπορεί να δεχθεί ή να αρνηθεί την υπό όρους απαίτηση. Αφού μια απαίτηση εισαχθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό δεν μπορεί να ικανοποιηθεί αυτοτελώς. Είναι λοιπόν αναγκαία η ρητή συμφωνία και των δύο μερών για όσο διάστημα κρατά ο αλληλόχρεος λογαριασμός. Έτσι, η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού αποτελεί σύμβαση διαθέσεως μελλοντικών ή υπαρχουσών απαιτήσεων. Είναι μια εκποιητική σύμβαση μελλοντικών απαιτήσεων σε ότι αφορά την καθολική εισαγωγή των μελλοντικών απαιτήσεων⁸².

7.3. Η αρχή του μη διαθέσιμου και απαιτητού των κονδυλίων του αλληλόχρεου λογαριασμού

Ο αλληλόχρεος λογαριασμός χαρακτηρίζεται από την αρχή του μη διαθέσιμου και μη απαιτητού των εκατέρωθεν απαιτήσεων. Η αρχή αυτή προκύπτει από την αρχή της απώλειας της αυτοτέλειας των εκατέρωθεν απαιτήσεων με την είσοδό τους στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Η είσοδος μιας απαίτησης σε αλληλόχρεο λογαριασμό δεν έχει επίδραση στη φύση της και τη νομική της θεμελίωση⁸³. Η απαίτηση όμως χάνει την αυτοτέλειά της. Καθώς καταχωρείται σε αλληλόχρεο λογαριασμό μια απαίτηση, γίνεται χρεωπιστωτικό κονδύλιο και χάνει την αυτοτέλειά της. Έτσι, το εκάστοτε υπόλοιπο συνιστά μια ενιαία απαίτηση στην οποία συγχωνεύονται όλες οι επί μέρους απαιτήσεις⁸⁴. Ο δικαιούχος της απαίτησης δεν μπορεί να επιδιώξει αυτοτελώς την ικανοποίησή της, ούτε να τη μεταβιβάσει περαιτέρω (μη απαιτητό και μη διαθέσιμο)⁸⁵.

Τόσο από τη θεωρία, όσο και από τη νομολογία γίνεται δεκτό ότι ουσιώδης στοιχείο του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι ότι κάθε απαίτηση που εισάγεται σε αυτόν εκκαθαρίζεται προσωρινά μεν στα περιοδικά κλείσίματά του, μέσω μεταφοράς της «εις το νέο» και τοκισμού έτσι με συμβατικό τόκο του κάθε περιοδικού χρεωστικού καταλοίπου. Τελικά, μόνο κατά το οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, γεννιέται ληξιπρόθεσμη απαίτηση και για πρώτη φορά έχουμε αξίωση απαιτητή. Κάθε εισερχόμενη στο λογαριασμό απαίτηση, όσο χρόνο αυτός διαρκεί, χάνει την αυτοτέλειά του και υπολογίζεται ως ένα απλό κονδύλιο στις διενεργούμενες χρεοπιστώσεις για την εξυπηρέτηση του καταλοίπου.

Η αναγνώριση υπολοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να αναφέρεται είτε σε κάποιο ενδιάμεσο, είτε στο οριστικό κατάλοιπο. Το περιοδικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού (άρθρο 112 του ΕισΝΑΚ), αν και δε δημιουργεί απαίτηση αποδόσεως του καταλοίπου, το οποίο καθίσταται απαιτητό κατά το οριστικό κλείσιμο

⁸² Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 67 - 68, 73 - 74.

⁸³ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», *ό.π.*, 169.

⁸⁴ Ι. Κρατερός (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, *ό.π.*, 85.

⁸⁵ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό...», *ό.π.*, 1125.

του λογαριασμού, ωστόσο κάνει εφικτή την αναγνώριση του περιοδικού καταλοίπου σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 873 ΑΚ με στόχο την εξασφάλιση του πιστωτή⁸⁶.

Έτσι, τελικά, δικαστικά επιδιώξιμο είναι μόνο το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού εάν αυτό προκύψει κατά το οριστικό του κλείσιμο. Η αγωγή που εγείρεται οφείλει να μνημονεύει περιγραφικά τις απαιτήσεις και καταβολές που απαρτίζει το υπόλοιπο⁸⁷. Το κατάλοιπο αυτό υπέρ ενός από τους συμβαλλόμενους είναι απαίτηση ληξιπρόθεσμη, έχει δική της εικοσαετή παραγραφή και είναι τοκοφόρο. Η απαίτηση αυτή είναι ανεξάρτητη από τις επί μέρους απαιτήσεις που εισήλθαν στο λογαριασμό, η ύπαρξη και η εγκυρότητα των οποίων όμως αποτελεί προϋπόθεση για τη γένεσή της⁸⁸.

Στον αλληλόχρεο λογαριασμό ό,τι ισχύει για τις απαιτήσεις ισχύει και για τις καταβολές. Στις καταβολές λοιπόν αναστέλλεται το αποσβεστικό αποτέλεσμά τους και μετατρέπονται σε απλά κονδύλια που θα συνυπολογιστούν στο καθολικό συμψηφισμό κατά το κλείσιμο του λογαριασμού. Συνεπώς δεν έχουν εφαρμογή στον αλληλόχρεο λογαριασμό τα άρθρα 422 - 423 ΑΚ⁸⁹.

Στον κατά τα άρθρα 361, 874 ΑΚ 112 ΕισΝΑΚ, 669 του ΕΝ και 47, 64 – 67 του νδ της 17.7/13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών» αλληλόχρεο λογαριασμό καταχωρίζονται κατόπιν σχετικής συμφωνίας και απαιτήσεις από τραπεζική επιταγή και πιστωτικούς τίτλους, με συνέπεια να αποβάλλουν την αυτοτέλειά τους, ώστε να είναι αδύνατη η άσκηση των εξ αυτών απαιτήσεων, ενώ απαιτητό και δικαστικώς επιδιώξιμο είναι μόνο το κατάλοιπο, το οποίο προκύπτει από την αντιπαραβολή των πιστωτικών και χρεωστικών κονδυλίων κατά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού⁹⁰.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι στον αλληλόχρεο λογαριασμό δεν καταχωρούνται μεν κατ' αρχήν απαιτήσεις από πιστωτικούς τίτλους και γενικώς απαιτήσεις υπό αίρεση ή μη ληξιπρόθεσμες, μπορεί όμως με βάση σχετική συμφωνία να γίνεται καταχώριση τέτοιων απαιτήσεων⁹¹. Οι πιστωτικοί τίτλοι, που εισέρχονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό, χάνουν την αυτοτέλεια και τα πλεονεκτήματά τους μόνο αν καταχωρίζονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό ως απαίτηση. Αν όμως καταχωρίζονται ως καταβολή υπό αναβλητική αίρεση της πληρωμής τους, δεν εισέρχονται σε αυτόν και σε περίπτωση ματαίωσης της αίρεσης (ήτοι μη πληρωμής

⁸⁶ Ι. Καράκωστας - Χ. Βρετού, «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», *ΕφΑΔ*, τ. 1, 2008 (έτος 1ο), 21.

⁸⁷ Ι. Κρατερός (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, ό.π., 85.

⁸⁸ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 134.

⁸⁹ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικές δραστηριότητες αμφισβητήσιμης νομιμότητας*, Αθήνα 2002, 156 – 157.

⁹⁰ ΕφΘες 1882/2004, *ΕπισκεΔ*, 2004, 1005.

⁹¹ ΕφΑθ 8893/1999, *ΕΕΔ*, ΝΔ, 2003, 59.

τους) γίνεται διαγραφή της καταχώρησης καταβολής και μπορεί να επιδιωχθεί η είσπραξή τους δικαστικώς⁹².

Για την εισαγωγή συναλλαγματικής στο λογαριασμό απαιτείται ειδική συμφωνία με βάση την οποία συγχωρείται όχι μόνο η είσοδος των απαιτήσεων που τελούν υπό προθεσμία, αλλά θα καθορίζονται επί πλέον οι συνέπειές της. Η συμφωνία αυτή μπορεί να γίνει ρητά ή σιωπηρά και γίνεται σε χρόνο προγενέστερο ή μεταγενέστερο της δημιουργίας απαίτησης ή και ταυτόχρονα με αυτή. Για να εισαχθούν απαιτήσεις από πιστωτικούς τίτλους απαιτείται ειδική συμφωνία με βάση την οποία καθορίζονται και οι συνέπειες της μη πληρωμής της, η οποία συνεπάγεται την αποβολή του υπό αίρεση ή προθεσμία εισαχθέντος στον αλληλόχρεο λογαριασμό οικείου κονδυλίου. Οι απαιτήσεις από πιστωτικούς τίτλους εισάγονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό α) είτε προς εξόφληση του καταλοίπου του λογαριασμού, β) είτε για εξόφληση του ποσού των πιστωτικών τίτλων, γ) είτε για μελλοντική κάλυψη⁹³. Στην περίπτωση που δεν πραγματοποιήθηκε τελικώς η είσπραξη της απαιτήσεως από τον πιστωτικό τίτλο, η σχετική πιστωτική εγγραφή στο λογαριασμό, που δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, μπορεί να ακυρωθεί με αντίθετη εγγραφή (αντιλογισμό ή αντιπέρασμα), πράγμα που δικαιολογείται από το γεγονός ότι η αποστολή των πιστωτικών αυτών τίτλων έγινε με τον εξυπακουόμενο όρο ότι θα εισπραχθούν⁹⁴.

8. Η Ασφάλεια στον αλληλόχρεο λογαριασμό

Η ασφάλεια στον αλληλόχρεο λογαριασμό έχει ως σκοπό να κάνει σίγουρη την ολοκλήρωση της πίστωσης. Η ασφάλεια μπορεί να παρέχεται για το ποσό το οποίο τα μέρη υποθέτουν ότι θα ανέλθει το κατάλοιπο. Πρόκειται δηλαδή για ασφάλεια για μελλοντική απαίτηση. Ακόμα, η ασφάλεια μπορεί να αφορά τις κατ' ιδίαν απαιτήσεις. Πρόκειται για ασφάλειες υπέρ μεμονωμένων αποστολών απαιτήσεων που έχουν συναφθεί είτε πριν τη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού και την εισαγωγή των απαιτήσεων σε αυτόν, είτε μετά από αυτήν. Οι ασφάλειες που συνοδεύουν τις κατ' ιδίαν απαιτήσεις που εισέρχονται στο λογαριασμό διατηρούνται χάριν του τελικού υπολοίπου⁹⁵. Επιπλέον, οι ασφάλειες μπορεί να παρέχονται είτε από τα μέρη, είτε από τρίτο. Η ασφάλεια που παρέχεται για το μελλοντικό οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού (μελλοντική απαίτηση), δεν επηρεάζεται από τις διακυμάνσεις των προσωρινών υπολοίπων, ούτε εμπίπτει η τυχόν γραμμένη υποθήκη

⁹² Εφαθ 1651/2001, *ΕπισκεΔ*, 2001, 1090 (παρατ. Κ. Παμπούκη).

⁹³ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 26 – 27. ΕφΘες 3078/98, *ΔΕΕ*, 1999, 306.

⁹⁴ Εφαθ 8893/1999, *ΕΕΔ*, ΝΔ, 2003, 60. ΕφΘες 31/23/1989, *ΕμπΔ*, ΜΒ, 64. ΕφΘες 1698/1988, *ΕΕμπΔ*, Μ, 564.

⁹⁵ Ι. Κρατερός (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, *ό.π.*, 85.

στην ακυρότητα της ΕΚ 537, σε περίπτωση παραχωρήσεως της εντός της υπόπτου περιόδου.

Συνεπώς, υπάρχουν δύο είδη ασφαλιζόμενων απαιτήσεων στον αλληλόχρεο λογαριασμό: 1) οι κατ' ιδίαν αποστολές – απαιτήσεις, οι οποίες καλούνται να εισέλθουν στο λογαριασμό, 2) το οριστικό κατάλοιπο του λογαριασμού.

1) Οι ασφάλειες αποστολών – απαιτήσεων προϋφιστάμενων της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού, είτε είναι ασφάλειες δοθείσες από τρίτους, είτε ασφάλειες δοθείσες από συμβαλλόμενο ανταποκριτή. Αυτές διατηρούνται υπέρ του τελικού υπολοίπου. Οι ασφάλειες ανταποκριτή ή τρίτου για εξασφάλιση απαιτήσεων που υπάγονται συγχρόνως ή μετά τη σύναψη της συμφωνίας του αλληλόχρεου λογαριασμού, κατά μια άποψη διατηρούνται υπέρ του τελικού καταλοίπου κατά δε άλλη άποψη θα πρέπει να διατηρηθούν υπέρ του καταλοίπου και ο τρίτος να γνωρίζει ότι η ασφαλιζόμενη από εκείνον απαίτηση θα υπαχθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι ασφάλειες ισχύουν ως το ποσό της ασφαλιζόμενης αρχικής απαίτησης. Σε περίπτωση που υπάρχουν πολλές ασφαλισμένες απαιτήσεις, ενώ το τελικό κατάλοιπο είναι μικρότερο του αθροίσματός τους, οι ασφάλειες αυτές διατηρούνται ακέραιες.

Ο δανειστής του οριστικού καταλοίπου μπορεί να επιλέξει από ποια ή ποιες θα ικανοποιήσει την απαίτησή του. Κατά μια άποψη υποστηρίζεται ότι εφόσον η απαίτηση υπέρ της οποίας έχει δοθεί η ασφάλεια, αποσβέστηκε, εν όλω ή εν μέρει, κατόπιν του ως άνω διαδοχικού ή περιοδικού συμψηφισμού, τότε θα αποσβένεται αναλόγως και η ασφάλεια.

2) Ασφάλειες υπέρ του οριστικού υπολοίπου (προσωρινές ή εμπράγματα) που δίδονται, είτε προ ή κατά ή μετά τη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού προς εξασφάλιση του μελλοντικού οριστικού καταλοίπου, ισχύουν υπέρ αυτού. Ισχύουν μάλιστα, εκτός αν υπάρχει διαφορετική συμφωνία και υπέρ του τυχόν αναγνωριζόμενου αφηρημένα από τον πρωτοφειλέτη, οριστικού υπολοίπου⁹⁶.

Οι ασφάλειες που παρέχονται για μεμονωμένες απαιτήσεις που εισήλθαν στο λογαριασμό διατηρούνται υπέρ του τελικού υπολοίπου, στον οποίο συγχωνεύονται όλες οι απαιτήσεις, άσχετα αν παραχωρήθηκαν από τον ίδιο οφειλέτη ή από τρίτο. Σύμφωνα με το πνεύμα του αλληλόχρεου λογαριασμού, είναι ότι οι ασφάλειες διατηρούνται υπέρ του τελικού υπολοίπου μόνο όταν οι κατ' ιδίαν ασφαλιζόμενες απαιτήσεις δεν αποσβήστηκαν με τους διαδοχικούς συμψηφισμούς μέχρι το κλείσιμο του λογαριασμού. Η ασφάλεια τελικά ακολουθεί την τύχη του ασφαλισμένου κονδυλίου. Αν αυτό μηδενιστεί, αποσβήνεται και η ασφάλεια. Αν δε συμβεί μείωση ή μηδενισμός του κονδυλίου, η ασφάλεια εξακολουθεί να υφίσταται καλύπτουσα και το δυνάμενο να προκύψει οριστικό υπόλοιπο του λογαριασμού, στο ύψος μόνο του

⁹⁶ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 181 – 185.

ασφαλισμένου κονδυλίου που συμπεριλαμβάνεται με τον τρόπο αυτό στο προκύπτον υπόλοιπο⁹⁷.

Σε σχέση με τον αλληλόχρεο λογαριασμό που συνοδεύει άνοιγμα πίστωσης και την επιταγή που έχει οπισθογραφηθεί λόγω ενεχύρου προς ασφάλεια του καταλοίπου, η πάγια νομολογία συγχέει τις λογιστικές εγγραφές της πιστώτριας τράπεζας που γίνονται για λόγους τάξεως, με την κίνηση του αλληλόχρεου λογαριασμού ως νομικού θεσμού, αδυνατεί να προσεγγίσει λοιπόν τη νομική πραγματικότητα. Η λήψη επιταγής λόγω ενεχύρου εγγράφεται στο λογαριασμό, αφού η εγγραφή αυτής όμως αποτελεί μια πράξη καθαρά λογιστική και δεν εκφράζει πίστωση του ποσού της επιταγής στον αλληλόχρεο λογαριασμό επί εγγραφής του ποσού επιταγής που έχει εισπραχθεί. Με την οπισθογράφιση επιταγής λόγω ενεχύρου, η τράπεζα αποκτά ενέχυρο επί της επιταγής (άρθρο 38 ν.δ της 17.7/13.8.1923, άρθρα 1251 και 1255 ΑΚ) και άρα δεν καθίσταται δικαιούχος της ενσωματωμένης σε αυτήν εντολής και ενδεχομένως απαίτησης κατ' αναγωγή, όπως συμβαίνει αντίθετα με την κοινή οπισθογράφιση (άρθρα 14 παρ. 1 και 17 παρ. 1 ν. 5960/1933). Κατ' ακολουθία το ποσό της ενεχυριασμένης επιταγής, δεν εισέρχεται στον αλληλόχρεο λογαριασμό ως καταβολή του πελάτη έναντι της οφειλής του από την πίστωση που έχει λάβει. Αν η επιταγή δεν πληρωθεί κατά την εμφάνιση, η τράπεζα αποκτά κατ' αναγωγή απαίτηση κατά του οπισθογράφου πελάτη της, αλλά η απαίτηση αυτή δεν χρεώνεται σε βάρος εκείνου, αφού η τράπεζα δεν έχει επ' αυτής παρά ενέχυρο-δικαίωμα να την εισπράξει προς ικανοποίηση (εν όλω ή ε μέρει) της απαίτησης της από τον αλληλόχρεο λογαριασμό (άρθρο 44 ν.δ της 17.7/13.8/1923). Αν η τράπεζα εισπράξει την επιταγή κατά την εμφάνιση ή κατ' αναγωγή το ποσό της ως καταβολή του πελάτη, πιστώνεται υπέρ αυτού στον αλληλόχρεο λογαριασμό και τούτο διότι με την είσπραξη ενεχυριασμένης χρηματικής απαιτήσεως από την τράπεζα επέρχεται ικανοποίηση χρηματικής απαίτησης της και συνακόλουθα λαμβάνει χώρα καταβολή με την έννοια του άρθρου⁹⁸ 416 ΑΚ.

Όσον αφορά τις περιπτώσεις παραχώρησης ασφάλειας από τρίτο, πρέπει να σημειώσουμε ότι σε περιπτώσεις αναγνώρισης καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού μπαίνει το ζήτημα αν από τη μεταξύ των μερών σύμβαση αναγνώρισης δεσμεύεται και ο τρίτος, που έχει παραχωρήσει ασφάλεια υπέρ του καταλοίπου, εφόσον δε μετείχε ο ίδιος στην αναγνωριστική σύμβαση, ούτε είχε εκ των προτέρων αποδεχθεί τη δέσμευσή του από αυτή. Ο τρίτος που παρείχε την ασφάλεια υπέρ του καταλοίπου δεν θα πρέπει να δεσμεύεται από τη μεταξύ των μερών σύμβαση αναγνώρισης, ανεξαρτήτως του χαρακτήρα της τελευταίας ως αφηρημένης ή αιτιώδους. Στις συμβάσεις εγγύησης μεταξύ τράπεζας και εγγυητή περιλαμβάνεται ο

⁹⁷ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο...*, ό.π., 183. Βλ. επίσης: Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικές δραστηριότητες αμφισβήτησιμης νομιμότητας*, ό.π., 161.

⁹⁸ ΕφΛαρ 65/2011, *ΕπσκΕΔ*, 3, 2011, 750 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

όρος ότι ο τελευταίος αναλαμβάνει εκ των προτέρων την πληρωμή οποιουδήποτε χρεωστικού υπολοίπου σε βάρος του πιστούχου που θα προκύψει από τη λειτουργία της σύμβασης και το κλείσιμο του λογαριασμού⁹⁹. Για την απόσβεση της εγγύησης και την ελευθέρωση του εγγυητή απαιτούνται αθροιστικά οι ουσιώδεις προϋποθέσεις: α) της αδυναμίας ικανοποίησης του δανειστή από τον πρωτοφειλέτη και β) η αδυναμία αυτή να οφείλεται σε πταίσμα του ιδίου του δανειστή¹⁰⁰.

Σε σχέση με την υπαγωγή του εγγυητή στις διατάξεις του ν 2251/1994, πρέπει να σημειώσουμε ότι ο εγγυητής σε τραπεζική σύμβαση δεν προστατεύεται από τις διατάξεις του ν. 2251/1994, με την αιτιολογία ότι δεν εμπίπτει στην έννοια του καταναλωτή ως μη αποδέκτης των υπηρεσιών της τράπεζας. Ωστόσο, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 1 του ν. 2251/1994 που αντικαταστάθηκε με την παρ. 5 αρ 1. Ν. 3587/2007, η έννοια του καταναλωτή ορίζεται ως ακολούθως: «... καταναλωτής είναι και ...BB) κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εγγυάται υπέρ καταναλωτή, εφόσον δεν ενεργεί στο πλαίσιο της επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας του». Ως εκ τούτου καθίστανται σαφές ότι προκειμένου να κριθεί εάν οι εγγυητές της σύμβασης εμπίπτουν στην έννοια του καταναλωτή και ως εκ τούτου χρίζουν της προστασίας του ν. 2251/1994, το κριτήριο που πρέπει να χρησιμοποιείται είναι το εάν οι εγγυητές ενεργούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δράσης και όχι το αν είναι ή όχι οι αποδέκτες των υπηρεσιών της τράπεζας. Κρίνοντας επί αντιστοίχου ζητήματος η ΕφΘες 317/2009 (ΔΕΕ, 2009, 819), έκρινε ότι ο νόμιμος εκπρόσωπος και οι μέτοχοι της εταιρίας που εγγυήθηκαν υπέρ αυτής σε τραπεζική σύμβαση, διέπραξαν αυτό στο πλαίσιο της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, και ως εκ τούτου δεν εμπίπτουν στην έννοια του καταναλωτή¹⁰¹.

Έτσι μιλάμε για επέκταση της προστασίας του καταναλωτή στον εγγυητή (1 παρ. 4, στ. α, παρ. ΒΒ), είτε όταν η κύρια οφειλή υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του ν 2251/1994, είτε όταν ο εγγυητής θεωρείται τελικός αποδέκτης παρέχοντας εγγύηση στα πλαίσια μη επαγγελματικής του δραστηριότητας για εξυπηρέτηση όχι δικών του συμφερόντων, αλλά για την εξασφάλιση της οφειλής εμπόρου¹⁰².

Την απαλλαγή της ευθύνης του εγγυητή δίνει η ΑΚ 862', στην περίπτωση που από επιδόλαιες ενέργειες του δανειστή αποτρέπεται τελικά η δυνατότητα ικανοποίησης του από τον πρωτοφειλέτη. Η απαλλαγή του εγγυητή επέρχεται και κατ' εφαρμογή των ΑΚ 200, 281 και 288, όταν ανατρέπεται το δικαιοπρακτικό

⁹⁹ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό...», *ό.π.*, 1125. Βλ. επίσης: ΜΠρΚορ 43/1998, *ΕΕμπΔ*, 2000, 297 (Παρατηρήσεις Ι. Π. Μάρκου).

¹⁰⁰ ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, α/2010, 183 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

¹⁰¹ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, τ. ΞΒ, 2011, 85 (Παρατηρήσεις Εύη Ν. Μαρτίνοβιτς).

¹⁰² ΕφΠειρ 52/2011, *Αρμενόπουλος*, 11, 2012, 1711.

θεμέλιο της σύμβασης παροχής εγγυήσεως επί των οποίων κατά κύριο λόγο έχει στηριχθεί η σύμβαση¹⁰³.

Η δήλωση του εγγυητή περί περιορισμού της ευθύνης του πρέπει να διακρίνεται από τη δήλωσή του για το ποσό της ευθύνης του, τυχόν δε αοριστία του ποσού δεν καθιστά αυτομάτως ανύπαρκτη και τη πρώτη δήλωσή του. Γίνεται στη θεωρία και τη νομολογία δεκτό ότι το ποσό της εγγυητικής ευθύνης δεν είναι απαραίτητο να προκύπτει από το ίδιο το έγγραφο της εγγυήσεως. Επίσης το ακριβές περιεχόμενο της δήλωσης του εγγυητή δύναται να εξευρίσκεται και με προσφυγή σε στοιχεία τα οποία κείνται εκτός του εγγράφου και σε άλλα έγγραφα, των οποίων το περιεχόμενο επίσης ερμηνεύεται όπως απαιτεί η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη¹⁰⁴.

9. Τοκισμός και ανατοκισμός στον αλληλόχρεο λογαριασμό

Οι τόκοι εισέρχονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό μέσω του θεσμού του ανατοκισμού, τον οποίο για την περίπτωση αυτή προβλέπει το άρθρο 112 παρ. 2 εδ. 2 ΕισΝΑΚ. Με τον ανατοκισμό λοιπόν, οι τόκοι τρέπονται σε κεφάλαιο γιατί προστίθενται στην απαίτηση του κεφαλαίου. Είναι προφανές λοιπόν ότι η απαίτηση των τόκων, καθώς προστίθενται στην απαίτηση του κεφαλαίου στα πλαίσια του αλληλόχρεου λογαριασμού, ακολουθεί την τύχη της τελευταίας αυτής απαίτησης, όπως αυτή φυσικά οριστικοποιείται με το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού¹⁰⁵.

Ανατοκισμός είναι ο τόκος των τόκων, η κεφαλαιοποίηση των καθυστερούμενων. Το πρόβλημα προκύπτει όταν ο τόκος που αποφέρει το κεφάλαιο αποφέρει και αυτός τόκο, όταν ο οφειλέτης υποχρεούται να καταβάλει τόκο και για τους οφειλόμενους τόκους που δεν έχουν καταβληθεί ακόμα στον δανειστή¹⁰⁶. Σήμερα στη χώρα μας ο Ν. 2601/1998 «ενίσχυσης ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας και άλλες διατάξεις» με όλες τις κατοπινές μεταρρυθμίσεις του, διέπει το θέμα του ανατοκισμού (Ν 2789/2000 άρθρο 30 και Ν 2912/2001 άρθρο 42). Ο ανατοκισμός σε διαστήματα μικρότερα του εξαμήνου αντίκειται στην ουσιαστικού δικαίου διάταξη του άρθρου 12 του ν. 2601/1998 «Από την ισχύ του παρόντος νόμου ΦΕΚ Α 81/15.4.1998», οι οφειλόμενοι στα πιστωτικά ιδρύματα τόκοι ανατοκίζονται εφόσον τούτο συμφωνηθεί από την πρώτη μέρα της καθυστέρησης. Οι τόκοι που προκύπτουν προστίθενται στο

¹⁰³ Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της συμβάσεως πιστώσεως με ανοικτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 503. Βλ. επίσης: ΕφΠειρ 52/2011, *Αρμενόπουλος*, 11, 2012, 1711.

¹⁰⁴ ΜΠρΚορ 43/1998, *ΕΕμπΔ*, 2000, 300 (Παρατηρήσεις Ι. Π. Μάρκου).

¹⁰⁵ ΑΠ 910/2010, *ΕπισκΕΔ*, 3/2010, 1058 (Παρατηρήσεις Παμπούκης).

¹⁰⁶ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο...*, ό.π., 113.

ληξιπρόθεσμο κεφάλαιο ανά εξάμηνο κατά ελάχιστο όριο, είτε πρόκειται για συμβάσεις δανείων είτε για συμβάσεις αλληλόχρεου λογαριασμού¹⁰⁷.

Οι συμβαλλόμενοι μπορούν να επιτρέπουν αμοιβαίως περιοδικά κλεισίματα του λογαριασμού σε διαστήματα όμως όχι μικρότερα του τριμήνου. Επιτρέπεται όμως να συμφωνήσουν οι ενδιαφερόμενοι, ότι ο λογαριασμός θα κλείνεται και σε συντομότερα του τριμήνου χρονικά διαστήματα, αλλά στην περίπτωση αυτή, αν στο κατάλοιπο περιλαμβάνονται τόκοι, δεν θα ανατοκίζονται¹⁰⁸. Το περιοδικό υπόλοιπο αποτελεί αξίωση συμψηφίσιμη και τοκιζόμενη, μέχρι εξαγωγής του επόμενου περιοδικού κλεισίματος ή μέχρι του οριστικού κλεισίματος. Σκοπός των περιοδικών κλεισιμάτων είναι ο ανατοκισμός των περιλαμβανόμενων τόκων¹⁰⁹, με τους περιορισμούς, όμως που αναφέραμε παραπάνω.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 του Ν 2601/1998 για να γίνει σύννομα ανατοκισμός ανά εξάμηνο οφειλόμενων σε πιστωτικά ιδρύματα τόκων από δάνεια ή πιστώσεις ανοιχτών λογαριασμών, θα πρέπει αυτό να έχει ειδικά συμφωνηθεί στη σύμβαση. Αν δε συμφωνηθεί ότι θα γίνεται ανατοκισμός κάθε εξάμηνο ή και ανά μεγαλύτερο διάστημα των καθυστερούμενων τόκων η διάταξη ορίζει : «Αν δεν υπάρχει συμφωνία ανατοκισμού, ισχύουν οι σχετικές διατάξεις του ΑΚ και του ΕισΝΑΚ με συνέπεια τότε σύμφωνα με τα άρθρα 296 παρ 1 ΑΚ και 111 παρ. 2 ΕισΝΑΚ, ο ανατοκισμός να μη μπορεί να επιβληθεί αν δε ζητηθεί με αγωγή, αν δεν έχει καταρτιστεί ειδική συμφωνία εκ των υστέρων, μετά τουλάχιστον 1 χρόνο από την οφειλή των τόκων και για καθυστερούμενους τόκους ενός τουλάχιστον έτους (ή ενός εξαμήνου, αν πρόκειται για εμπόρους)»¹¹⁰.

Κατά το άρθρο 112 ΕισΝΑΚ, το κατάλοιπο από αλληλόχρεο λογαριασμό είναι αυτοδικαίως τοκοφόρο, έστω και αν ο λογαριασμός περιέχει κονδύλια από τόκο που οφείλεται για διάστημα μικρότερο από ένα έτος. Η διάταξη αυτή φαίνεται να αντίκειται στο άρθρο 345ΑΚ, κατά το οποίο ο δανειστής έχει δικαίωμα να απαιτήσει τον τόκο μόνο σε περίπτωση υπερημερίας. Στην περίπτωση τόκων υπερημερίας που επιδικάζονται δικαστικώς, δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις της υπ' αριθμόν 289/80 απόφασης της Νομισματικής Επιτροπής, αλλά οι γενικές διατάξεις των άρθρων 296 ΑΚ και 112 ΕισΝΑΚ, ενώ ο τόκος που οφείλεται μετά την έκδοση της δικαστικής απόφασης με διαταγή πληρωμής, είναι ο εκάστοτε καθοριζόμενος με τις πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου (άρθρο ΑΚ 293 και 109 παρ. 1 του ΕισΝΑΚ) και όχι πλέον ο δικαιοπρακτικός. Η απόφαση αυτή δεν έχει εφαρμογή και για τους οφειλόμενους τόκους επί του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού, που αποτελεί τη μοναδική απαίτηση, μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού, διότι το υπόλοιπο αυτό είναι

¹⁰⁷ ΜΠρΑθ 5273/2011, *Αρμενόπουλος*, 9, 2012, 1390 (Παρατηρήσεις Σ.Ι.Κ.).

¹⁰⁸ ΕφΑθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318.

¹⁰⁹ Λ. Γεωργακόπουλος, *Το δίκαιο των διαρκών ενοχών*, ό.π., 38.

¹¹⁰ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό, ό.π., 1121.

αυτοδίκαια τοκοφόρο. Μετά το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού ισχύει και πάλι το άρθρο 296 ΑΚ. Με την υιοθέτηση αυτής της θέσης έγινε προσπάθεια να αμβλυνθούν τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από την παραδοχή συστήματος κατά το οποίο ο ανατοκισμός μπορεί να επιβληθεί από την πρώτη ημέρα καθυστέρησης των τόκων ανεξαρτήτως υπάρξεως συμφωνίας των μερών ή επιδίωξης τους δικαστικά. Υποστηρίζεται επίσης ότι η παύση ισχύος της βασικής σχέσης της οποίας εξυπηρετεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός, έχει ως αποτέλεσμα την παύση του ανατοκισμού, επομένως δεν μπορεί να υπάρξει ανατοκισμός επί του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού¹¹¹.

Ωστόσο η τράπεζα μπορεί να ανατοκίζει το κατάλοιπο του λογαριασμού από το κλείσιμό του. Η δυνατότητα των τραπεζών να προβαίνουν σε ανατοκισμό θα πρέπει να βασίζεται σε συμφωνία μεταξύ αυτών και των δανειοληπτών και έχει κριθεί προσφάτως παράνομος ο ανατοκισμός των οφειλόμενων τόκων μετά το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, αν δεν υπάρχει συμφωνία¹¹².

Στη θεωρία γίνεται δεκτό ότι ο ανατοκισμός του καταλοίπου του λογαριασμού ρυθμίζεται από τη μέρα της σύναψη της σχετικής σύμβασης και όταν λείπει σχετική ρητή συμφωνία των μερών, θα πρέπει να γίνεται κατά τα χρονικά διαστήματα που και η ίδια η τράπεζα εφαρμόζει στις καταθέσεις. Όταν υπάρχει συμφωνία περί ανατοκισμού των τόκων υπερημερίας μετά το κλείσιμο του λογαριασμού, δεν επηρεάζεται το κύρος της από το αν για την οφειλή του καταλοίπου έχει εκδοθεί δικαστική απόφαση ή εκτελεστός τίτλος, όπως η διαταγή πληρωμής. Ενώ με την απόφαση 96/1996 του ΑΠ με την εκτέλεση δικαστικής απόφασης, πέραν από τους τόκους υπερημερίας δεν είναι δυνατό να ζητηθούν και τόκοι τόκων μη έχοντες επιδικασθεί. Η ρύθμιση κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπεται ο ανατοκισμός χωρίς να ισχύουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 296 ΑΚ δικαιολογείται από την ίδια τη φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού και την ιδιομορφία του, ως μέσου εξυπηρέτησης των συναλλαγών. Εξάλλου με τη 2^η παράγραφο του άρθρου 112 ΕισΝΑΚ, δίνεται η δυνατότητα κλεισίματος του λογαριασμού οποτεδήποτε, οπότε και ο οφειλέτης μπορεί να αποφύγει το κίνδυνο ανατοκισμού. Αφού μέχρι το κλείσιμο καμιά απαίτηση δεν είναι ληξιπρόθεσμη και απαιτητή τόκος υπερημερίας δεν οφείλεται παρά μόνο μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού. Στα περιοδικά κλεισίματα μπορεί να επιβάλλεται μόνο το καθορισθέν επιτόκιο.

Η σημασία της βούλησης των μερών για το θέμα της τοκοφορίας μετά το κλείσιμο του λογαριασμού, αν αυτή υπήρχε, τότε αυτή υπερισχύει και οφείλεται μόνο ο συμφωνημένος τόκος. Όταν με ρητό όρο της σύμβασης πιστώσεως ρυθμίζεται ειδικώς η τοκοφορία του κεφαλαίου της πίστωσης αλληλόχρεου λογαριασμού, τότε

¹¹¹ Λ. Γεωργακόπουλος, - Μ. Μηνούδης, - Γ. Σωτηρόπουλος, *Εμπορική Νομοθεσία*, Αθήνα, 2002, 1410 – 1411.

¹¹² ΕφΑθ 3365/2003, *ΑΕΕ*, 2003, 1079.

όταν κλείνεται ο λογαριασμός υπερισχύει η συμβατική ρύθμιση και οφείλεται μόνο ο συμφωνημένος για την περίπτωση αυτή τόκος¹¹³.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι σε σχέση με τις συμβάσεις αλληλόχρεου λογαριασμού, οι απαιτήσεις από τους τόκους εισέρχονται στον τρέχοντα λογαριασμό χάνοντας την αυτοτέλειά τους και κεφαλαιοποιούνται και ανατοκίζονται με βάση τον αρ. 112 ΕισΝΑΚ. Έτσι, αν δεν προβλέπεται κάτι άλλο από τη σύμβαση, ο λογαριασμός κλείνει περιοδικά και οι τόκοι ανατοκίζονται ανά εξάμηνο. Το επιτόκιο στον ανατοκισμό προσδιορίζεται από τα μέρη. Αν η κεφαλαιοποίηση των τόκων γίνεται με το συνυπολογισμό τους στο αρχικό κεφάλαιο, τότε ταυτίζεται με το επιτόκιο με το οποίο υπολογίζονται οι οφειλόμενοι τόκοι επί του συγκεκριμένου κεφαλαίου. Αν τηρείται ξεχωριστός λογαριασμός τόκων, τότε είναι δυνατό να συμφωνηθεί διαφορετικό επιτόκιο ανατοκισμού. Η ουσία του ανατοκισμού είναι η απαίτηση σε σχέση με ληξιπρόθεσμους τόκους.

Ειδικά ως προς το ζήτημα του τοκισμού σε σχέση με τους τραπεζικούς αλληλόχρεους λογαριασμούς και καθώς το θέμα αυτό φαίνεται να απασχολεί αρκετά τη δικαιοσύνη και τις ενώσεις καταναλωτών, πρέπει να σημειώσουμε και τα παρακάτω¹¹⁴. Ο ανατοκισμός των τόκων δεν μπορεί να γίνει σε διάστημα μικρότερο του εξαμήνου κατά τροποποίηση των οριζόμενων στο άρθρο 112 παρ. 2 ΕισΝΑΚ. Για τον ανατοκισμό των τόκων του οριστικού χρεωστικού καταλοίπου απαιτείται, όπως αναφέραμε παραπάνω, για τις μετά το Ν 2601/1998 συμβάσεις τραπεζικής πίστωσης σε ανοιχτό λογαριασμό σχετική συμφωνία με εφαρμογή, σε περίπτωση μη ύπαρξης τέτοιας συμφωνίας, των άρθρων 296 παρ. 2 ΑΚ και 111 παρ. 2 ΕισΝΑΚ.

Οπότε ο ανατοκισμός των συμβατικών τόκων ανά τρίμηνο και του ποσού της πίστωσης σε μηνιαίες δόσεις δεν είναι σύννομα. Ο ΕισΝΑΚ ορίζει ότι σε αλληλόχρεο λογαριασμό το κάθε οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού μπορεί να γίνεται ανά τρίμηνο, ως ελάχιστο χρονικό διάστημα, με τοκισμό έτσι του προσωρινού χρεωστικού καταλοίπου έκτοτε (και συνεπώς) με ανατοκισμό των έως τότε χρεωστικών για τόκους κονδυλίων. Το άρθρο 12 παρ. 1 εδαφ. Β του Ν 2601/1998 όρισε ότι ο ανατοκισμός οφειλόμενων τόκων σε πιστωτικά ιδρύματα γίνεται ανά εξάμηνο κατ' ελάχιστο όριο «είτε πρόκειται για συμβάσεις δανείων είτε για συμβάσεις αλληλόχρεου λογαριασμού και το προσωρινό ή οριστικό κλείσιμο αυτού, με εφαρμογή κατά τα λοιπά της διάταξης του άρθρου 112 ΕισΝΑΚ». Οπότε με την εφαρμογή του Ν 2601/1998 έχει επέλθει διαφοροποίηση από τα όσο ορίζει το άρθρο 112 ΕισΝΑΚ όσον αφορά τον ανατοκισμό των κατά τη διάρκεια λειτουργίας τραπεζικού ανοικτού λογαριασμού, δηλαδή ως το οριστικό κλείσιμο των εγγραφόμενων κονδυλίων συμβατικών τόκων, που απαγορεύτηκε να συμφωνείται εφεξής και να γίνεται σε χρόνο μικρότερο του εξαμήνου, αντί του τριμήνου. Οπότε το

¹¹³ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 61 – 70.

¹¹⁴ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό, *ό.π.*, 1125.

κλείσιμο ανοιχτού λογαριασμού ανά τρίμηνο από την πλευρά της τράπεζας είναι μη σύννομος ρύθμιση¹¹⁵.

Από την πλευρά τους οι τράπεζες, ορίζουν ότι ο πιστούχος για τα ποσά που έχει χρησιμοποιήσει από την πίστωση και για όσα κονδύλια θα φέρονται σε χρέωση του λογαριασμού οφείλει τόκο. Με βάση το άρθρο 112 ΕισΝΑΚ ο λογαριασμός κλείνεται ανά εξάμηνο οπότε θα πρέπει να πληρώνεται από τον πιστούχο ο τόκος. Αν δε πληρωθούν οι τόκοι τότε φέρονται σε χρέωση του λογαριασμού της πίστωσης. Οι καθορισμένοι τόκοι ανατοκίζονται από την πρώτη μέρα καθυστέρησης, είτε αφορούν το χρόνο πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού είτε το διάστημα μετά το οριστικό κλείσιμο. Οι τόκοι που προκύπτουν προστίθενται στο κεφάλαιο ανά εξάμηνο, είτε πρόκειται για το προσωρινό, είτε για το οριστικό κατάλοιπο του λογαριασμού και επέρχεται ανατοκισμός τους.

Επίσης, ο υπολογισμός του τόκου με βάση ημερολογιακό έτος 360 ημερών προσκρούει στην αρχή της διαφάνειας (άρθρο 2 παρ. 6 ν 2251/1994), διότι ο καταναλωτής δεν πληροφορείται το πραγματικό ετήσιο επιτόκιο όπως πρέπει να προσδιορίζεται κατά το άρθρο 243 παρ. 3 ΑΚ, η δε δανείστρια τράπεζα κατ' απόκλιση των δικαιολογημένων προσδοκιών του καταναλωτή, διασπά τεχνικά και παρά το νόμο (ΚΥΑ 21-178/13.2.2001) το χρονικό διάστημα (έτος) αναφοράς του επιτοκίου δημιουργώντας πρόσθετη επιβάρυνση του καταναλωτή – δανειολήπτη. Η πρόσθετη επιβάρυνση του καταναλωτή δεν δικαιολογείται από το χαρακτήρα της παρεχόμενης υπηρεσίας από εύλογους για τον καταναλωτή λόγους ή από δικαιολογημένο ενδιαφέρον της τράπεζας λόγω και της ευχέρειας επακριβούς με ηλεκτρονικά μέσα υπολογισμού των τόκων με βάση το έτος 365 ημερών¹¹⁶.

Οι τράπεζες, παράλληλα δεν κάνουν τη διάκριση μεταξύ πίστωσης με ανοικτό λογαριασμό και σύμβασης «ανοίγματος πίστωσης με τρέχοντα λογαριασμό και ακόμα από τη σύμβαση πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό, μεταχειριζόμενες ως αλληλόχρεους όλους τους στην πραγματικότητα ανοικτούς μόνο ή τρέχοντες ή τρεχούμενους λογαριασμούς. Η πρακτική συνέπεια της μεθόδευσης αυτής είναι να εφαρμόζονται παράνομα και στους απλούς ανοικτούς λογαριασμούς οι διατάξεις περί ανατοκισμού της ΕισΝΑΚ 112¹¹⁷.

Τόσο στη θεωρία, όσο και στη νομολογία η ίδια η φύση του αλληλόχρεου λογαριασμού, ο οποίος δεν μπορεί να συνδυασθεί και να συμβιβαστεί με την έννοια των δανείων¹¹⁸ καταδικάζει ως μη σύννομη την επιστροφή του ποσού της

¹¹⁵ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοικτό λογαριασμό, *ό.π.*, 1112.

¹¹⁶ ΕφΠειρ 52/2011, *Αρμενόπουλος*, 11, 2012, 1711.

¹¹⁷ Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της συμβάσεως πιστώσεως με ανοικτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 498.

¹¹⁸ Κάθε δε συννομολόγηση, κατά την οποία το τοκοχρεολυτικό δάνειο θεωρείται ως ανοιχτός λογαριασμός είναι παράνομη, αφού γίνεται με πρόδηλο σκοπό να πορισθεί η τράπεζα έμμεσα και ανεπίτρεπτα ωφελήματα, που παρέχονται από το αρ. 112 ΕισΝΑΚ και ιδίως τον ανά τρίμηνο

παρεχόμενης πίστωσης σε ανοιχτό λογαριασμό «σε ορισμένες τακτές δόσεις» σαν να πρόκειται για δάνειο είτε συνομολογούν ανοιχτό λογαριασμό «προς εξυπηρέτηση δανείων» με πρόδηλο σκοπό να αντλούν ανεπίτρεπτα ωφελήματα μέσω μη σύννομου τοκισμού και ανατοκισμού¹¹⁹.

10. Το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού

10.1. Περιοδικό και οριστικό κλείσιμο

Ο ανοικτός (αλληλόχρεος) λογαριασμός κλείνει οριστικά είτε με την πάροδο του συνυπολογισθέντος χρόνου είτε με καταγγελία, είτε με οποιονδήποτε άλλο νόμιμο τρόπο. Ο αλληλόχρεος λογαριασμός μπορεί να κλείνει και σε άλλες χρονικές περιόδους οι οποίες ορίζονται από τη σύμβαση ή από το νόμο. Σύμφωνα με το άρθρο 112 παρ. 2 εδ. Α ΕισΝΑΚ, ο αλληλόχρεος λογαριασμός κλείνει περιοδικά κάθε εξάμηνο, εκτός αν συμφωνήθηκε διαφορετικά, όχι όμως και σε διάστημα μικρότερο από ένα τρίμηνο¹²⁰. Τα κλεισίματα αυτά λαμβάνουν χώρα αυτοδικαίως δυνάμει της σύμβασης ή της ως άνω πρόβλεψης του νόμου και υπηρετούν τον ανατοκισμό¹²¹.

Το κλείσιμο του λογαριασμού, μετά το οποίο είναι δυνατή κατά τη διάταξη του άρθρου 874 ΑΚ, η άτυπη αφηρημένη αναγνώριση του υπολοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού, νοείται στη διάταξη αυτή ως η πράξη που γεννά απαίτηση του υπολοίπου¹²². Η απαίτηση για το κατάλοιπο από προσωρινό κλείσιμο του λογαριασμού δεν μπορεί να ασκηθεί, καθώς δεν είναι κατάλοιπο σύμφωνα με το άρθρο 112 παρ.2 εδ. 2 ΕισΝΑΚ, ούτε δημιουργείται απαίτηση προς απόδοση του περιοδικού καταλοίπου, αλλά καταχωρίζεται στο λογαριασμό και αποτελεί το πρώτο κονδύλιο της επόμενης περιόδου¹²³, το όφελος δε σε περίπτωση αναγνώρισης είναι αποφυγή αναδρομής στα προηγούμενα κονδύλια. Το περιοδικό κλείσιμο του λογαριασμού δεν επιφέρει τη λήξη της σχετικής με αυτόν σύμβασης, ούτε δημιουργεί απαίτηση για απόδοση του προκύπτοντος από αυτό καταλοίπου, το οποίο μπορεί προς λογιστική τακτοποίηση να αναγνωρισθεί κατά τους όρους του άρθρου 873 ΑΚ ή με την έννοια επιβεβαιωτικής σύμβασης ή παροχής αποδεικτικού μέσου. Στην περίπτωση αυτή το από το περιοδικό κλείσιμο κατάλοιπο αποτελεί κονδύλιο του λογαριασμού της νέας περιόδου, έτσι ώστε, μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού, να μην απαιτείται εκκαθάρισή του για την περίοδο που αφορά η

ανατοκισμό. ΜΠρΘηβ 523/2010, *ΕΕΑ*, τ. ΞΑ, 2010, 960. ΕφΘες 3078/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 958. ΕφΑθ 3345/1999, *ΝοΒ*, 48, 54.

¹¹⁹ Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό, *ό.π.*, 1125.

¹²⁰ ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ*, 2012, 919.

¹²¹ ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, 196 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

¹²² *Ο.π.*, 199.

¹²³ Δεν αποτελεί αναγνώριση χρέους η αναγνώριση ή η μη αμφισβήτηση του κατάλοιπου που προέκυψε από το περιοδικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, το οποίο απλώς, χωρίς ανάγκη άλλης αποδείξεως, αποτελεί κονδύλιο του αλληλόχρεου λογαριασμού, μη απαιτητό αυτοτελώς. ΕφΑθ 117/2004, *ΕΕμπΔ*, 2004, 584.

αναγνώριση που έγινε. Μόνο δε μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού μπορεί να επιδιωχθεί δικαστικώς η απόδοση του οριστικού καταλοίπου¹²⁴. Έτσι το οριστικό κλείσιμο δεν επιφέρει ούτε συμψηφισμό, ούτε ανανέωση (απόσβεση δηλαδή), διότι αυτά συνέβηκαν ήδη επανειλημμένα με και κατά την είσοδο στο λογαριασμό των εκάστοτε απαιτήσεων¹²⁵.

Ωστόσο όπως σημειώνουμε και σε άλλο κομμάτι της εργασίας μας, πρέπει να πούμε ότι η σχέση που δημιουργείται από τον αλληλόχρεο λογαριασμό έχει μεν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία απαίτησης μόνο για το κατάλοιπο, είναι όμως και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του λογαριασμού ένα οικονομικό μέγεθος που καταλογίζεται κάθε στιγμή στο ενεργητικό ή στο παθητικό της περιουσίας των μερών¹²⁶. Έτσι, και πριν το κλείσιμο του λογαριασμού από την αντιπαραβολή των πιστοχρεώσεων, προκύπτει η ενεργητική ή παθητική θέση του κάθε μέρους, η οποία και συνιστά ενεργητικό ή παθητικό της περιουσίας του. Επομένως, κατά τη λειτουργία του αλληλόχρεου λογαριασμού, τα παραγωγικά της απαίτηση περιστατικά έχουν ήδη συντελεσθεί ώστε η απαίτηση να είναι γεγεννημένη, έστω και αν δεν είναι προϊόν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού, βέβαιη και κατά ποσό εκκαθαρισμένη¹²⁷. Έτσι, το περιοδικό κλείσιμο του λογαριασμού σε αντίθεση με το οριστικό, δεν επιφέρει τη λήξη της σύμβασης και δε δημιουργεί απαίτηση για απόδοση του καταλοίπου, αλλά αν αναγνωρισθεί το τελευταίο θα είναι το κονδύλιο για το λογαριασμό της νέας περιόδου. Συνεπώς, δεν αποτελεί αναγνώριση χρέους η αναγνώριση ή η μη αμφισβήτηση του καταλοίπου που προέκυψε από το περιοδικό κλείσιμο¹²⁸.

Στο σημείο αυτό πρέπει να πούμε ότι η διάκριση που ακολουθεί η νομολογία μεταξύ υπόσχεσης του υπολοίπου προτού κλείσει ο λογαριασμός και αναγνώρισής του μετά το κλείσιμο δεν είναι ουσιώδης. Τόσο το οριστικό, όσο και το οποιοδήποτε ενδιάμεσο υπόλοιπο του λογαριασμού μπορεί να τύχει υποσχέσεως ή αναγνωρίσεως, ανάλογα με τη διατύπωση που θα επιλέξουν τα μέρη.

10.2. Λόγοι κλεισίματος του αλληλόχρεου λογαριασμού

Οι λόγοι κλεισίματος του αλληλόχρεου λογαριασμού είναι: Α) Η λήξη της συμβατικής σχέσης¹²⁹. Εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, ο αλληλόχρεος λογαριασμός εξυπηρετεί τη βασική σχέση μεταξύ των μερών, παύει να υφίσταται όταν λήγει η σχέση αυτή, είτε όταν συνεχίζει να υφίσταται, αλλά έχει εκλείψει η δυνατότητα των

¹²⁴ Ι. Καράκωστας - Χ. Βρεττού, «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», *ό.π.*, 21.

¹²⁵ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 135.

¹²⁶ Δ. Κονδύλης, «Η έννοια, λειτουργία και αποτελέσματα», *ό.π.*, 497.

¹²⁷ ΕφΠειρ 440/2011, *ΔΕΕ*, τ., 2, 2012, 135.

¹²⁸ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 32.

¹²⁹ Ο αλληλόχρεος λογαριασμός λήγει όταν λήξει η συναλλακτική σχέση. ΕφΠειρ 232/97, *ΕΤρΑξΧρΔ*, 2000, 814.

μερών για εκατέρωθεν παροχές. Η παύση μάλιστα αυτή επέρχεται αυτοδικαίως. Κατά μια έννοια αυτό συμβαίνει όταν η βασική σχέση είναι έννομη, ενώ όταν η σχέση είναι πραγματική, η λύση δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως και λύση του αλληλόχρεου λογαριασμού, αλλά χρειάζεται καταγγελία προς αυτό.

Β) Πάροδος συμβατικού χρόνου ή πλήρωση αίρεσης, μεταγενέστερη συμφωνία των μερών¹³⁰. Όταν η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού είναι ορισμένου χρόνου ή τελεί υπό αίρεση (διαλυτική) το κλείσιμο επέρχεται με την πάροδο του συμβατικού αυτού χρόνου ή με την πληρωμή της αίρεσης.

Γ) Καταγγελία¹³¹. Το κλείσιμο του λογαριασμού μπορεί να γίνει με καταγγελία, η οποία είναι μονομερής, ανατιώδης και άτυπη και επιφέρει τα αποτελέσματά της όταν περιέλθει σε αυτόν προς τον οποίο απευθύνεται, κατά τρόπο που να μπορεί να λάβει γνώση της.

Δ) Θάνατος - πτώχευση κτλ¹³². Άλλοι λόγοι κλεισίματος του λογαριασμού είναι α) θάνατος. Αν όμως συμφωνηθεί με τους δικαιούχους η παράταση της οικονομικής σχέσης που υπόκειται του αλληλόχρεου, τότε, εκτός αντίθετης συμφωνίας, παρατείνεται και ο αλληλόχρεος¹³³, β) ανικανότητα, γ) πτώχευση¹³⁴. δ) αφάνεια και ε) η θέση υπό δικαστική συμπαράσταση ενός των μερών¹³⁵.

¹³⁰ Ο λογαριασμός μπορεί να λήξει και με μεταγενέστερη συμφωνία. ΕφΠατρ 232/97, ΔΕΕ, 1997, 605.

¹³¹ Η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού λύεται οριστικά με καταγγελία και απαιτείται εκείνος κατά του οποίου απευθύνεται να είναι σε θέση να λάβει γνώση. ΕφΑθ 6450/85, ΕΕμπΔ, 37, 604.

Η σύμβαση ανοίγματος πίστωσης με ανοικτό λογαριασμό λήγει κατόπιν καταγγελίας του ενός από τους συμβαλλόμενους, ο οποίος δικαιούται κατ' άρθρα 112 παρ. 2 ΕισΝΑΚ και 47 νδ 17.7/23.8.1923 να κλείσει οριστικά το λογαριασμό οποτεδήποτε το θελήσει, οπότε καθίσταται απαιτητό το κατάλοιπο αυτού. Η καταγγελία αυτή αποτελεί μονομερή, άτυπη και ανατιώδη δικαιοπραξία, που απευθύνεται προς τον άλλο κατά τρόπο που αυτός μπορεί να λάβει γνώση. ΑΠ 681/86, ΕΛΔ, 1987, 839.

Από τις διατάξεις των άρθρων 112 ΕισΝΑΚ και 47 νδ 17.7/23.8.1923, προκύπτει ότι δεν επιτρέπεται το κλείσιμο, διά καταγγελίας, μερικώς μόνο του αλληλόχρεου λογαριασμού, αλλά η καταγγελία αφορά ολόκληρο το κατάλοιπο. Το τελευταίο, έτσι απαιτητό, προκύπτει από το συνυπολογισμό όλων των κονδυλίων των εκατέρωθεν πιστοχρεώσεων. Κάθε άλλη συμφωνία, περί τρόπου παροχής πίστωσης ή τρόπου πληρωμής, δεν αποτελεί στοιχείο της συμβάσεως και ως εκ τούτου είναι άνευ σημασίας για τη σύσταση του αλληλόχρεου λογαριασμού. ΕφΘες 16/2000, Αρμ, 2002, 1167.

Στη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού έχει εφαρμογή και η διάταξη του άρθρου 112 ΕισΝΑΚ, κατά την οποία ο αλληλόχρεος ή ανοικτός λογαριασμός μπορεί να κλειστεί οριστικά σε κάθε χρόνο με καταγγελία ενός από τους συμβαλλόμενους, οπότε ο δικαιούχος του καταλοίπου δικαιούται να το απαιτήσει αμέσως. ΕφΑθ 3963/82, ΕΕμπΔ, ΑΓ', 537. ΕφΑθ 7385/99, ΔΕΕ, 2000, 739.

¹³² Από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 361 ΑΚ και 112 ΕισΝΑΚ, προκύπτει ότι η σύμβαση παροχής πίστωσης με ανοικτό (αλληλόχρεο) λογαριασμό, η οποία συμφωνήθηκε για αόριστο χρόνο λήγει ή αυτοδικαίως με το θάνατο, αφάνεια, πτώχευση κτλ του πιστούχου ή του πιστωτή ή ύστερα από καταγγελία των μερών. ΕφΠατρ 248/97, ΔΕΕ, 1997, 853.

¹³³ ΠΠρΠειρ 854/92, ΕΕμπΔ, 45, 93.

¹³⁴ Από τις διατάξεις των άρθρων 112 ΕισΝΑΚ και 536 ΕμπΝ, προκύπτει ότι η πτώχευση επιφέρει αυτοδικαίως το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού και καθίσταται απαιτητό το τυχόν υφιστάμενο υπόλοιπο. Από την κήρυξη της πτωχεύσεως παύουν οι τόκοι των πτωχευτικών απαιτήσεων μόνο όμως ως προς την ομάδα των πιστωτών. Κατά του πτωχεύσαντος, οι τόκοι είναι είτε συμβατικοί, είτε νόμιμοι, είτε υπερημερίας, εξακολουθούν να τρέχουν. Επίσης οι ανωτέρω τόκοι εξακολουθούν να τρέχουν και κατά των συνοφειλετών και των εγγυητών του πτωχεύσαντος. ΕφΘες 117/2002, ΔΕΕ, 2002, 507.

¹³⁵ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 30 - 32.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε μια αντίληψη της θεωρίας, η οποία προτείνει ως λύση στα θέματα που εγείρονται από την αποχώρηση ομόρρυθμου εταίρου από εταιρία που διατηρεί αλληλόχρεο λογαριασμό, πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού αυτού, το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού κατά την αποχώρηση του εταίρου αυτού. Με αυτό τον τρόπο, προτείνεται η αντιμετώπιση των δυσχερειών του θέματος που γεννά η λειτουργία του αλληλόχρεου λογαριασμού σε σχέση με την ευθύνη του αποχωρήσαντος ομόρρυθμου εταίρου, πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού και σε σχέση με το κατάλοιπο αυτού. Αυτή η προτεινόμενη λύση του αυτόματου κλεισίματος του αλληλόχρεου λογαριασμού σημειώνεται ότι θα δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στους αντισυμβαλλόμενους, αφού με κάθε αποχώρηση ενός εταίρου, η εταιρία θα είναι υποχρεωμένη να εκκαθαρίζει και στη συνέχεια να επαναδιαπραγματεύεται και να επανεκκινεί τη λειτουργία ενός ή περισσότερων λογαριασμών που ενδεχομένως τηρεί με αυτούς που συναλλάσσεται. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να προκρίνεται λύση που συνηγορεί υπέρ της διατήρησης του αλληλόχρεου λογαριασμού¹³⁶.

10.3. Ειδικά το κλείσιμο από μέρος της τράπεζας

Οι λόγοι λήξεως του ανοίγματος πιστώσεως είναι σε περίπτωση σύμβασης ορισμένου χρόνου η πάροδος προθεσμίας, η αντίθετη συμφωνία, η πλήρωση τυχόν διαλυτικής αιρέσεως, ενώ σε περίπτωση σύμβασης αορίστου χρόνου η καταγγελία. Με τη λήξη του ανοίγματος πίστωσης (κύριας σχέσης) κλείνεται και η παρεπόμενη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού, το κλείσιμο του οποίου όμως μπορεί να επέρχεται και αυτοτελώς. Στην περίπτωση αυτή, δεν επέρχεται λύση της συνδεδεμένης με τον αλληλόχρεο λογαριασμό σύμβασης ανοίγματος πίστωσης, εκτός αν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά¹³⁷.

Η πιστώτρια τράπεζα δικαιούται βάσει της σύμβασης πίστωσης με ανοιχτό (αλληλόχρεο) λογαριασμό και το νόμο να κλείνει το λογαριασμό οποτεδήποτε. Η άποψη αυτή έχει επαρκές στήριγμα και στη διάταξη του άρθρου 47 του ν.δ. 17.7/13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών», η οποία βέβαια εφαρμόζεται κατ' αρχάς στο στάδιο της εκτέλεσης και αναφέρεται στην απόδειξη της αξίωσης της πιστώτριας. Η διάταξη αυτή αναγνωρίζει στην πιστώτρια το δικαίωμα να κλείνει τον ανοικτό λογαριασμό «όταν θελήσει» (παρ. 20). Μαζί με το οριστικό κλείσιμο η πιστώτρια τράπεζα οφείλει να κοινοποιεί στον οφειλέτη «απόσπασμα των βιβλίων αυτής εμφαίνον την κίνησιν του λογαριασμού και το χρεωστικόν υπόλοιπον»

¹³⁶ Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισας 690/2001», ό.π., 167.

¹³⁷ Τσούμας, ό.π., 30 - 32

(άρθρο 27 παρ 3 ν.δ 17.7/13.8.1923). Αυτό επιβάλλεται για να μπορεί ο οφειλέτης να αμφισβητήσει το λογαριασμό¹³⁸.

Δικαίωμα αναστολής της πίστωσης έχει η τράπεζα στις εξής περιπτώσεις: Α) Αν ο Πιστούχος δεν επιστρέφει εμπροθέσμως οποιαδήποτε από τα αναληφθέντα από την πίστωση ποσά ή δεν καταβάλει κατά τα συμφωνηθέντα στη σύμβαση οποιοδήποτε ποσό οφείλει στην τράπεζα από τους τόκους, προμήθειες ή έξοδα και τις επ' αυτών νόμιμες επιβαρύνσεις. Β) Αν διαπιστωθεί ότι ο πιστούχος δεν έκανε χρήση των χορηγηθέντων μέσων της πίστωσης ποσών για το σκοπό για τον οποίο έλαβε αυτά ή τα χρησιμοποίησε αμέσως ή εμμέσως για άλλους σκοπούς. Γ) Αν διαπιστώσει η τράπεζα ενέργειες του πιστούχου ή των τυχόν συνενεχόντων με αυτόν (εγγυητές ή ομόρρυθμοι εταίροι), που μειώνουν την φερεγγυότητα τους ή πληροφορηθεί την ύπαρξη δυσμενών στοιχείων εις βάρος της και εκτιμά ότι τυχόν καθυστέρηση του κλεισίματος του λογαριασμού θα τη βλάψει. Έτσι, με το οριστικό κλείσιμο της πίστωσης το κατάλοιπο γίνεται ληξιπρόθεσμο και απαιτητό. Οι οφειλόμενοι σε καθυστερήσεις τόκοι συμφωνείται ότι ανατοκίζονται από την πρώτη ημέρα καθυστέρησης. Οι τόκοι που προκύπτουν προστίθενται στο εν καθυστερήσει υπόλοιπο ανά εξάμηνο και έτσι γίνεται ανατοκισμός τους με εξάμηνη περιοδικότητα. Οι τράπεζες, στις συμβάσεις του αλληλόχρεου λογαριασμού επισυνάπτουν ένα κομμάτι το οποίο αφορά επιπλέον υποχρεώσεις του πιστούχου και του εγγυητή κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της πίστωσης.

Αν μεταξύ των μερών έχει συμφωνηθεί ότι το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού θα αποδεικνύεται από τα αποσπάσματα των εμπορικών βιβλίων, εφόσον επισυνάπτονται στην αγωγή, παρατίθενται και τα επιμέρους κονδύλια. Στο τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό, μπορεί να περιλαμβάνεται όρος ότι κατά το κλείσιμο το προκύπτον υπόλοιπο θα αποδεικνύεται και από τα αποσπάσματα των εμπορικών βιβλίων της πιστώτριας. Η έκδοση ή η βεβαίωση της ακρίβειας του αποσπάσματος αυτού από τον υπάλληλο της τράπεζας δεν αρκεί για να της προσδώσει αποδεικτική δύναμη. Διότι η διάταξη του άρθρου 444 παρ. 1 ΚΠολΔ, που ορίζει ότι τα αντίγραφα των οποίων η ακρίβεια βεβαιώνεται από αρμόδιο υπάλληλο έχουν αποδεικτική δύναμη ίση με το πρωτότυπο δεν αναφέρεται σε οποιαδήποτε πρόσωπο έχει την ιδιότητα του δημοσίου ή ιδιωτικού υπαλλήλου, αλλά σε συμβολαιογράφους, υποθηκοφύλακες κτλ, ενεργούντες μέσα στο κύκλο των καθηκόντων τους¹³⁹.

Με δεδομένο ότι ο πιστούχος είναι έμπορος σε σχέση με τον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό ο πιστούχος έχει τις εξής υποχρεώσεις: Α) την παροχή από την πλευρά του πιστούχου οποιοδήποτε εγγράφου αποδεικνύει την τήρηση από την

¹³⁸ ΜΠρΚορ 43/1998, *ΕΕμπΔ*, 2000, 293. (Παρατηρήσεις Ι. Π. Μάρκου). Βλ. επίσης; ΕφΛαρ 65/2011, *ΕπσκΕΔ*, 3, 2011, 750 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

¹³⁹ Σπ. Ψυχομάνης, *Τραπεζικό δίκαιο*, ό.π., 187.

πλευρά του όλων των νομότυπων και σύμφωνων με τη σύμβαση προϋποθέσεων παροχής της πίστωσης. Β) Τη γνωστοποίηση στη τράπεζα εγγράφως οποιασδήποτε μεταβολής της νομικής, οικονομικής ή περιουσιακής του κατάστασης. Γ) Τη μη μεταβολή της νομικής μορφής της επιχείρησής του, της επωνυμίας ή και οποιοδήποτε άλλου στοιχείου της επιχείρησής του και ιδιαίτερα το πλειοψηφικό ποσοστό στη σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου, χωρίς τη συγκατάθεση της τράπεζας. Δ) Τη μη εκποίηση ή μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων ή της εκμίσθωσης της επιχείρησής του (ολικώς ή μερικώς) σε τρίτους, χωρίς την προηγούμενη έγγραφη συγκατάθεση της τράπεζας.

Επιπλέον, εφόσον λοιπόν η σύμβαση πιστώσεως βρίσκεται εν λειτουργία, η τράπεζα δεν έχει ακόμη απαίτηση από αυτή. Απαίτηση θα αποκτήσει μόλις η σύμβαση λήξει με οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού. Ο πιστολήπτης όμως εφόσον παρίσταται ως οφειλέτης του πιθανού καταλοίπου υποχρεούται κατά καλή πίστη να συμπεριφέρεται με τρόπο που να μην εκθέτει σε κίνδυνο την ενδεχόμενη απαίτηση της τράπεζας ιδίως μάλιστα να μην προβαίνει σε καταδολιευτικές απαλλοτριώσεις που θα αφήνουν χωρίς αντικείμενο την ευθύνη του για το ενδεχόμενο κατάλοιπο. Εννοείται ότι η συγκεκριμένη απαλλοτρίωση παρίσταται ως καταδολιευτική, ακόμα και όταν τη στιγμή που έλαβε χώρα, δεν υπήρχε κατάλοιπο υπέρ της τράπεζας. Στη νομολογία αντιθέτως, κρατεί η άποψη ότι η ενδεχόμενη απαίτηση της τράπεζας πηγάζει από την παρεπόμενη συμφωνία περί αλληλόχρεου λογαριασμού. Έτσι γίνεται δεκτό πως καταδολίευση λαμβάνει χώρα αν κατά το χρόνο της απαλλοτρίωσης υπήρχε υπέρ της τράπεζας υπόλοιπο¹⁴⁰.

10.4. Η αναγνώριση του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού

Συχνά σε σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού το ένα ή το άλλο μέρος προβαίνει σε αναγνώριση του ενδιάμεσου ή οριστικού υπολοίπου¹⁴¹. Σύμφωνα με την νομολογία η αναγνώριση καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού εκ μέρους του οφειλέτη αποτελεί αφηρημένη αναγνώριση χρέους¹⁴² και δημιουργεί νέα ενοχή προς

¹⁴⁰ ΑΠ 910/2010, *ΕπισκεΕΔ*, 3/2010, 1056 (Παρατηρήσεις Παμπούκης).

¹⁴¹ Σε περίπτωση που, κατά το περιοδικό ή ενδιάμεσο κλείσιμο του λογαριασμού, αναγνωρίστηκε από τον οφειλέτη το προσωρινό υπόλοιπο αυτό αποτελεί το πρώτο κονδύλιο του λογαριασμού της νέας περιόδου. Συνέπεια τούτου είναι ότι μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού δεν απαιτείται εκκαθάριση αυτού για την περίοδο στην οποία αφορά η αναγνώριση – ή υπόσχεση καταβολής – ούτε επομένως και κατάθεση των κονδυλίων τη περίοδο αυτής στην αγωγή ή αίτηση για διαταγή πληρωμής, αφού ως προς τα κονδύλια αυτά η αγωγή στηρίζεται σε αναιτιώδη, δηλαδή ανεξάρτητη από αυτή ενοχή. ΑΠ 1106/94, *ΕΛΔ*, 38, 1074. ΑΠ 238/67, *ΝοΒ*, 15, 985. ΕφΑθ 43/99, *ΝοΒ*, 1999, 628. ΕφΠειρ 488/97, *ΕΛΔ*, 1999, 355.

¹⁴² Η ενοχή κατά του καταλοίπου γεννάται όταν ο οφειλέτης την υποσχέθηκε αφηρημένως πριν το κλείσιμο του λογαριασμού ή την αναγνώρισε μετά το κλείσιμο. ΕφΑθ 8236/2003, *ΔΕΕ*, 2004, 293.

Επί συμβάσεως αλληλόχρεου λογαριασμού, η ενοχή περί του καταλοίπου που προκύπτει από το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού γεννάται ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα κονδύλιά του, όταν ο οφειλέτης, εκτός των άλλων, αναγνώρισε αφότου έκλεισε οριστικά ο λογαριασμός του, το κατάλοιπο

καταβολή του λογαριασμού, ανεξάρτητα από τα κονδύλια του λογαριασμού, από τα οποία προέκυψε το κατάλοιπο, και την αιτία τους¹⁴³. Η νομολογία υποστηρίζει ότι ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι μια σύμβαση αφηρημένου χαρακτήρα, βάσει του άρθρου 874 ΑΚ, που ορίζει ότι δεν απαιτείται έγγραφος τύπος αν η υπόσχεση ή αναγνώριση αφορά υπόλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού που έχει λήξει. Σκοπός της εν λόγω διάταξης είναι να διευκολύνει την κατάρτιση της σχετικής σύμβασης όταν συνάγεται ότι τα μέρη ήθελαν να της προσδώσουν αφηρημένο χαρακτήρα, να θεμελιώσουν δηλαδή νέα αυτοτελή αξίωση, ανεξάρτητη από την αξίωση που πηγάζει από τη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού. Δεν αποτελεί λοιπόν αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους κάθε αναγνώριση υπολοίπου κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού. Μόνο αν οι συμβαλλόμενοι ήθελαν να αποχωρίσουν την απαίτηση του υπολοίπου από τις επιμέρους πράξεις που διαμορφώνουν αυτό το υπόλοιπο, πρόκειται για αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση υπολοίπου κλεισθέντος

και την εξ αυτού οφειλή του, οπότε και μόνο συνάπτεται σύμβαση αναγνωρίσεως χρέους. ΕφΑθ 117/2004, *ΕΕμπΔ*, 2004, 584.

Η ενοχή από το κατάλοιπο που προκύπτει από το οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού γεννάται, ανεξάρτητα από τα κονδύλιά του, όταν ο οφειλέτης υποσχέθηκε αφηρημένα, πριν κλείσει ο λογαριασμός, την εξόφληση της οφειλής του από το κατάλοιπο, ή αναγνώρισε αφού έκλεισε ο λογαριασμός, την οφειλή αυτή. ΑΠ 1524/91, *ΕλΔ*, 34, 313. ΑΠ 79/95, *ΝοΒ*, 44, 628. ΕφΑθ 8893/99, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58. ΕφΠατρ 68/2003, *ΕπισκΕΔ*, 2003, 827 (παρ. Β. Στόικου).

Η μετά το κλείσιμο του λογαριασμού αναγνώριση του καταλοίπου από τον οφειλέτη γίνεται με δήλωση της βουλήσεως αυτού προς το δανειστή και την αποδοχή της από τον τελευταίο, καταρτιζόμενης έτσι συμβάσεως καταλοίπου. ΕφΠατρ 68/2003, *ΕπισκΕΔ*, 2003, 827 (παρ. Β. Στόικου).

Η ενοχή από το κατάλοιπο που προκύπτει από το οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού γεννάται, ανεξάρτητα από τα κονδύλιά του, όταν ο οφειλέτης υποσχέθηκε αφηρημένα, πριν κλείσει ο λογαριασμός, την εξόφληση της οφειλής του από το κατάλοιπο, ή αναγνώρισε αφού έκλεισε ο λογαριασμός, την οφειλή αυτή. ΕφΑθ 8893/99, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58. ΕφΠατρ 68/2003, *ΕπισκΕΔ*, 2003, 827.

Στη σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού, η γνώση του νόμιμου εκπροσώπου της συμβαλλόμενης εταιρίας, κατά το κλείσιμο του λογαριασμού, του προκύπτοντος καταλοίπου και η μη ρητή εναντίωσή του σε αυτό, δεν αποτελεί αναγνώρισή του. ΕφΑθ 9138/2000, *ΔΕΕ*, 2001, 741.

Με αναγνώριση τελικού καταλοίπου ισοδυναμεί και η πλασματική αναγνώριση που επέρχεται σε εκτέλεση σχετικής έγκυρης συμφωνίας των μερών. ΕφΑθ 7812/99, *ΔΕΕ*, 2000, 291. ΕφΠατρ 784/99, *ΔΕΕ*, 2000, 633.

Για την αφηρημένη υπόθεση ή αναγνώριση χρέους κατ' άρθρον 873 ΑΚ έγγραφον, ενώ κατ' άρθρον 874, έγγραφο δεν απαιτείται αν η υπόσχεση ή η αναγνώριση αφορά υπόλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού που έχει κλείσει κατ' άρθρο 112 παρ. 2 ΕισΝΑΚ. Το χρέος αυτό, προερχόμενο από κατάλοιπο του ανοικτού λογαριασμού και στηριζόμενο στη σύμβαση αναγνωρίσεως και συνεπώς στα κονδύλια χρεώσεως και πιστώσεως του λογαριασμού, από τα οποία προέκυψε, είναι δυνατόν, εφόσον δεν ορίζει διαφόρων η σύμβαση, να αποτελέσει κονδύλιο του λογαριασμού της νέας περιόδου μετά το κλείσιμό του. Ούτως, η ενοχή περί του καταλοίπου που προκύπτει από το οριστικό κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού γεννάται, ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων κονδυλίων του, όταν ο οφειλέτης αφηρημένως υποσχέθηκε, πριν κλείσει ο λογαριασμός, την εξόφληση της οφειλής του από το κατάλοιπο, ή αναγνώρισε αφού έκλεισε ο λογαριασμός, την οφειλή αυτή. ΕφΑθ 922/98, *ΔΕΕ*, 1998, 393.

¹⁴³ Με την αναγνώριση του προσωρινού καταλοίπου του αλληλόχρεου λογαριασμού, δημιουργείται νέα απαίτηση. Αυτή έχει ως αντικείμενο το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού που αποτελεί αφηρημένη αναγνώριση χρέους και διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 873 επ. ΑΚ. Ανεξάρτητα από τη νομική και τη λογική υποδομή του αλληλόχρεου λογαριασμού και των κατ' ιδίαν κονδυλίων. Βλ.: Ι. Καρακώστας, *Αστικός κώδικας. Εμπράγματο: Άρθρα 947-1117*, 6^{ος} τόμος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010, 667.

αλληλόχρεου λογαριασμού¹⁴⁴. Συνήθως τα μέρη αναγνωρίζοντας το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού δε θέλουν να δημιουργήσουν νέα ενοχή, ανεξάρτητη από την παλιά. Θέλουν απλώς να καταστήσουν την απαίτηση για το κατάλοιπο βέβαιη και ευκολοαπόδεικτη. Μέσο για να το καταφέρουν αυτό είναι η αιτιώδης και όχι η αφηρημένη αναγνώριση¹⁴⁵.

Σύμφωνα με την διάκριση των αναγνωριστικών συμβάσεων, η δήλωση περί αναγνώρισης χρεωστικού υπολοίπου μπορεί να έχει τριπλή έννοια: α) μπορεί να είναι δικαιοπρακτική δήλωση περί κλείουσα υπόσχεση ή αναγνώριση ανεξάρτητα από την αιτία της (αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους), β) μπορεί να είναι επίσης δικαιοπρακτική δήλωση, το κύρος της οποίας εξαρτάται από την ύπαρξη και το κύρος της αιτίας της (αιτιώδης αναγνώριση χρέους), γ) μπορεί να είναι μη δικαιοπρακτική δήλωση με την οποία επιβεβαιώνεται η ύπαρξη χρέους (μη γνήσια, επιβεβαιωτική αναγνωριστική σύμβαση). Ποια από τις τρεις περιπτώσεις συντρέχει κάθε φορά είναι ζήτημα ερμηνείας της βούλησης των μερών με βάση τα ερμηνευτικά κριτήρια των άρθρων 173 και 200, δεδομένου ότι ο ειδικός ερμηνευτικός κανόνας των άρθρων 873 εδ. Β ΑΚ αφορά το παρεπόμενο ζήτημα, αν η παρασχεθείσα αναγνώριση είναι αφηρημένη ή αιτιώδης¹⁴⁶.

Σύμφωνα με άλλη άποψη, η αναγνώριση καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού έχει επιβεβαιωτικό χαρακτήρα, δηλαδή αποτελεί μη γνήσια, μη δικαιοπρακτική επιβεβαιωτική σύμβαση. Υποστηρίζεται λοιπόν ότι μέσω της επιβεβαιωτικής σύμβασης σκοπός των μερών είναι να αρθεί κάθε αμφιβολία σχετικά με την ύπαρξη και το ύψος της απαίτησης εκ του κατάλοιπου, καθώς και να διευκολυνθεί η δικαστική επιδίωξη της απαίτησης χωρίς αναδρομή στις κατ' ιδίαν απαιτήσεις που αποτέλεσαν το υπόλοιπο, όχι όμως να δημιουργήσουν νέα ενοχή. Γίνεται μάλιστα δεκτό ότι η φύση της συμφωνίας ως αφηρημένης ή επιβεβαιωτικής δεν επηρεάζει την κατάστροψη του δικογράφου της αγωγής, το οποίο και στις δύο περιπτώσεις δεν χρειάζεται να αναφέρει τα κονδύλια από τα οποία προκύπτει το κατάλοιπο του λογαριασμού. Αν τα μέρη θέλησαν τη δημιουργία νέας ενοχής εξαρτημένης ή ανεξάρτητης από τη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού, η πρόθεσή τους αυτή, δηλαδή η κατάρτιση συστατικής, αιτιώδους ή αναιτιώδους υπόσχεσης χρέους, θα πρέπει να συνάγεται σαφώς από τη συμφωνία τους, καθώς έτσι τίθεται σε αμφισβήτηση η διατήρηση των ασφαλειών που έχουν παρασχεθεί υπέρ συγκεκριμένου κονδυλίου του αλληλόχρεου λογαριασμού ή υπέρ του εξαχθέντος καταλοίπου. Επίσης, στο πλαίσιο της ως άνω άποψης γίνεται δεκτό ότι σε περίπτωση αμφιβολίας, επιλεκτέα πάντοτε είναι η λιγότερο επιβαρυντική για τον δηλούντα αναγνώριση, δηλαδή η επιβεβαιωτική και όχι η δικαιοπρακτική αναγνώριση και

¹⁴⁴ Ι. Καράκωστας - Χ. Βρεττού, «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», *ό.π.*, 18, 19.

¹⁴⁵ *Ο.π.*, 20.

¹⁴⁶ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, *ό.π.*, 674. Βλ. επίσης: ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκεΔ*, Α/2010, 199.

ακόμη λιγότερο η αφηρημένη δικαιοπρακτική αναγνώριση. Η παραπάνω λύση για τον κατ' αρχήν επιβεβαιωτικό χαρακτήρα της αναγνώρισης του προσωρινού ή οριστικού καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού, στηρίζεται σε τελευταία ανάλυση στις ΑΚ 173 και 200, κυρίως μάλιστα στις επιταγές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, που απαιτούν πρόσθετα στοιχεία για να δεχθούμε όχι το λιγότερο, δηλαδή την επιβεβαιωτική αναγνώριση, αλλά το περισσότερο, την αφηρημένη και εν γένει τη δικαιοπρακτική αναγνώριση¹⁴⁷.

Σε περίπτωση που τα μέρη θέλουν να ιδρύσουν νέα και ανεξάρτητη από την αιτία της ενοχής η αναγνώριση του καταλοίπου πρέπει να γίνει εγγράφως από τον οφειλέτη με δήλωση, η οποία πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 873 ΑΚ, να είναι σαφής, συγκεκριμένη και να δηλώνεται σε αυτήν ο αναιτιώδης χαρακτήρας της¹⁴⁸.

10.5. Σιωπηρή αναγνώριση υπολοίπου

Σε σχέση με τη σιωπηρή αναγνώριση του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού πρέπει να σημειώσουμε ότι συχνά, στις τραπεζικές κυρίως συναλλαγές συνάπτονται συμφωνίες κατά τις οποίες η αναγνώριση θεωρείται ότι αποτελεί συνέπεια της τήρησης συγκεκριμένης συμπεριφοράς από τον οφειλέτη μετά το κλείσιμο του λογαριασμού. Οι τράπεζες μόλις λήξει η σύμβαση στέλνουν στον πελάτη σημείωμα με την κίνηση του λογαριασμού και το κατάλοιπο. Η αποστολή λογιστικής εκκαθάρισης ενέχει σύμφωνα με τη νομολογία, πρόταση για αναγνώριση του καταλοίπου¹⁴⁹. Συνηθίζουν επίσης να εξοπλίζουν την ενέργειά τους αυτή, με ρήτρα την οποία εισάγουν στις οικείες συμβάσεις, σύμφωνα με την οποία ο πελάτης θεωρείται ότι αναγνωρίζει το κατάλοιπο αν σιωπήσει, αν δεν αμφισβητήσει την ακρίβεια του λογαριασμού, επί ορισμένο χρονικό διάστημα. Προσδίδουν δηλαδή στη σιωπή το νόημα αποδοχής της πρότασης που προέρχεται από την τράπεζα προς κατάρτιση συμβάσεως αναγνώρισης του καταλοίπου, βάσει της έγγραφης αυτής ρήτρας¹⁵⁰. Έτσι, η νομολογία προκειμένου να γίνει δεκτή η σιωπηρή σύναψη της εν λόγω σύμβασης απαιτεί σχετική προηγούμενη συμφωνία των μερών, με βάση την οποία η μη εναντίωση θα θεωρείται σιωπηρή δήλωση βούλησης περί αναγνώρισης. Βεβαίως θεμελιώδης προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό ως δικαιοπραξίας της παθητικής στάσης του πιστούχου είναι να έχει λάβει γνώση των επιμέρους κινήσεων και των κονδυλίων του λογαριασμού, από τα οποία προκύπτει το υπόλοιπο που του

¹⁴⁷ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας...*, ό.π., 676.

¹⁴⁸ Ι. Καράκωστας - Χ. Βρεττού, «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», ό.π., 21.

¹⁴⁹ Η αποστολή λογιστικής εκκαθάρισης έχει πρόταση για αναγνώριση του καταλοίπου. ΕφΑθ 8236/2003, *ΔΕΕ*, 2004, 293.

Η αποστολή λογιστικής εκκαθάρισης από το ένα μέρος στο άλλο ενέχει και πρόταση για αναγνώριση του καταλοίπου του αλληλόχρεου λογαριασμού. ΕφΑθ 7091/2002, *ΕΛΔ*, 2003, 1381.

¹⁵⁰ Είναι νόμιμη η συμφωνία ότι η αμφισβήτηση υπολοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού πρέπει να γίνεται εντός ορισμένης προθεσμίας από τη γνωστοποίησή του, καθ' όσον δεν αποκλείει αλλά μόνο περιορίζει το δικαίωμα ανταπόδειξης. ΕφΑθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318.

γνωστοποίησαν μετά το κλείσιμο. Μόνο υπό αυτή την προϋπόθεση μπορεί να καταλογιστεί στον δηλούντα πρόθεση κατάρτισης σύμβασης αναγνώρισης χρέους¹⁵¹.

Με αναγνώριση του τελικού καταλοίπου του αλληλόχρεου λογαριασμού ισοδυναμεί λοιπόν για τη νομολογία και η πλασματική (σιωπηρή) αναγνώριση, η οποία επέρχεται κατ' εφαρμογή σχετικής συμφωνίας των μερών και ειδικότερα με την παρέλευση εύλογης προθεσμίας χωρίς ο πιστούχος να αντιλέξει κατά του καταλοίπου που του γνωστοποιήθηκε. Μια τέτοια συμφωνία θεωρείται έγκυρη, διότι δεν αποκλείει το δικαίωμα του πιστούχου προς ανταπόδειξη, αλλά απλώς το περιορίζει στο μέτρο που παρέχει σε αυτόν τη δυνατότητα να αμφισβητήσει το κατάλοιπο του λογαριασμού εντός εύλογης προθεσμίας¹⁵².

Όμως ακόμα και εάν βάσει ρητής συμφωνίας των μερών η σιωπή αποκτά δικαιοπρακτικό χαρακτήρα, τίθεται ζήτημα κύρους της ως άνω σιωπηρώς συναπτόμενης αναγνωριστικής σύμβασης. Προβληματισμός σχετικά με το επιτρεπτό του περιορισμού του δικαιώματος ανταπόδειξης προκαλεί η παραπάνω αναφερόμενη ρήτρα σύμφωνα με την οποία εάν ο πελάτης δεν διατυπώσει εμπροθέσμως σχετικές παρατηρήσεις μέσα σε ορισμένη προθεσμία δεν μπορεί πλέον να αμφισβητήσει το ποσό του καταλοίπου το οποίο θεωρείται αναγνωρισμένο. Η νομολογία θεωρεί έγκυρο τον όρο αυτό, θεωρώντας ότι δεν ενέχει υπέρμετρη δέσμευση του οφειλέτη, αφού δεν αποκλείει εντελώς το δικαίωμα ανταποδείξεώς του, αλλά απλώς το περιορίζει. Η ως άνω άποψη της νομολογίας ακολουθεί μια λογική που έχει εσφαλμένη αφετηρία δηλαδή ότι η –έστω σιωπηρή– αναγνώριση του καταλοίπου καλύπτει τα σφάλματα που έχουν τυχόν εμφιλοχωρήσει στο σχετικό λογαριασμό και αποκλείει έκτοτε την επίλυση και απόδειξή τους. Όμως η αναγνώριση του καταλοίπου, αν δεν προκύπτει σαφώς το αντίθετο, δεν έχει αφηρημένο χαρακτήρα, αλλά συνιστά επιβεβαιωτική σύμβαση ή αιτιώδη, στην περίπτωση που τα μέρη ήθελαν να δημιουργήσουν νέα ενοχή.

Στις πιο πάνω περιπτώσεις, εκείνος που βλάπτεται από σφάλμα που έχει εμφιλοχωρήσει στον οικείο λογαριασμό, μπορεί να επιδιώξει τη διόρθωση του επικαλούμενος και αποδεικνύοντας το σφάλμα. Επιπλέον, ο χρόνος εντός του οποίου ο πελάτης οφείλει κατά το νόμο ή τη σύμβαση να εκφρασθεί, επιβάλλεται να είναι εύλογος. Χρόνος 10 ημερών που προτάσσουν συνήθως οι τράπεζες δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογος. Οπότε τίθεται ζήτημα ελέγχου της καταχρηστικότητας της ρήτρας αυτής, βάσει του άρθρου 2 παρ 7 στιχ. ΚΗ του ν 2251 /1994 για την προστασία των καταναλωτών¹⁵³.

Επίσης σε περίπτωση που τα μέρη είχαν πρόθεση να δημιουργήσουν νέα και ανεξάρτητη από την αιτία ενοχή τίθεται ζήτημα αναφορικά με το κύρος της ως άνω

¹⁵¹ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, ό.π., 679.

¹⁵² ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, 197 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

¹⁵³ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, ό.π., 680 – 681.

σιωπηρής αναγνώρισης, λόγω έλλειψης έγγραφου τύπου. Καταρχάς, η γνωστοποίηση αντιγράφου του λογαριασμού, η οποία απαιτείται προκειμένου να είναι έγκυρη η κατάρτιση της σύμβασης αναγνώρισης συνήθως έγκειται στην απλή ενημερωτική διαπίστωση της λογιστικής διαφοράς των κονδυλίων πριν κλεισθεί ο αλληλόχρεος λογαριασμός, η οποία δεν αρκεί για τη σύμβαση αναγνώρισης που προβλέπει η διάταξη του άρθρου ΑΚ 874. Ο κλείσιμο του λογαριασμού μετά το οποίο είναι δυνατή η άτυπη κατά τη διάταξη του άρθρου 874 ΑΚ, αφηρημένη αναγνώριση του υπολοίπου νοείται ως πράξη που γεννά απαίτηση του υπολοίπου.

Το υπόλοιπο που ανακοινώνεται πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού δεν γίνεται αγωγή απαίτησης, αλλά το πολύ αντικείμενο αναγνωριστικής αγωγής αν υπάρχει έννομο συμφέρον για την άσκηση της. Επομένως, και αν ακόμα η σιωπή μπορεί να εκτιμηθεί ως αφηρημένη αναγνώριση βάσει ρήτρας της σύμβασης, θα είναι ως τέτοια άκυρη έλλειψη εγγράφου, αφού η εν λόγω περίπτωση υπάγεται στον τύπο της διάταξης του άρθρου 873 ΑΚ, και όχι στο άτυπο της διάταξης του άρθρου ΑΚ 874¹⁵⁴.

Ζήτημα κύρους, ελλείψει εγγράφου της σιωπηρώς καταρτιζόμενης αφηρημένης αναγνώρισης, τίθεται λόγω έλλειψης αμοιβαιότητας των εκατέρωθεν αποστολών στη σχέση τράπεζας και καταναλωτή. Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 874 ΑΚ, που καθιερώνει το άτυπο της αφηρημένης αναγνώρισης καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού, εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση σύμβασης αλληλόχρεου λογαριασμού κατά την έννοια του άρθρου 112 ΕισΝΑΚ, δηλαδή μιας σύμβασης όπου απαραίτητο γνώρισμα είναι η αμοιβαιότητα των εκατέρωθεν αποστολών. Δηλαδή αναγκαία προϋπόθεση της κατά τα άρθρα 112 ΕισΝΑΚ και 874 ΑΚ σύμβασης αλληλόχρεου λογαριασμού είναι να υφίσταται η δυνατότητα να καταστεί δικαιούχος του εκάστοτε καταλοίπου είτε το ένα είτε το άλλο από τα συμβαλλόμενα μέρη. Η παραπάνω αμοιβαιότητα των εκατέρωθεν αποστολών λείπει όμως στη σχέση τράπεζας και καταναλωτή. Έτσι, σε μια τέτοια σχέση και αν ακόμα είχαν συμφωνήσει ρητά τα μέρη ή αν συνάγονταν ερμηνευτικά ότι τα μέρη θέλησαν τη σύναψη αφηρημένης αναγνώρισης χρέους και πάλι δεν θα μπορούσε να τεθεί ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 874 ΑΚ, επειδή θα έλειπε η κατά ως άνω αναγκαία προϋπόθεση της αμοιβαιότητας των εκατέρωθεν αποστολών. Εφαρμοστέα είναι εν προκειμένω η διάταξη 873 ΑΚ, που θεσπίζει ως συστατικό τύπο για την αφηρημένη αναγνώριση χρέους την έγγραφη δήλωση του οφειλέτη. Άτυπη δήλωση αναγνώρισης χρέους είναι κατά συνέπεια νομικά δυνατή, καταρχήν μόνο σε περίπτωση αιτιώδους αναγνώρισης, η οποία συνήθως ανταποκρίνεται στη βούληση των μερών¹⁵⁵.

Αναφορικά με το κύρος της σιωπηρώς καταρτιζόμενης αναγνωριστικής σύμβασης, ελλείψει έγγραφου τύπου οδηγούν και πιο δικονομικού δικαίου ρυθμίσεις

¹⁵⁴ Ο.π., 682.

¹⁵⁵ Ο.π., 682.

και ειδικότερα οι ρυθμίσεις των κανόνων που αφορούν στην αποδεικτική δύναμη των ιδιωτικών εγγράφων και των κανόνων για την έκδοση διαταγής πληρωμής. Η αναγνώριση από τον αντισυμβαλλόμενο της τράπεζας, αποσπασμάτων από τα βιβλία της, τα οποία συνήθως οι τράπεζες εκδίδουν στο πλαίσιο πιστωτικών συμβάσεων και στα οποία εμφανίζεται η κίνηση τρεχούμενων ή ανοικτών λογαριασμών πελατών τους, δεν επιτρέπεται να προσκρούει στο αναγκαστικού δικαίου κανόνα του άρθρου 448 παρ 1 εδ. Β, ΚΠολΔ. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, όταν ο οφειλέτης της τράπεζας δεν είναι έμπορος, προκειμένου η αναγνώριση να είναι έγκυρη και να επιφέρει το ευνοϊκό για την τράπεζα αποτέλεσμα της αντιστροφής του βάρους απόδειξης, του βάρους δηλαδή της αντίθεσης προς το περιεχόμενο του αποσπάσματος απόδειξης, απαιτείται να είναι έγγραφη. Η εφαρμογή του κανόνα του άρθρου 448 παρ. 1 εδ. Β, ΚΠολΔ, αποκλείει τη σιωπηρή αναγνώριση του εμφανιζόμενου στο απόσπασμα χρέους του έναντι της τράπεζας.

Επίσης, ανάγκη έγγραφης αναγνώρισης του χρέους από τον οφειλέτη της τράπεζας για την έκδοση διαταγής πληρωμής προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 623 ΚΠολΔ. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αναγνώριση του καταλοίπου διευκολύνει τον δανειστή κατά τη δικαστική επιδίωξη της σχετικής απαίτησης. Όταν δεν υπάρχει αναγνώριση, ο δανειστής οφείλει να παραθέσει στην αίτηση διαταγής πληρωμής ή στην αγωγή ολόκληρη την κίνηση του λογαριασμού και αν υπάρξει άρνηση από την πλευρά του οφειλέτη, το καθένα από τα μέρη βαρύνεται με την επίκληση και με την απόδειξη των κονδυλίων που εκφράζουν δικές του παροχές. Όταν υπάρχει αναγνώριση αντιθέτως, ο δανειστής αρκεί να μνημονεύσει την ίδια την αναγνώριση στο οικείο δικόγραφο και αν χρειασθεί να την αποδείξει και αυτό ανεξαρτήτως του χαρακτήρα της αναγνώρισης ως ρητής ή σιωπηρής. Κατ' εξαίρεση όμως, αν η αναγνώριση είναι σιωπηρή, δεν μπορεί να ζητήσει επί τη βάση αυτής, την έκδοση διαταγής πληρωμής, καθώς σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 623 ΚΠολΔ, απαιτείται η απαίτηση και το οφειλόμενο ποσό να αποδεικνύονται με δημόσιο ή ιδιωτικό έγγραφο. Όταν όμως η σιωπή του αντισυμβαλλόμενου θεωρείται ως αναγνώριση του χρέους του, δεν υπάρχει έγγραφο που να στηρίζει την αίτηση για έκδοση διαταγής πληρωμής με βάση την αναγνώριση. Μάλιστα στην περίπτωση της σιωπηρής αναγνώρισης δεν υπάρχει ούτε έγγραφο που να αποδεικνύει την αναγνώριση, ούτε επίσης έγγραφο που να αποδεικνύει τη σιωπή από την οποία προκύπτει η αναγνώριση.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω η νομολογία¹⁵⁶, παραβλέπει τη διάταξη του άρθρου 623 ΚΠολΔ και δέχεται ως νόμιμη τη διαταγή πληρωμής που έχει εκδοθεί επί τη βάσει σιωπηρής αναγνώρισης του καταλοίπου, χωρίς δηλαδή να παρατίθενται σε αυτήν τα κονδύλια του λογαριασμού. Η ως άνω παραδοχή της νομολογίας είναι

¹⁵⁶ ΕφΠατρ 177/2005, *ΕπισκεΔ*, 2005, 998. ΕφΠατρ 61/2004, *ΕπισκεΔ*, 2005, 87. ΕφΘες 742/1999, *ΕπισκεΔ*, 1999, 588. ΕφΠειρ 189/1998, *ΔΕΕ*, 1998, 396. ΠΠρΑθ 5207/1995, *ΕπισκεΔ*, 1996, 141.

λανθασμένη, καθώς βάσει του άρθρου 623 ΚΠολΔ, δεν μπορεί να εκδοθεί διαταγή πληρωμής με βάση τη σιωπηρή αναγνώριση του καταλοίπου. Συνεπώς, η τράπεζα οφείλει να μνημονεύει στην οικεία αίτηση έγγραφο, που εικονίζει την κίνηση του λογαριασμού στο χρόνο που καλύπτεται από την εν λόγω αναγνώριση¹⁵⁷.

Δεν αποτελεί λοιπόν αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους κάθε αναγνώριση υπολοίπου κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού. Μόνο αν οι συμβαλλόμενοι ήθελαν να αποχωρίσουν την απαίτηση του υπολοίπου από τις επιμέρους πράξεις που διαμόρφωσαν αυτό το υπόλοιπο, πρόκειται για αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση υπολοίπου. Έτσι, είναι ανάγκη σε κάθε περίπτωση να αποδεικνύεται η πρόθεση των μερών για τη δημιουργία αφηρημένης ενοχής σε μια τέτοια περίπτωση και όχι πάντα απαλλάσσεται η σύμβαση από τον έγγραφο τύπο¹⁵⁸.

10.6. Καταδολίευση δανειστή

Σύμφωνα με τα άρθρα 939 ΑΚ και επ. οι προϋποθέσεις για τη διάρρηξη καταδολιευτικών δικαιπραξιών είναι: α) η ύπαρξη οφειλέτη και δανειστή, δηλαδή απαιτήσεως κατά το χρόνο της απαλλοτρίωσης, έστω και μη ληξιπρόθεσμη, β) η απαλλοτρίωση από τον οφειλέτη προς τρίτο με σκοπό τη βλάβη του δανειστή, γ) η ανεπάρκεια της λοιπής περιουσίας του οφειλέτη προς εξόφληση του χρέους του, δ) η γνώση του ότι εκτός αν η απαλλοτρίωση έγινε για χαριστική αιτία. ειδικότερα ως προς την ευθύνη ομόρρυθμου εταίρου δεν είναι απαραίτητο για την εφαρμογή των διατάξεων περί καταδολίευσης να είναι αναξιόχρεοι και οι λοιποί εταίροι, αρκεί μόνον εκείνος να έχει έλλειψη ικανών περιουσιακών στοιχείων και τούτο λόγω της εις ολόκληρον απεριόριστης ευθύνης κάθε εταίρου. Η κρατούσα νομολογία αρκείται ορθώς στην ύπαρξη κατά τη χρονική στιγμή της απαλλοτριώσεως μιας έστω υπό αναβλητική προθεσμία απαιτήσεως του δανειστή, υπό την προϋπόθεση ότι θα πληρωθεί η αίρεση, έως τη συζήτηση της αγωγής.

Ως προς την ευθύνη για τυχόν διάρρηξη των καταδολιευτικών δικαιπραξιών οφειλετών σε βάρος δανειστών σε περιπτώσεις αλληλόχρεων λογαριασμών, σύμφωνα με το άρθρο 939 ΑΚ, η μάλλον κρατούσα θέση της νομολογίας, ενώ διακηρύσσει σε επίπεδο αρχών ότι λαμβάνει υπ' όψη το εκάστοτε προσωρινό υπόλοιπο επίσης ως μια υπαρκτή απαίτηση υπό αναβλητική προθεσμία, άλλως περιουσιακό στοιχείο του δανειστή, παρά ταύτα και αντιφατικά προς όσα διακηρύσσει και δέχεται και στις περιπτώσεις αποχωρήσεως ομόρρυθμου εταίρου, δεν ερευνά όπως θα έπρεπε εάν και σε ποιο ύψος ανέρχονταν το προσωρινό υπέρ του δανειστή υπόλοιπο, κατά τη στιγμή της καταδολιευτικής απαλλοτριώσεως, αρκούμενη πρακτικά, και όσον αφορά την ύπαρξη απαιτήσεως κι ως εκ τούτου της ιδιότητας του δανειστή κατά την

¹⁵⁷ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, ό.π., 683.

¹⁵⁸ Ο.π., 675.

απαλλοτριώση, στην κατά το χρονικό διάστημα της καταδολιευτικής απαλλοτριώσεως: α) ύπαρξη της συμβάσεως του αλληλόχρεου λογαριασμού και β) το κλείσιμο του λογαριασμού με πιστωτικό υπέρ του δανειστή υπόλοιπο το αργότερο ως τη συζήτηση της παυλιανή αγωγής.

Οι περί καταδολιεύσεως διατάξεις εφαρμόζονται επίσης και ως προς τις καταδολιευτικές ενέργειες εγγυητών αλληλόχρεων λογαριασμών, λογιζόμενων ότι ευθύνονται όπως και οφειλέτης κατά την έννοια του άρθρου 939 ΑΚ και του άρθρου 397 ΠΚ και υποκειμένων σε διάρρηξη των τυχόν καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων των περιουσιακών στοιχείων των εγγυητών, τόσο μετά, όσο και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του λογαριασμού, σε περίπτωση υπάρξεως οριστικού χρεωστικού εις βάρος τους καταλοίπου και μη επάρκειας της λοιπής περιουσίας τους για την εξασφάλιση του δανειστή και υπό την προϋπόθεση η απαίτηση του δανειστή να έχει γίνει ληξιπρόθεσμη (με κλείσιμο του λογαριασμού), ως την συζήτηση στο ακροατήριο της σχετικής παυλιανής αγωγής του κατά του εγγυητή.

Όσον αφορά το αποτέλεσμα της δικαστικής διαρρήξεως σύμφωνα με το νόμο 2298/1995, ο οποίος τροποποίησε το άρθρο 992 ΚΠολΔ, δεν υπάρχει πλέον υποχρέωση αναμεταβίβασης του απαλλοτριωθέντος, αλλά απλώς δεν αντιστασεται η καταδολιευτική απαλλοτριώση έναντι του υπερθεματιστή και των διαδόχων του, καθώς και του δανειστή, ο οποίος μπορεί μετά την τελεσιδικία της απόφασης διαρρήξεως και τη σχετική σημείωσή της στο περιθώριο της μεταγραφής της αλλοτριωτικής πράξης να προβεί σε κατάσχεση του απαλλοτριωμένου, εναντίον απευθείας του οφειλέτη σαν να μην είχε γίνει ποτέ μεταβίβαση¹⁵⁹.

11. Δικονομικά ζητήματα που ανακύπτουν από τον αλληλόχρεο λογαριασμό

Σε κάθε οικονομία, χρειάζεται ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που μεταφέρει κεφάλαιο από τις πλεονασματικές οικονομικές μονάδες στις ελλειμματικές, οι οποίες δανείζονται για να επενδύσουν. Το ερώτημα που προκύπτει πάντα είναι με ποιον τρόπο εξασφαλίζεται ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα διοχετεύει τους αποταμιευτικούς πόρους της κοινωνίας σε πραγματικά παραγωγικές δραστηριότητες¹⁶⁰. Στη χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες το χρηματοπιστωτικό σύστημα προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξελίσσεται παράλληλα με τα συστήματα των άλλων χωρών - μελών. Η εξέλιξη αυτή αφορά τόσο στα προσφερόμενα θέματα, όσο και σε θέματα φερεγγυότητας, κεφαλαιακής

¹⁵⁹ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 125 – 130.

¹⁶⁰ Π. Καπόπουλος – Γ. Προβόπουλος, *Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος*, Κριτική, Αθήνα 2001, 21 – 22.

επάρκειας και διαχείρισης κινδύνων¹⁶¹. Έτσι, μέσα στο διεθνοποιημένο και ανταγωνιστικό περιβάλλον, τα ζητήματα χρηματοδότησης, δανεισμού και ρευστότητας της αγοράς είναι φυσικό να δημιουργούν μια σειρά από προβλήματα που έχουν να κάνουν με την αντιπαράθεση των δυνάμεων της αγοράς στη σφαίρα της προσφοράς και ζήτησης χρήματος. Έχουμε αναφέρει ότι οι δικαστικές υποθέσεις που προκαλούνται από τη λειτουργία και το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού, συχνά αφορούν και τις ενώσεις καταναλωτών, που καταγγέλλουν ως παράνομους και καταχρηστικούς κάποιους από τους όρους τους οποίους κυρίως οι τράπεζες θέτουν στον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό.

Σήμερα, μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι μέσα στις συνθήκες της κρίσης και της επιβάρυνσης της οικονομίας, οι αντιδικίες μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων και πιστούχων εντείνονται και προκαλούνται δικαστικές διαμάχες που αφορούν διάφορες πλευρές της διαδικασίας της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού, ειδικά όταν μιλάμε για τον τραπεζικό αλληλόχρεο λογαριασμό.

11.1. Η αγωγή

Το αρμόδιο δικαστήριο για να κρίνει απαίτηση καταλοίπου από αλληλόχρεο λογαριασμό είναι το κατά περίπτωση οριζόμενο από τις γενικές διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η αρμοδιότητα καθορίζεται με βάση το ύψος του υπολοίπου και όχι βάσει των επιμέρους απαιτήσεων από τις οποίες αυτός προκύπτει. Στην αγωγή για πληρωμή του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού θα πρέπει να διαλαμβάνονται όλα τα βασικά στοιχεία που προβλέπονται από τον ΚΠολΔ (άρθρο 216). Παλαιότερα υπήρχε αμφισβήτηση για το εάν έπρεπε στο δικόγραφο της αγωγής να γίνεται αναφορά στα επιμέρους κονδύλια του αλληλόχρεου λογαριασμού. Σήμερα γίνεται διάκριση μεταξύ δύο περιπτώσεων. Αυτήν κατά την οποία δεν έχει αναγνωριστεί το κατάλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού (ή κατά την οποία ο οφειλέτης δεν έχει υποσχεθεί την καταβολή του χρέους) και εκείνης κατά την οποία έχει γίνει η αναγνώριση (ή η υπόσχεση καταβολής). Επίσης Η καταβολή του καταλοίπου του αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να αναζητηθεί μόνο με αγωγή που θεμελιώνεται στη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού και όχι στην υποκείμενη σύμβαση (πχ πώλησης)¹⁶².

Στην πρώτη για την πληρωμή του καταλοίπου του λογαριασμού πρέπει να αναφέρονται οι επιμέρους καταχωρήσεις και εκτός από το ποσό πρέπει να αναφέρεται και η αιτία της κάθε απαίτησης, η οποία θα πρέπει να αποδεικνύεται, γιατί αν δεν υπάρχει αναγνώριση ή υπόσχεση καταβολής του χρέους, η αγωγή στηρίζεται στη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού και έχει ως αίτημα την πληρωμή του

¹⁶¹ Π. Αγγελόπουλος, *Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα...*, ό.π., 50.

¹⁶² ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, α/2010, 184 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

εξαχθέντος καταλοίπου, οπότε για να είναι ορισμένη επιβάλλεται να μνημονεύει και τα έγγραφα που το αποδεικνύουν. Στη δεύτερη περίπτωση όμως, αρκεί να γίνεται αναφορά: α) στο χρόνο κλεισίματος και β) στο αναγνωρισμένο ποσό, χωρίς να χρειάζεται να αναφέρονται τα στοιχεία των απαιτήσεων, δηλαδή ο χρόνος και η αιτία τους¹⁶³.

Επιπλέον, το δικόγραφο της αγωγής πρέπει να περιλαμβάνει τα στοιχεία της σύμβασης (σύμφωνα με τη σύμβαση κλεισίματος) και μνεία ότι τα μέρη συμφώνησαν οι εκατέρωθεν απαιτήσεις τους να μην εξοφλούνται άμεσα αλλά να καταχωρούνται στο λογαριασμό, να αναφέρεται δηλαδή στα συστατικά στοιχεία του αλληλόχρεου λογαριασμού για τον ορισμό της αγωγής¹⁶⁴. Τα ίδια ισχύουν και αν ο οφειλέτης υποσχέθηκε πριν το κλείσιμο του λογαριασμού την παροχή του προκύψαντος καταλοίπου. Η σύμβαση της αναγνώρισης γεννά νέα απαίτηση επί του καταλοίπου, ανεξάρτητη από την αιτία που τη δημιούργησε (δηλαδή τον τρέχοντα λογαριασμό), οπότε και δεν απαιτείται ειδική αναφορά σε αυτόν, αφού η αναγνώριση χρέους από αλληλόχρεο λογαριασμό είναι ανεξάρτητη από την αιτία του (873 ΑΚ, 874 ΑΚ).

Στην περίπτωση που κατά το περιοδικό ή ενδιάμεσο κλείσιμο του λογαριασμού αναγνωρίστηκε από τον οφειλέτη το προσωρινό υπόλοιπο, αυτό αποτελεί το πρώτο κονδύλιο του λογαριασμού της νέας περιόδου. Άρα, μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού δεν απαιτείται παράθεση των κονδυλίων της περιόδου αυτής στην αγωγή ή στην αίτηση για διαταγή πληρωμής, αφού ως προς αυτά η αγωγή στηρίζεται σε αναιτιώδη, δηλαδή ανεξάρτητη από αυτά ενοχή.

Η κίνηση του λογαριασμού, το εκάστοτε υπολογιζόμενο επιτόκιο, το ποσοστό του επιτοκίου και η διάρκεια του ανατοκισμού δεν είναι αναγκαίο να αναφέρονται στο δικόγραφο της αγωγής. Ωστόσο, έχει κριθεί ότι στην αγωγή πρέπει να αναφέρονται αναλυτικά τα ποσά κεφαλαίου και καθυστερούμενων τόκων, αλλά και τα εκάστοτε ποσοστά επιτοκίου για τους αιτούμενους τόκους και τους τόκους αυτών, καθώς και οι σχετικοί υπολογισμοί για να μπορεί να ελεγχτεί το ύψος της οφειλής.

Επιπρόσθετα, για τον ορισμό του δικογράφου της αγωγής δεν απαιτείται να γίνεται μνεία της συμφωνίας για περιοδικό κλείσιμο, ούτε της συμφωνίας ότι ο αλληλόχρεος λογαριασμός θα τηρείται από το ένα ή και από τα δύο μέρη. Πάντως τα στοιχεία αυτά ή και άλλα της σύμβασης είναι υποχρεωτικό να αναφέρονται εφόσον επηρεάζουν τη δίκη¹⁶⁵.

Όσον αφορά το νομικό χαρακτήρα της σύμβασης και την επιλογή των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου, αυτή ανήκει στο δικαστήριο το οποίο αποφαινεται με βάση τα προτεινόμενα από τους διαδίκους και αποδεικνυόμενα πραγματικά περιστατικά και είναι αδιάφορη η ονομασία την οποία έδωσαν στη σύμβαση τα μέρη.

¹⁶³ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 71 – 72.

¹⁶⁴ ΕφΠειρ 613/2009, *ΕπιθεΔ*, 2010, τ. ΞΑ, 90.

¹⁶⁵ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 234 – 236.

Αν αποδεικνύεται από τις αποδείξεις ότι συνάφθηκε από τα μέρη σύμβαση τοκοχρεωλυτικού δανείου δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι οι συμβαλλόμενοι χαρακτήρισαν τη σχέση τους ως σύμβαση παροχής δανείου με ανοιχτό λογαριασμό¹⁶⁶.

Ο εναγόμενος από πιστωτικό τίτλο μπορεί να προβάλλει την ένσταση περί καταχωρίσεως της εξ αυτού απαίτησης στον μεταξύ αυτού και του ενάγοντος τηρούμενου αλληλόχρεου λογαριασμού, η οποία πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία της σύμβασης αλληλόχρεου λογαριασμού, δηλαδή ότι συμφωνήθηκε μεταξύ των διαδίκων οι εκατέρωθεν απαιτήσεις τους να καταχωρίζονται σε αυτόν, έτσι ώστε να αποβάλλουν την αυτοτέλειά τους και απαιτητό να είναι μόνο το κατά το κλείσιμο του τυχόν κατάλοιπο. Επιπλέον, ειδικά για πιστωτικούς τίτλους, πρέπει να εκτίθεται ότι συμφωνήθηκε η καταχώρησή τους στο λογαριασμό και να αναφέρονται οι συνέπειες της μη πληρωμής του, η οποία συνεπάγεται την εξάλειψη του οικείου κονδυλίου με αντιλογισμό. Αν δεν εκτίθενται τα στοιχεία αυτά, η σχετική ένσταση είναι αόριστη και απορρίπτεται.

Ο δανειστής μπορεί να ζητήσει την προσωρινή κράτηση του οφειλέτη, εφόσον ο οφειλέτης είναι έμπορος και το χρέος εμπορικό και ο τελευταίος δολίως αποφεύγει την εξόφλησή του. Ο κάθε συμβαλλόμενος βαρύνεται με την απόδειξη μόνο των δικών του παροχών ενώ τα περιστατικά από τα οποία προκύπτει το υπόλοιπο του λογαριασμού οφείλει να τα αποδείξει ο ενάγων.

Στην περίπτωση του τραπεζικού αλληλόχρεου λογαριασμού, η τράπεζα όταν επικαλείται σύμβαση αναγνώρισης του καταλοίπου, οφείλει να αποδείξει τόσο τη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού, όσο και τη σύμβαση της αναγνώρισης του υπολοίπου. Το κατάλοιπο, επέχει θέση αποδεικτικού μέσου, με ισχύ ιδιωτικού εγγράφου, το αντίγραφο, δε, αυτού έχει αποδεικτική δύναμη ίση με το πρωτότυπο, εφόσον η ακρίβειά του βεβαιώνεται από αρμόδια αρχή ή δικηγόρο (αρθρ. 449 παρ.1 ΚΠολΔ, 52 ΝΔ 3026/1954, 14 του Ν.1599/1986), ενώ δεν μπορεί να προσδώσει την αποδεικτική αυτή δύναμη η βεβαίωση της ακρίβειας του αντιγράφου από τον αρμόδιο υπάλληλο της πιστοδότριας Τράπεζας. Στην περίπτωση, όμως, των μηχανογραφικά τηρούμενων εμπορικών βιβλίων, η εκτύπωση του αποσπάσματος των βιβλίων αυτών, που περιέχονται σε ηλεκτρονική μορφή εντός του υπολογιστή, με τη σχετική βεβαίωση της γνησιότητας της εκτύπωσης, από τον υπάλληλο, που ενήργησε την εκτύπωση, αποτελεί πρωτότυπο έγγραφο, που έχει στα χέρια της η τράπεζα. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή δεν απαιτείται βεβαίωση της ακρίβειας αυτού από αρμόδια αρχή ή δικηγόρο¹⁶⁷.

¹⁶⁶ ΜΠρΘηβ 523/2010, *ΕΕΔ*, τ. ΞΑ, 2010, 961.

¹⁶⁷ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 83. ΑΠ 441/2007, *ΕΛΔ*, 2007, 760. ΕφΑθ 5900/2006, *ΔΕΕ*, 2007, 327.

Σε σχέση με τους τραπεζικούς αλληλόχρεους λογαριασμούς λοιπόν, μπορούμε να ανακεφαλαιώσουμε με τα παρακάτω. Η περιλαμβανόμενη στη σύμβαση παροχής πίστωσης με ανοικτό (αλληλόχρεο λογαριασμό) συμφωνία, ότι η οφειλή του πιστούχου προς την πιστώτρια τράπεζα, που θα προκύψει από το οριστικό κλείσιμο της πίστωσης, θα αποδεικνύεται από το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της τράπεζας στο οποίο αποτυπώνεται η κίνηση, το κλείσιμο και το κατάλοιπο του λογαριασμού, δεν προσκρούει στη δημόσια τάξη και είναι ως δικονομική σύμβαση έγκυρη. Με βάση τη συμφωνία αυτή, ειδικότερα, το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της τράπεζας, το οποίο διαφορετικά δεν θα έχει τέτοια αποδεικτική δύναμη, αποτελεί *prima facie* αποδεικτικό μέσο με ισχύ ιδιωτικού εγγράφου, με βάση το οποίο μπορεί να εκδοθεί διαταγή πληρωμής¹⁶⁸.

Στην αίτηση για την έκδοση διαταγής πληρωμής αρκεί να αναφέρεται ότι συμφωνήθηκε πως το κατάλοιπο του λογαριασμού θα αποδεικνύεται από το απόσπασμα των εμπορικών βιβλίων της τράπεζας και ότι ο σχετικός λογαριασμός έκλεισε σε ορισμένο υπόλοιπο υπέρ της τράπεζας, αντιθέτως δεν χρειάζεται να αναφέρονται τα επιμέρους κονδύλια πιστώσεων και χρεώσεων, αφού αυτά περιλαμβάνονται στο σχετικό απόσπασμα, από το οποίο κατά τη συμφωνία των διαδίκων αποδεικνύεται η απαίτηση της πιστώτριας τράπεζας.

Η ως άνω συμφωνία του πιστούχου με την πιστώτρια τράπεζα μπορεί να αποτελέσει και γενικό όρο συναλλαγών, κατ' άρθρο 2 ν. 2251/1994, αφού δεν επηρεάζει το βάρος απόδειξης, ούτε αποκλείει ή περιορίζει υπέρμετρα τη δυνατότητα του πιστούχου καταναλωτή να αμφισβητήσει τα επιμέρους κονδύλια του λογαριασμού. Όμως αν η εν λόγω συμφωνία συνοδεύεται από τον πρόσθετο όρο ότι ο πιστούχος δεν δικαιούται να αμφισβητήσει το περιεχόμενο του αποσπάσματος, το σκέλος αυτό της συμφωνίας είναι άκυρο (αν ο όρος αυτός αποτέλεσε αντικείμενο ειδικής διαπραγμάτευσης των μερών, είναι άκυρος κατ' άρθρο 372 ΑΚ), διότι ενέχει υπέρμετρη δέσμευση της βούλησης ενώ, αν είναι προδιατυπωμένος ως γενικός όρος συναλλαγών είναι άκυρος ως καταχρηστικός, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 περ. ΚΖ ν. 2251/1994, διότι περιορίζει υπέρμετρα τα αποδεικτικά μέσα του καταναλωτή πιστούχου¹⁶⁹. Στην τελευταία περίπτωση, ο πιστούχος (με τον όρο για μη αμφισβήτηση του περιεχομένου του αποσπάσματος), έχει το δικαίωμα να αμφισβητήσει τα ειδικότερα κονδύλια που περιέχονται στο απόσπασμα, μεταξύ άλλων με την άσκηση ανακοπής κατ' άρθρο 632 ΚΠολΔ¹⁷⁰.

Η αγωγή για την απαίτηση του προκύπτοντος καταλοίπου υπόκειται σε εικοσαετή παραγραφή (ΑΚ 249 αδιαφόρως της αναγνώρισης ή όχι από τον οφειλέτη).

¹⁶⁸ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας...*, ό.π., 631.

¹⁶⁹ ΕφΘες 1641/2011, *ΕπισκΕΔ*, 2012, 186.

¹⁷⁰ ΑΠ 370/2012, *ΕπισκΕΔ*, 3, 2012, 918 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.).

Από το άρθρο 250 ΑΚ, προκύπτει ότι σε πέντε χρόνια παραγράφονται όχι όλες οι αξιώσεις των εμπόρων, αλλά εκείνες μόνο που έχουν ως περιεχόμενο την καταβολή τιμήματος για εμπορεύματα που χορήγησαν ή την καταβολή ανταλλάγματος για την εκτέλεση εργασιών και την επιμέλεια υποθέσεων άλλων, καθώς και τις δαπάνες που έκαναν. Συνήθως η αξίωση από σύμβαση παροχής πιστώσεως σε αλληλόχρεο λογαριασμό ανεξαρτήτως από το αν αναγνωρίστηκε ή όχι το κατάλοιπο από τον οφειλέτη, υπόκειται στη εικοσαετή παραγραφή και όχι την πενταετή του άρθρου ΑΚ 250¹⁷¹.

11.2. Διαταγή πληρωμής

Η διαταγή πληρωμής αποτελεί τίτλο εκτελεστό που ενσωματώνει μια οφειλόμενη χρηματική απαίτηση ή μια απαίτηση παροχής χρεογράφων. Για να εκδοθεί η διαταγή πληρωμής θα πρέπει η οφειλή να αποδεικνύεται εγγράφως με δημόσιο ή ιδιωτικό έγγραφο ή μια απόφαση ασφαλιστικών μέτρων που εκδόθηκε μετά από ομολογία ή αποδοχή της αίτησης από τους οφειλέτες. Η διάταξη του άρθρου 630 ΚΠολδΔ ορίζει τα στοιχεία που πρέπει να διαλαμβάνει η Διαταγή Πληρωμής, η οποία δεν είναι δικαστική απόφαση και ως εκ τούτου δεν είναι αναγκαίο να έχει πλήρες αιτιολογικό, για να είναι έγκυρη, αλλά τίτλος εκτελεστός και που είναι: α) το ονοματεπώνυμο του δικαστή που την εξέδωσε. Β) το ονοματεπώνυμο, η κατοικία και η διεύθυνση του αιτούντα και του καθού η αίτηση, γ) η νομική αιτία ή η έννομη σχέση της πληρωμής (λ.χ. δάνειο, συναλλαγματική κλπ), δ) να μνημονεύει τα έγγραφα, από τα οποία προκύπτει η απαίτηση που επιδικάζει, ε) το ποσό των χρημάτων ή ο αριθμός των χρεογράφων, των οποίων διατάσσεται η πληρωμή ή η παροχή, αλλά και των τόκων και των δικαστικών εξόδων. Για την πληρότητα της αίτησης και του περιεχομένου της διαταγής πληρωμής ως προς το πρόσωπο του αιτούντος δανειστή, αρκεί η αναφορά της επωνυμίας και της έδρας της εκπροσώπησής της και ειδικότερα η μνημόνευση των φυσικών προσώπων που αποτελούν τους νόμιμους εκπροσώπους του νομικού προσώπου¹⁷².

Διαταγή πληρωμής μπορεί να εκδοθεί και για το τελικό κατάλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού, το οποίο είναι κατά ποσό ορισμένο και δεν εξαρτάται από αίρεση, προθεσμία, όρο ή αντιπαροχή. Προς τούτου, πρέπει να αποδεικνύονται εγγράφως η σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού, η κίνηση και το κλείσιμο αυτού, καθώς και το κατάλοιπο που προκύπτει υπέρ του αιτούντος την έκδοση της διαταγής πληρωμής¹⁷³.

¹⁷¹ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 72 – 73. Βλ. επίσης: ΑΠ 910/2010, *ΕπισκΕΔ*, 3/2010, 1058 (Παρατηρήσεις Παμπούκης).

¹⁷² ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 82.

¹⁷³ ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, 196 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ). ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ* 2012, 919 – 920. ΑΠ 370/2012, *ΕπισκΕΔ*, 3, 2012, 633 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.).

Το δικόγραφο της αίτησης για την έκδοση διαταγής πληρωμής, πρέπει να περιλαμβάνει: α) όσα ορίζουν τα άρθρα 117,118 και 119 παρ. 1 ΚΠολΔ, β) αίτηση για την έκδοση διαταγής πληρωμής και γ) την απαίτηση και το ακριβές ποσό των χρημάτων ή των χρεογράφων με τους τυχόν οφειλόμενους τόκους των οποίων ζητείται η καταβολή (άρθρο 626, παρ. 2 ΚΠολΔ). Αντιθέτως δεν απαιτείται ο ουσιαστικός ή συγκεκριμένος προσδιορισμός της ιστορικής βάσης, αλλά αρκεί η έκθεση εκείνων των περιστατικών που εξατομικεύουν την απαίτηση από την άποψη του αντικειμένου της, του είδους και του τρόπου της γέννησής της και δικαιολογούν την ύπαρξη οφειλής του καθού προς τον αιτούντα¹⁷⁴.

Η διαταγή πληρωμής εκδίδεται μετά από αίτηση του δικαιούχου χωρίς συζήτηση στο ακροατήριο και κατά κανόνα χωρίς να καλείται ο οφειλέτης. Η διαταγή πληρωμής αφού εκδοθεί επιδίδεται στον οφειλέτη με δικαστικό επιμελητή. Η επίδοση θα πρέπει να γίνει εντός 2 μηνών από την ημερομηνία έκδοσης της διαταγής πληρωμής. Εντός 15 ημερών από την έκδοσή της και την επίδοσή της, ο οφειλέτης έχει τη δυνατότητα, σε περίπτωση που δεν αναγνωρίζει την οφειλή του ή υπάρχει οποιαδήποτε άλλο στοιχείο, που δεν έλαβε υπόψη ο δικαστής και είναι σημαντικό, να το προσβάλει σε αυτό το στάδιο.

Όσον αφορά το τελικό κατάλοιπο, πρέπει να μνημονεύονται τα (δημόσια ή ιδιωτικά) έγγραφα από τα οποία αποδεικνύεται. Εφόσον το κατάλοιπο αποδεικνύεται από έγγραφο δεν απαιτείται να αναφέρονται στην αίτηση τα πιστωτικά και χρεωστικά κονδύλια του λογαριασμού από την αντιπαραβολή των οποίων έχει προκύψει το ζητούμενο χρεωστικό υπόλοιπο. Αν αναγνωρίστηκε το τελικό κατάλοιπο ή το κατάλοιπο κάποιας περιόδου δεν απαιτείται να αναφέρονται στην αίτηση τα κονδύλια της περιόδου που αφορά η αναγνώριση, εφόσον αναφέρονται στην αίτηση της σχετικής αναγνώρισης. Επίσης, σε περίπτωση αναγνώρισης του καταλοίπου, πρέπει να αναφέρονται και η κατάρτιση της σύμβασης και ο χρόνος κλεισίματος του λογαριασμού.

Όσον αφορά την αναγνώριση του τελικού υπολοίπου σε σχέση με τη διαταγή πληρωμής, πρέπει να διευκρινίσουμε και τα παρακάτω. Συχνά σε σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού το ένα ή το άλλο μέρος προβαίνει σε αναγνώριση του ενδιάμεσου ή οριστικού υπολοίπου. Σύμφωνα με τη νομολογία, η αναγνώριση καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού εκ μέρους του οφειλέτη αποτελεί αφηρημένη αναγνώριση χρέους και δημιουργεί νέα ενοχή προς καταβολή του λογαριασμού ανεξάρτητα από τα κονδύλια του λογαριασμού από τα οποία προέκυψε το κατάλοιπο, και την αιτία τους. Στην περίπτωση αυτή, δεν είναι ανάγκη να περιέχονται στην αίτηση για την έκδοση διαταγής πληρωμής τα κατ' ιδίαν κονδύλια του λογαριασμού, αλλά πρέπει να γίνονται ειδική επίκληση της αναγνώρισης και να καθορίζεται σε

¹⁷⁴ ΑΠ 370/2012, ΕπισκεΔ, 3, 2012, 633 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.).

αυτή το ποσό της και ο χρόνος κλεισίματος του λογαριασμού. Αν η αίτηση δεν στηρίζεται στην αναγνώριση του υπολοίπου, πρέπει να εμφανίζεται σε αυτήν ολόκληρη η κίνηση του λογαριασμού και εφόσον αμφισβητηθούν πρέπει να αποδεικνύονται τα επί μέρους κονδύλια και η ορθότητα του εξαγόμενου υπολοίπου. Η διαφορά δηλαδή σύμφωνα με τη νομολογία συνίσταται στη θεμελίωση της απαίτησης για το υπόλοιπο και στην απόδειξη αυτής.

Ειδικότερα, στην περίπτωση που δεν έλαβε χώρα αναγνώριση, η αίτηση στηρίζεται στη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού, τον εμφανίζει ολόκληρο και έχει αίτημα την πληρωμή του εξαχθέντος υπολοίπου, οπότε αν αμφισβητηθούν, πρέπει να αποδειχθούν τα κονδύλια του λογαριασμού και η ορθότητα του εξαγόμενου υπολοίπου, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η αίτηση στηρίζεται στη σύμβαση αναγνώρισης του άρθρου 873 επ ΑΚ και δεν απαιτείται αναδρομή στον αλληλόχρεο λογαριασμό. Για τη σύμβαση αφηρημένης αναγνώρισης χρέους, δεν απαιτείται έγγραφο, όταν εκείνη αφορά οριστικό κατάλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού. Η προϋπόθεση μάλιστα της επίκλησης και απόδειξης και των δύο συμβάσεων που τάσσει η νομολογία για τον ορισμό της αγωγής¹⁷⁵, έχει το νόημα ότι ο ενάγων δεν επικαλείται τη σύμβαση του αλληλόχρεου λογαριασμού ως στοιχείο της βάσης της αγωγής του, αλλά μόνο ως λόγο για την τυχόν μη κατάρτιση εγγράφου σχετικά με τη δήλωση αναγνώρισης¹⁷⁶.

Αν η αίτηση για διαταγή πληρωμής στρέφεται και κατά του τυχόν εγγυητή του καταλοίπου υπέρ του πρωτοφειλέτη, πρέπει να γίνεται επίκληση και της σχετικής εγγυητικής σύμβασης, καθώς και να αναφέρεται και το τυχόν γεγονός ότι ο αιτών δεν ήταν υποχρεούμενος να γνωστοποιήσει στον πρωτοφειλέτη και στον εγγυητή το κλείσιμο και το κατάλοιπο, διότι τούτο είχε αποκλειστεί συμβατικά. Επίσης το υπέρ του αρχικού δανειστή δεδικασμένο που προκύπτει από τον την απόρριψη σχετικής ανακοπής του πρωτοφειλέτη και κατά του δανειστή, ισχύει και υπέρ του ικανοποιήσαντα τον τελευταίο εγγυητή¹⁷⁷. Η διαταγή πληρωμής θα πρέπει να προσδιορίζει το έγγραφο που αποδεικνύει το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι μπορεί να εκδοθεί διαταγή πληρωμής βασιζόμενη σε σιωπηρή αναγνώριση του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού.

Έτσι, για το κατάλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να εκδοθεί διαταγή πληρωμής και κατά τρίτου, του εγγυητή δηλαδή, που εγγυήθηκε υπέρ του πιστούχου, εφόσον η εγγύηση αποδεικνύεται με έγγραφο. Η διαταγή μπορεί να αφορά την έκταση που έχει το κατάλοιπο που αναγνώρισε ο πιστούχος, πρωτοφειλέτης, εφόσον δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο ευθύνης του εγγυητή κατά τη σύμβαση εγγύησης.

¹⁷⁵ ΑΠ 1217/1995, *ΕλλΔνη*, 39, 817. Εφαθ 2458/2005, *ΕπισκεΔ*, 2005, 973. Εφαθ 8236/2003, *ΔΕΕ*, 2004, 293. Εφαθ 7144/2003, *ΕλλΔνη*, 2005, 1497.

¹⁷⁶ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, ό.π., 673.

¹⁷⁷ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 237 – 239.

Προϋπόθεση της έκδοσης της διαταγής πληρωμής είναι να μην υπάρχει συμβατικός αποκλεισμός της ευθύνης του εγγυητή για την ενοχή από την αναγνώριση. Το δικαίωμα άσκησης αγωγής ή αίτηση για έκδοση διαταγής πληρωμής για την απόδοση του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού, δεν είναι απεριόριστο. Έτσι, για παράδειγμα, για περιπτώσεις τραπεζών που άσκησαν καταχρηστικά το δικαίωμα να εισπράξουν την απαίτηση, έχει υποστηριχτεί ότι η τράπεζα υπερέβη τα όρια που επέβαλε η καλή πίστη και ο υπάλληλος δεν ενημέρωσε τον πελάτη για όλους τους τρόπους δανειοδότησης του¹⁷⁸, ενώ δεν είναι καταχρηστική η έκδοση διαταγής πληρωμής από αλληλόχρεο λογαριασμό μόνο σε βάρος κάποιων εκ των εγγυητών, καθότι αυτό αποτελεί δικαίωμα του δανειστή κατ' αρ. 482 ΑΚ¹⁷⁹.

11.3. Ανακοπή

Ο πιστούχος μπορεί να ασκήσει ανακοπή, η οποία βασίζεται είτε στα άρθρα 632 και 633 ΚΠολΔ, είτε στα άρθρα 933 ΚΠολΔ. Μπορεί επίσης να ασκήσει την ανακοπή του άρθρου 954 ΚΠολΔ¹⁸⁰. Από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 216, 632 και 633 του ΚΠολΔ, προκύπτει ότι οι λόγοι της ανακοπής, είτε ανάγονται στην έλλειψη των τυπικών προϋποθέσεων για την έκδοση της διαταγής πληρωμής (άρθρα 623 επ. ΚΠολΔ), είτε αφορούν στην ουσιαστική αμφισβήτηση της απαιτήσεως με την προβολή ανατρεπτικών ή διακωλυτικών ή αποσβεστικών ισχυρισμών, πρέπει να είναι σαφείς και ορισμένοι, για να μπορεί ο μὲν καθού η ανακοπή να αμυνθεί κατά της ανακοπής, το δε δικαστήριο να υπαγάγει τα επικαλούμενα πραγματικά περιστατικά σε συγκεκριμένο κανόνα δικαίου, να τάξει τις δέουσες αποδείξεις και να αποφανθεί επ, αυτής με δύναμη δεδικασμένων, αλλιώς οι λόγοι αυτής απορρίπτονται και αυτεπαγγέλτως ως αόριστοι και ανεπίδεκτοι δικαστικής εκτίμησης. Έτσι για παράδειγμα, εφόσον πιθανολογείται η ουσιαστική βασιμότητά του, περί ανυπαρξίας συμβάσεως αλληλόχρεου λογαριασμού, λόγω της ανακοπής του αιτούντα και συνακόλουθα η ανυπαρξία της οφειλής του, για την αιτία για την οποία εκδόθηκε η διαταγή πληρωμής, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση¹⁸¹.

Τυχόν αοριστία λόγου ανακοπής που περιέχεται στο αρχικό δικόγραφο, μπορεί παραδεκτώς να συμπληρωθεί μόνο με πρόσθετο λόγο ανακοπής σε ιδιαίτερο

¹⁷⁸ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 71 - 81. Βλ. επίσης: Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 247 - 255.,

¹⁷⁹ ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, *ΞΒ*, 81.

¹⁸⁰ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 71 - 81. Βλ. επίσης: Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 247 - 255.

¹⁸¹ Το κείμενο της απόφασης έχει ως εξής «στην προκειμένη περίπτωση από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων-(καθής), όλα τα έγγραφα που με επίκληση προσκομίζουν οι διάδικοι, αυτά που ανέπτυξαν προφορικά και με τα σημειώματά τους οι πληρεξούσιοι δικηγόροι τους και γενικά από την όλη συζήτηση της υπόθεσης, πιθανολογείται ότι είναι βάσιμος ο περί ανυπαρξίας της αιτίας για την οποία εκδόθηκε η διαταγή πληρωμής (αλληλόχρεου λογαριασμού) ισχυρισμός του αιτούντα που συνιστά τον τέταρτο λόγο ανακοπής. ΜΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1113 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

δικόγραφο, το οποίο κατατίθεται στη γραμματεία του δικαστηρίου, στο οποίο απευθύνθηκε η ανακοπή και κοινοποιείται στον αντίδικο τριάντα ή οκτώ τουλάχιστον ημέρες πριν από τη συζήτηση, αναλόγως του αν πρόκειται για την τακτική ή την ειδική διαδικασία αντιστοίχως¹⁸².

Επιπλέον, ο εγγυητής ελευθερώνεται, εφόσον από πταίσμα του δανειστή κατέστη αδύνατη η ικανοποίηση του δανειστή από τον οφειλέτη (άρθρο 862 ΑΚ). Εκ των προτέρων παραίτηση του εγγυητή από την επίλυση της ελευθερίας του επιτρέπεται, αν κατέστη αδύνατη η ικανοποίηση του δανειστή από ελαφρά αμέλεια και τούτο, διότι κατ' άρθρο 332 παρ 1 ΑΚ είναι άκυρη κάθε εκ των προτέρων συμφωνία με την οποία αποκλείεται ή περιορίζεται η ευθύνη από δόλο ή βαριά αμέλεια. Την υπαίτια συμπεριφορά του δανειστή οφείλει να επικαλεσθεί και να αποδείξει ο εγγυητής. Τέτοια συμπεριφορά συνιστά κατά τις περιστάσεις και η επί μακρόν αμέλεια του δανειστή να επιδιώξει την είσπραξη της απαίτησής του, εφόσον στο μεταξύ επήλθε αδυναμία του πρωτοφειλέτη να καταβάλει την οφειλή του¹⁸³.

Επίσης, κατά της διαταγής πληρωμής ο πιστούχος μπορεί να ασκήσει δίωξη εναντίον της τράπεζας, εάν η συμπεριφορά της τράπεζας παρουσιάζεται αντίθετη προς τα χρηστά ήθη, όταν δηλαδή κατά αντικειμενική κρίση σύμφωνα με τις αντιλήψεις του χρηστώ και εμφρόνως σκεπτόμενου κοινωνικού ανθρώπου, η συμπεριφορά του δράστη αντίκειται στην κοινωνική ηθική και στις θεμελιώδεις αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται το θετικό δίκαιο.

Ενδιαφέρον από αυτή την άποψη, είναι το περιεχόμενο της απόφασης του Εφετείου Λάρισας 690/2001. Έτσι, όταν υπάρχει συμβατικός δεσμός ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, μπορεί στα πλαίσια των συμβατικών υποχρεώσεων και δικαιωμάτων τους από μια ή περισσότερες πράξεις ή παραλήψεις εκτός από την ενδοσυμβατική ευθύνη να προκύψει και εξωδικαιοπρακτική ευθύνη. Για αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε στον άλλο κατά τους ορισμούς του ΑΚ 914, 919. Αυτός που έχει ζημιωθεί μπορεί να ασκήσει αυτοτελή αγωγή, για την αποκατάσταση της ζημιάς του, η οποία μπορεί να είναι υλική ή ηθική βλάβη. Την αυτή υποχρέωση προς αποζημίωση του βλαβέντος έχουν και τα διάφορα πιστωτικά ιδρύματα όταν με μια αντίθετη προς τα χρηστά ήθη συμπεριφορά, προκαλούν ζημιά στον αντισυμβαλλόμενο πελάτη τους.

Μια τέτοια αντίθετη προς τα χρηστά ήθη συμπεριφορά υπάρχει όταν: α) το πιστωτικό ίδρυμα εκμεταλλευόμενο τη μονοπωλιακή ή εξουσιαστική θέση του έναντι του αντισυμβαλλόμενου, προβαίνει - ιδιαίτερα σε κρίσιμες οικονομικά εποχές - σε μέτρα απηνούς δίωξης και δεν παρέχει διευκολύνσεις. β) Το πιστωτικό ίδρυμα με επανειλημμένες παραπλανητικές υποσχέσεις και χειρισμούς προ του οφειλέτη, περι

¹⁸² ΑΠ 916/2002, *ΕλΔ*, 2003, 1297. ΕφΘες 2534/2003, *ΕΕμπΔ*, 2003, 1228. ΕφΘες 1950/2000, *ΕΕμπΔ*, 2000, 1066. ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, Α/2010, 203.

¹⁸³ ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκΕΔ*, α/2010, 199 - 200 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

αναμορφώσεως του χρέους ευνοϊκό για αυτόν, αθετεί και δεν πραγματοποιεί την υπόσχεση του αυτή. γ) Το πιστωτικό ίδρυμα δεν τηρεί έναντι όλων των δανειοληπτών την αρχή της αναλογικότητας, παίρνοντας σκληρά μέτρα που ξεπερνούν τα αναγκαία μέσα για την ικανοποίηση των νόμιμων συμφερόντων του¹⁸⁴.

Όταν η διαταγή πληρωμής αφορά κατάλοιπο αλληλόχρεου λογαριασμού, οι λόγοι ανακοπής που αναφέρονται στην απαίτηση του καταλοίπου για να είναι ορισμένοι, πρέπει να αμφισβητούν τα κατ' ιδία κονδύλια και όχι το κατάλοιπο καθ' αυτό. Κατά συμφωνία των μερών μπορεί να εισέρχονται στον αλληλόχρεο λογαριασμό και απαιτήσεις από πιστωτικούς τίτλους. Το ποσό ενός πιστωτικού τίτλου αποτελεί κονδύλιο του αλληλόχρεου λογαριασμού (που τηρείται επί τραπεζικής πιστώσεως), στην περίπτωση μόνο που ο τίτλος προεξοφλείται. Οπωσδήποτε όμως, αν το ποσό του πιστωτικού τίτλου πιστωθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό και αυτός δεν εισπραχθεί λαμβάνει χώρα αντίθετη χρεωστική εγγραφή (αντιλογισμός ή αντιπέρασμα)¹⁸⁵.

Επιπρόσθετα, το άρθρο 6 του νέου νόμου 3816/2010, ορίζει ότι με αίτηση που στρέφεται κατά του δανειστή και δικάζεται κατά την ειδική διαδικασία των άρθρων 682 επ. ΚΠολΔ, το αρμόδιο κατά τις διατάξεις αυτές δικαστήριο δικαιούται να διατάξει προσωρινή ως ασφαλιστικό μέτρο, τη μη εμφάνιση σε αρχεία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς, που διατηρούν πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα ή λειτουργούν χάριν αυτών, ληξιπρόθεσμης οφειλής για την οποία έχει ασκηθεί αγωγή ή ανακοπή κατά της διαταγής πληρωμής ή κατά πράξης της αναγκαστικής εκτέλεσης, εφόσον σφόδρα πιθανολογείται η ανυπαρξία της οφειλής¹⁸⁶.

Με βάση την ανακοπή ο πιστούχος ζητεί να διαταχτεί προσωρινά η μη εμφάνιση σε αρχεία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς, που διατηρούν πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα, ή λειτουργούν χάριν αυτών κι εν προκειμένω στο διατραπεζικό σύστημα Τειρεσίας της εμφανιζόμενης ως ληξιπρόθεσμης οφειλής του, δυνάμει της άνω διαταγής πληρωμής, μέχρι εκδόσεως οριστικής απόφασης επί της ανακοπής¹⁸⁷.

Επιπλέον σε σχέση με τον ανατοκισμό πρέπει να πούμε ότι συμφωνία περί ανατοκισμού σε χρονικά διαστήματα μικρότερα του εξαμήνου είναι άκυρη. Διατάσσεται η αναστολή της εκτέλεσης της διαταγής πληρωμής για όλο το ποσό, επειδή για τον προσδιορισμό του πρόσθετου ποσού που καταλογίστηκε με βάση τον τρίμηνο ανατοκισμό απαιτείται λογιστική πραγματογνωμοσύνη¹⁸⁸.

¹⁸⁴ Π. Ιορδανίδης, «Εφετείου Λάρισας 690/2001», *ό.π.*, 157 – 158.

¹⁸⁵ ΕφΛαρ 317/2010, *ΕπισκεΔ*, Δ/2010, 1127 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

¹⁸⁶ ΜΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1111 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

¹⁸⁷ *Ο.π.*, 1111 - 1112.

¹⁸⁸ ΜΠρΑθ 5273/2011, *Αρμενόπουλος*, 9, 2012, 1390 (Παρατηρήσεις Σ.Ι.Κ.).

Η ουσιαστική παραδοχή του λόγου ανακοπής για τη χρήση ημερολογιακού έτους 360 αντί για 365 ημερών οδηγεί σε μερική και όχι εξ ολοκλήρου ακύρωση της πληττόμενης διαταγής πληρωμής. Παραδεκτός και επαρκώς ορισμένος ο λόγος ανακοπής για την χρήση ημερολογιακού έτους 360 και όχι 365 ημερών και την επιβάρυνση της εκάστοτε οφειλής με τόκους υπέρτερους των νόμιμων, ακόμα και χωρίς περαιτέρω αριθμητική εξειδίκευση τη προκαλούμενης επιβάρυνσης. Διενέργεια πραγματογνωμοσύνης για προσδιορισμό της ακριβούς επιβάρυνσης στο κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού από τον υπολογισμό των τόκων με έτος 360 ημερών¹⁸⁹.

12. Αναγκαστική εκτέλεση

Από το συνδυασμό των διατάξεων των αρ 281 ΑΚ, 116 και 993 ΚΠολΔ, 20 παρ. 1 και 25 παρ. 3 του συντάγματος συνάγεται ότι άσκηση ουσιαστικού δικαιώματος που ανήκει στο δημόσιο δίκαιο, αποτελεί και η μέσω αναγκαστικής εκτέλεσης πραγμάτωση της απαιτήσεως του δανειστή. Επομένως, λόγω της ανακοπής του αρ. 933 ΚΠολΔ, είναι δυνατό να αποτελέσει και η αντίθεση της διαδικασίας της αναγκαστικής εκτελέσεως στα αντικειμενικά όρια του αρ. 281 ΑΚ και η εντεύθεν ακυρότητα της εκτελέσεως. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, το δικαίωμα θεωρείται ότι ασκείται καταχρηστικά, όταν η συμπεριφορά του δικαιούχου που προηγήθηκε ή η πραγματική κατάσταση που διαμορφώθηκε κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ή οι περιστάσεις που μεσολάβησαν, χωρίς κατά νόμο να εμποδίζουν τη γένεση ή να επάγονται την απόσβεση του δικαιώματος, καθιστούν μη ανεκτή τη μεταγενέστερη άσκησή του, κατά τις περί δικαίου και ηθικής, αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου, αφού τείνουν στην ανατροπή καταστάσεως που δημιουργήθηκε υπό ορισμένες ειδικές συνθήκες για το υπόχρεο. Απαιτείται δηλαδή για να χαρακτηριστεί καταχρηστική η άσκηση δικαιώματος να έχει δημιουργηθεί στο υπόχρεο από τη συμπεριφορά του δικαιούχου σε συνάρτηση με εκείνη του υπόχρεου, και μάλιστα ευλόγως, η πεποίθηση ότι ο δικαιούχος δεν πρόκειται να ασκήσει το δικαίωμά του. Η καταχρηστική συμπεριφορά του φορέως του δικαιώματος εμφανίζεται όταν αυτή ωθείται από κακοβουλία με αποκλειστικό σκοπό τη βλάβη του άλλου ή όταν η πράξη της εκτελέσεως υπερβαίνει τα όρια της θυσίας του οφειλέτη. Κατ' εφαρμογή της διατάξεως του αρ 951 παρ 2 ΚΠολΔ, που αποτελεί έκφανση της, κατά την διάταξη του αρ. 116 ΚΠολΔ, γενικής αρχής περί της απαγορεύσεως καταχρηστικής διαδικαστικής συμπεριφοράς και απηχεί την αρχή της αναλογικότητας και αποσκοπεί στην αποτροπή της υπερβολικής καταπίεσης του οφειλέτη από την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων που ευρίσκονται σε

¹⁸⁹ ΕφΠειρ 52/2011, *Αρμενόπουλος*, 11, 2012, 1711.

δυσαναλογία εν σχέσει προς την απαίτηση, επιβάλλεται περιορισμός, προς προστασία του οφειλέτη.

13. Κατάχρηση δικαιώματος

Μόνο η επίκληση της μη άσκησης του δικαιώματος από το κατάλοιπο κλεισθέντος λογαριασμού για μακρό χρονικό διάστημα δεν αρκεί για τη θεμελίωση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος¹⁹⁰. Στην περίπτωση όμως όπου η μακροχρόνια αδράνεια του δανειστή συνοδεύεται και από άλλα στοιχεία τα οποία συνέβαλαν ώστε να δημιουργηθεί στον οφειλέτη η πεποίθηση ότι δεν πρόκειται να ασκηθεί το σχετικό δικαίωμα και διωχθεί δικαστικά, έτσι ώστε να υπάρχουν επαχθείς συνέπειες για τον οφειλέτη, με προφανή υπέρβαση των ορίων της καλής πίστης ή των χρηστών ηθών ή του κοινωνικού ή οικονομικού σκοπού του δικαιώματος, τότε μπορεί να γίνει δεκτή ως ουσία βάσιμη η σχετική ένσταση από το άρθρο 281 ΑΚ¹⁹¹.

14. Ευθύνη αποχώσαντος εταίρου

Ένα θέμα που έχει απασχολήσει τη νομολογία και τη θεωρία είναι η ευθύνη αποχωρούντος ή εισερχόμενου ομόρρυθμου εταίρου σε (ομόρρυθμη ή ετερόρρυθμη) εταιρία συμβαλλόμενη σε αλληλόχρεο λογαριασμό¹⁹². Στο άρθρο 22 του ΕμπΝ ορίζεται ότι «οι ομόρρυθμοι συνέταιροι, οι αναγραφόμενοι εις το καταστατικό της εταιρίας έγγραφον, υπόκεινται αλληλεγγύως και εις ολόκληρον εις όλας τας υποχρεώσεις της εταιρίας, αν και υπογεγραμμένας παρ' ενός μόνον των συναιτέρων, υπό την εταιρική όμως επωνυμίαν». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι η απεριόριστη εις ολόκληρον ευθύνη των ομόρρυθμων εταίρων με το νομικό πρόσωπο της ομόρρυθμης εταιρίας εξακολουθεί να υπάρχει και μετά την αποχώρηση του από την εταιρία για τα πριν από την αποχώρηση του εταιρικά χρέη¹⁹³.

Η μία άποψη της νομολογίας, η οποία φαίνεται σήμερα να επικρατεί, είναι ότι η αποχώρηση ομόρρυθμου εταίρου από την εταιρία δεν διακόπτει την ευθύνη του για τις εταιρικές υποχρεώσεις ακόμα και για τις μη ληξιπρόθεσμες, εφόσον είχαν γεννηθεί μέχρι το χρόνο δημοσίευσης της εξόδου του¹⁹⁴. Στην εις ολόκληρον ευθύνη του αποχωρήσαντα ομόρρυθμου εταίρου, συνηγορεί και το γεγονός ότι τα

¹⁹⁰ ΑΠ 1045/2000, ΝοΒ, 1453. ΕφΑθ 6700/1999, ΔΕΕ, 2000, 875.

¹⁹¹ ΕφΠειρ 495/1994, ΕΕμπΔ, 1995, 42. Βλ. επίσης: Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 257. Ακόμα: ΜΠρΧ 10/2012, ΕΕΔ, ΞΓ, 2012, 106.

¹⁹² Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», ΔΕΕ, τ. 2 (έτος 7ο), 2001, 170.

¹⁹³ *Ό.π.*, 169.

¹⁹⁴ ΑΠ 1355/1979, ΕΕμπΔ, 1980, 228. ΕφΠΕιρ 239/1982, ΕΕμπΔ, 1982, 389. ΕφΚερκ. 167/1998, ΔΕΕ, 1999, 503. ΕφΠατρ 947/1999, ΔΕΕ, 2000, 511.

δημιουργικά της αξίωσης αυτής περιστατικά προϋπήρχαν της αποχώρησης και ο λογαριασμός απετέλεσε έκτοτε στοιχείο του παθητικού της εταιρικής περιουσίας¹⁹⁵.

Αντίθετη κατεύθυνση της απόφασης αυτής του Αρείου πάγου ακολούθησε μια άλλη άποψη της νομολογίας¹⁹⁶. Σύμφωνα με αυτή ο αποχωρών από συμβαλλόμενη σε αλληλόχρεο λογαριασμό εταιρία ομόρρυθμος εταίρος, εφόσον τήρησε τις νόμιμες διατυπώσεις εξόδου του (ΑΠ 13555/1979), δεν ευθύνεται για το κατάλοιπο του λογαριασμού που προέκυψε από το, μετά την αποχώρησης του, οριστικό κλείσιμο, διότι πριν από αυτό δεν υπήρχε χρέος της εταιρίας προ του τρίτου, με τον οποίο διατηρείτο ο λογαριασμός, άρα ούτε και ευθύνη του ομόρρυθμου εταίρου (Μειοψηφία ΑΠ ολ 31/1997)¹⁹⁷.

Η θέση της μειοψηφίας αυτής τονίζει ότι η είσοδος μιας απαίτησης στο λογαριασμό, δεν επιδρά στη φύση και την νομική της βάση, της στερεί όμως την αυτοτέλειά της και την καθιστά απλό κονδύλιο, ένα λογιστικό μέγεθος ενόψει της μέλλουσας εκκαθάρισης (κατά το κλείσιμο), αποκλείοντας έτσι την άσκησή της δικαστικώς ή εξωδίκως ή την εκχώρηση ή την κατάσχεσή της. Το επιχείρημα σε αυτή την περίπτωση είναι ότι τυχόν επιγενόμενος κίνδυνος ως προς την είσπραξη του ενδεχόμενου υπολοίπου, εξαιτίας της αποχώρησης του ομόρρυθμου εταίρου, είναι συνυφασμένος με τη (συνήθως εμπορική) δραστηριότητα των συναλλασσόμενων – αντισυμβαλλόμενων. Ο δε κίνδυνος μπορεί να αποτραπεί με λύσεις από την ίδια την πρακτική της αγοράς και των συναλλαγών (λχ με συνομολόγηση εγγυήσεων, ασφάλιση της μέλλουσας απαίτησης, συμφωνία περί αυτόματου κλεισίματος του λογαριασμού επί αποχωρήσεως εταίρου)¹⁹⁸.

¹⁹⁵ Αν συμβαλλόμενη σε αλληλόχρεο λογαριασμό είναι ομόρρυθμη εταιρία και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του αποχωρήσει εταίρος, ο τελευταίος ευθύνεται προσωπικά για το κατάλοιπο κατά το κλείσιμο του λογαριασμού, οποτεδήποτε και αν γίνει, εφόσον ο λογαριασμός εμφάνιζε παθητικό κατά το χρόνο της αποχώρησής του και μέχρι το ύψος του παθητικού αυτού. Το γεγονός ότι η αξίωση πληρωμής του κατάλοιπου, γεννιέται το πρώτο με το κλείσιμό του, ήτοι σε χρόνο μεταγενέστερο της αποχωρήσεως του εταίρου από την εταιρία, δεν μπορεί να οδηγήσει σε αντίθετο από το ανωτέρω αποτέλεσμα, αφού τα δημιουργικά της αξιώσεως αυτής περιστατικά προϋπήρχαν της αποχωρήσεως και ο λογαριασμός αποτελούσε εκάστοτε στοιχείο του παθητικού της εταιρικής περιουσίας και συνεπώς περιλαμβανόταν στο πλαίσιο της ευθύνης του αποχωρούντος εταίρου. ΑΠ 1/2002, ΔΕΕ, 2002, 608. ΕφΛαρ 6901/2001, ΕπισκεΔ, 2002, 156 (παρατ. Π. Ιορδανίδη).

Το γεγονός ότι η αξίωση της πληρωμής του κατάλοιπου του ισχυρισμού γεννιέται το πρώτο με το κλείσιμό του, ήτοι σε χρόνο μεταγενέστερο της αποχωρήσεως του εταίρου από την εταιρία, δεν μπορεί να οδηγήσει σε αντίθετο από το ανωτέρω αποτέλεσμα, αφού τα δημιουργικά της αξιώσεως αυτής περιστατικά προϋπήρχαν της αποχωρήσεως και ο λογαριασμός αποτελούσε εκάστοτε στοιχείο του παθητικού της εταιρικής περιουσίας και συνεπώς περιλαμβανόταν στο πλαίσιο της ευθύνης του αποχωρούντος εταίρου. ΑΠ 725/2000, ΔΕΕ, 2001, 169.

¹⁹⁶ ΕφΘες 3449/1988, ΕΕμπΔ, 1990, 39. ΕφΛαρ 439/1994, ΕΕμπΔ, 1995, 591.

¹⁹⁷ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», ΔΕΕ, τ. 2 (έτος 7ο), 2001, 171. Και σκαν 1 σελ 197

¹⁹⁸ ΕφΛαρ 609/2001, ΕπισκεΔ, 2002, 166 (Παρατ. Ι. Π. Ιορδανίδη).

Έτσι, σύμφωνα με την ορθή αντίληψη, η ενεργοποίηση της ευθύνης του ομόρρυθμου εταίρου προϋποθέτει αφενός το αυτονόητο, δηλαδή ότι το κατάλοιπο, οποτεδήποτε κλεισθεί ο λογαριασμός είναι χρεωστικό σε βάρος της εταιρίας και αφετέρου το κρίσιμο σημείο, ότι δηλαδή κατά το χρόνο της αποχώρησης του εταίρου υπήρχε επίσης σε βάρος της εταιρίας χρεωστικό υπόλοιπο, το μέγεθος του οποίου οριοθετεί κατά το μέγιστο, το μέτρο της ευθύνης του .

Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις: α) αν το κατάλοιπο κατά το χρόνο κλεισίματος του λογαριασμού είναι μικρότερο από το κατά το χρόνο της αποχώρησης του χρεωστικού υπολοίπου, η ευθύνη περιορίζεται στο μικρότερο ποσό του καταλοίπου, αφού σε μόνο το ποσό αυτό «συγκεντρώνεται» η απαίτηση του αντισυμβαλλόμενου στον αλληλόχρεο λογαριασμό τρίτων. Β) Αν το κατάλοιπο κατά το χρόνο κλεισίματος του λογαριασμού είναι μικρότερο από το κατά το χρόνο της αποχώρησης του χρεωστικού υπόλοιπου, η ευθύνη διαστέλλεται κατά το διευρυμένο μέγεθος του πρώτου, αλλά επίσης περιορίζεται στο μέρος εκείνο του καταλοίπου που αντιστοιχεί στο ισόποσο του χρεωστικού υπολοίπου του λογαριασμού, όπως προσδιορίστηκε κατά το χρόνο της αποχώρησης. Τα παραπάνω έχουν εφαρμογή και στην περίπτωση όπου ένας ομόρρυθμος εταίρος γίνεται ετερόρρυθμος¹⁹⁹.

Συναφές ζήτημα είναι και η υπόθεση εισόδου ομόρρυθμου εταίρου σε (ομόρρυθμη ή ετερόρρυθμη) εταιρία συμβαλλόμενη με αλληλόχρεο λογαριασμό. Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ευθύνη του νέου εταίρου περιορίζεται στο τμήμα εκείνο του καταλοίπου το οποίο σχηματίζεται από υποχρεώσεις της εταιρίας μεταγενέστερες της εισόδου του νέου εταίρου.

Αν μια τέτοια συσχέτιση δεν είναι απαραίτητη, τότε πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ευθύνη του νέου ομόρρυθμου εταίρου εκτείνεται σε ολόκληρο το ποσό του καταλοίπου, το οποίο εξάγεται κατά το κλείσιμο του λογαριασμού και όχι στο ποσό εκείνο που σχηματίζεται υπολογιζόμενο με βάση τις υποχρεώσεις της εταιρίας μεταγενέστερες της εισόδου του. Από τις δύο παραπάνω υποθέσεις, η πρώτη είναι συνεπής εκδήλωση της άποψης εκείνης που αποκρούει την προσωπική και απεριόριστη ευθύνη του νέου εταίρου για προγενέστερα της εισόδου στην εταιρία χρέη²⁰⁰. Η δεύτερη άποψη, η οποία μάλλον είναι και η επικρατούσα θέση είναι απόρροια της άποψης ότι ο νέος εταίρος ευθύνεται προσωπικά, απεριόριστα και εις ολόκληρον για το σύνολο των εταιρικών χρεών, ανεξάρτητα του προγενέστερου ή μεταγενέστερου της εισόδου του. Ο Άρειος Πάγος κρίνει ως ορθότερη αυτή τη δεύτερη θέση διότι σε σχέση με τον αλληλόχρεο λογαριασμό εξυπηρετεί το ενιαίο της σχετικής σύμβασης που συνίσταται στο προορισμό όλων των εισερχόμενων σε αυτόν απαιτήσεων σε τελικό συμψηφισμό, αναλόγως με την παραπάνω θέση για την είσοδο

¹⁹⁹ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», ό.π., 172.

²⁰⁰ ΠΠρΘες 2551/1962, *ΕΕμπΔ*, 1963, 62 επ.

νέου εταίρου ομόρρυθμου, πρέπει να θεωρείται και η ομορρυθμοποίηση ετερόρρυθμου εταίρου²⁰¹.

Ωστόσο ένα ζήτημα που δεν φαίνεται να έχει απασχολήσει ακόμα τη νομολογία με βάση τη λύση που παραθέσαμε παραπάνω, είναι τα χρονικά όρια της ευθύνης του αποχωρούντος ομόρρυθμου εταίρου, όσον αφορά το μέλλον να προκύψει κατάλοιπο του λογαριασμού. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, η ευθύνη του αποχωρήσαντος περιορίζεται κατά το ποσό στο κατάλοιπο κατά την έξοδό του από την εταιρία, μετατίθεται όμως χρονικά σε απροσδιόριστο σημείο στο μέλλον, όταν ο λογαριασμός θα κλείσει οριστικά. Κανονικά από εκείνο το χρονικό σημείο θα πρέπει να αρχίζει η γενική πενταετής παραγραφή του άρθρου 64 ΕΝ, ως προς την ευθύνη του εξερχόμενου εταίρου. Αυτό όμως κρίνεται ανεπιεικές για τον εταίρο, αφού έτσι θα αντιμετωπίζει επί αόριστο χρονικό διάστημα τον κίνδυνο ευθύνης του από το μελλοντικό κατάλοιπο του λογαριασμού, χωρίς να έχει καμιά ωφέλεια από την μετά την έξοδό του λειτουργία. Για το λόγο αυτό το ΣχΕμπΚ (άρθρο 165 παρ. 2), η παραγραφή της αξίωσης του υπολοίπου απέναντι στον εξερχόμενο εταίρο περιορίζεται στα 2 χρόνια από τη γνωστοποίησή της στο δανειστή. Αυτό σημαίνει πως σε περίπτωση που δεν πραγματοποιηθούν η ως άνω γνωστοποίηση θα ισχύει σύμφωνα με το ΣχΕμπΚ, η συνηθισμένη πενταετής παραγραφή του άρθρου 64 ΕΝ, με χρόνο έναρξης το τελικό κλείσιμο του λογαριασμού²⁰².

15. Καταδολίευση

Η σημασία της διάρκειας της λειτουργίας του θεσμού του αλληλόχρεου λογαριασμού, πριν το οριστικό κλείσιμο εμφανίζεται και από το δικαίωμα της τράπεζας να προβάλλει σαν καταδολιευτική, εφόσον συντρέχουν και οι λοιποί όροι του νόμου, κάθε απαλλοτρίωση του πελάτη της, έστω και αν έλαβε χώρα πριν από το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού. Αρκεί το παραπάνω να λάβει χώρα έως την πρώτη συζήτηση της αγωγής. Η διαφορετική εκδοχή θα κατέληγε στο άτοπο να είναι ελεύθερος ο πιστούχος, γνωρίζοντας σε δεδομένη στιγμή την παθητική σε βάρος του κατάσταση, που προκύπτει από την αντιπαραβολή των υπολοίπων πιστώσεως και χρεώσεως να προβαίνει χωρίς κύρωση και χωρίς το κίνδυνο διαρρήξεως, σε απαλλοτρίωση περιουσιακών του στοιχείων πριν το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού προς βλάβη του δανειστή του²⁰³.

Έτσι, στη νομολογία κρατεί η άποψη ότι η ενδεχόμενη απαίτηση της τράπεζας πηγάζει από την παρεπόμενη συμφωνία περί αλληλόχρεου λογαριασμού. Έτσι γίνεται δεκτό πως καταδολίευση λαμβάνει χώρα αν κατά το χρόνο της

²⁰¹ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», *ό.π.*, 172 - 173.

²⁰² ΕφΛαρ 609/2001, *ΕπισκεΑΔ*, 2002, 169 (Παρατ. Ι. Π. Ιορδανίδη).

²⁰³ ΕφΠειρ 440/2011, *ΔΕΕ*, τ., 2, 2012, 135.

απαλλοτριώσης υπήρχε υπέρ της τράπεζας υπόλοιπο²⁰⁴. Οπότε στο σημείο αυτό διαπιστώνουμε μια διάσταση μεταξύ θεωρίας και νομολογίας, που από τη μια πλευρά αφορά τη διάρκεια λειτουργίας του τραπεζικού αλληλόχρεου λογαριασμού και από την άλλη, αποδίδει στην παρεπόμενη της πίστωσης συμφωνία του αλληλόχρεου λογαριασμού το ζήτημα της απαλλοτριώσης.

16.Συμπεράσματα

Ο αλληλόχρεος λογαριασμός είναι σύμβαση αυτοτελής, διαρκής, αμφοτεροβαρής κατά μια άποψη, κανονιστική, με περιουσιακό χαρακτήρα και μπορεί να καταρτίζεται και σιωπηρά. Το κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού διακρίνεται σε οριστικό και περιοδικό. Ο οφειλέτης μπορεί να αναγνωρίσει ή να αμφισβητήσει το κατάλοιπο του λογαριασμού. Υπέρ του καταλοίπου αλληλόχρεου λογαριασμού μπορούν να δοθούν ασφάλειες. Το κατάλοιπο του αλληλόχρεου λογαριασμού μπορεί να ζητηθεί είτε με αγωγή, είτε με αίτηση διαταγής πληρωμής²⁰⁵.

Παρά τις αντίθετες διακηρύξεις της κρατούσας νομολογίας και θεωρίας, διάσταση υπάρχει μεταξύ του λογιστικού τρόπου τήρησης του αλληλόχρεου λογαριασμού και του νομικού καθεστώτος του.

Έτσι, οι απαιτήσεις δυνάμει της ίδιας της σύμβασης του αλληλόχρεου λογαριασμού αποσβήνονται αμέσως με την είσοδό τους στο λογαριασμό, συγχωνευόμενες μέσω συμψηφισμού ή και ανανέωσης, άλλη δυνάμει της ιδιόμορφης συγχωνευτικής αποσβεστικής λειτουργίας της σύμβασης, στο εκάστοτε προσωρινό υπόλοιπο, το οποίο αποτελεί μια νέα, μη διαθέσιμη και μη απαιτητή (εκτός αν υπήρχε διαφορετική συμφωνία) απαίτηση, η δημιουργία δηλαδή της οποίας δεν εξαρτάται από το λογιστικό κλείσιμο του λογαριασμού, αλλά από τη σύμβαση. Η σημασία του είναι στο γεγονός της από κοινού υλικής διαπίστωσης από τους συμβαλλόμενους του κατά τη στιγμή εκείνη υπολοίπου που χρησιμεύει στη συμφωνία αιτιώδους ή αναιτιώδους αναγνώρισής του και ενδεχομένως στο απαιτητό του υπολοίπου και στον ανατοκισμό με τις προϋποθέσεις του νόμου. Επίσης, η προσπάθεια διασφάλισης της διατήρησης των ασφαλειών συναινεί στη θέση περί μη ανανέωσης των απαιτήσεων, δεν έχει αποτελεσματικότητα γιατί οι εισελθούσες στο λογαριασμό απαιτήσεις αυτές αποσβήνονται με συμψηφισμό ή και ανανέωση, αν όχι αμέσως τουλάχιστον κατά τα ενδιάμεσα κλεισίματα ή κατά το οριστικό κλείσιμο²⁰⁶.

Στους απλούς λογαριασμούς, όπως τους τραπεζικούς λόγω της εγκατάλειψης από το ισχύον δίκαιο της αρχής του αδιαίρετου, καθώς γίνεται δεκτή η ύπαρξη χρέους ή απαίτησης από το εκάστοτε προσωρινό υπόλοιπο, οι ενεργούμενες χρηματικές καταβολές από τους οφειλέτες αποτελούν αληθινές εξοφλητικές καταβολές έναντι

²⁰⁴ ΑΠ 910/2010, *Επισκευή*, 3/2010, 1058 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

²⁰⁵ Β. Τσούμας, *ό.π.*, 86.

²⁰⁶ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 258 – 259.

του χρέους της εκ του προσωρινού υπολοίπου και όχι αποστολές με την έννοια των απαιτήσεων²⁰⁷.

Το απαραίτητο στοιχείο για την ύπαρξη και λειτουργία αλληλόχρεου λογαριασμού, ως αποσβεστικής και απλοποιητικής των εκατέρωθεν πληρωμών σύμβασης, είναι κατά τη νομολογία η καθ' όλη τη διάρκεια λειτουργίας του, όχι η δυνατότητα αμοιβαίων απαιτήσεων, αλλά η συνεχής δυνατότητα κατά τη βασική συμβατική σχέση, αμοιβαίων παροχών, υπό τύπο χρεοπιστώσεων, είτε προέρχονται από απαιτήσεις, είτε από εξοφλητικές καταβολές έναντι του προσωρινού ή του οριστικού καταλοίπου²⁰⁸.

Όσον αφορά το θέμα του βραχυχρόνιου ανατοκισμού, τον οποίο καθιερώνουν το άρθρο 112 ΕισΝΑΚ, καθώς και ο νόμος 2601/1998, ο ανατοκισμός δεδομένης της ουσιαστικής εγκατάλειψης της αρχής του αδιαίρετου, μπορεί πραγματικά να δικαιολογηθεί, μόνο στους αμοιβαίους αλληλόχρεους λογαριασμούς όπου είναι κατά κανόνα αβέβαιο το ποιος θα είναι ο τελικός πιστωτής, δυναμένων έτσι και των δύο μερών να ωφεληθούν και ζημιωθούν και όχι στους τραπεζικούς, όπου μόνο το μέρος υπέρ του οποίου κατά κανόνα γεννιέται η απαίτηση ωφελείται, σε συνδυασμό, μάλιστα, με ανεξέλεγκτα υπέρ των τραπεζών επιτόκια²⁰⁹.

Όσον αφορά την αναγνώριση του υπολοίπου κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού, η διάκριση τη νομολογίας μεταξύ υπόσχεσης του υπολοίπου πριν κλείσει ο λογαριασμός και αναγνώρισής του μετά το κλείσιμο δεν είναι ουσιώδης. Στηρίζεται στην παλαιότερη διάκριση, η οποία έχει εγκαταλειφθεί, σύμφωνα με την οποία η αφηρημένη υπόσχεση αναφέρεται σε χρέος μη υφιστάμενο, ενώ η αναγνώριση σε υφιστάμενο. Και στις δύο περιπτώσεις προϋποτίθεται λογικά ύπαρξη βασικής σχέσης που εν προκειμένω είναι η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού, ενώ τόσο το οριστικό, όσο και το οποιοδήποτε ενδιάμεσο υπόλοιπο του λογαριασμού, μπορεί να τύχει υποσχέσεως ή αναγνώρισεως, ανάλογα με τη διατύπωση που θα επιλέξουν τα μέρη²¹⁰.

Βέβαια είναι δυνατή τόσο η υπόσχεση, όσο και η αναγνώριση χρέους ως «οριστικής» απλώς παροχής προτού κλείσει ο λογαριασμός για το μελλοντικό, οριστικό ή οποιοδήποτε ενδιάμεσο υπόλοιπο, που μπορεί να προκύψει και προσδιορισθεί με βάση τον τρέχοντα λογαριασμό και την εξυπηρετούμενη πιστωτική σχέση. Στην ως άνω περίπτωση, η νομολογία εξισώνει ως προς τα αποτελέσματα την αργiori υπόσχεση πληρωμής με την εκ των υστέρων υπόσχεση ή αναγνώριση του καταλοίπου, θεωρώντας περιττή την παράθεση των κονδυλίων στην αίτηση διαταγής πληρωμής. Όμως ειδικότερα η υπόσχεση ή αναγνώριση του οριστικού υπολοίπου εκ

²⁰⁷ Ο.π., 259.

²⁰⁸ Ο.π., 259 – 260.

²⁰⁹ Ο.π., 260.

²¹⁰ Ι. Καράκωστας, *Αστικός κώδικας*, ό.π., 678.

των προτέρων ως οριστικής παροχής, στερείται χρησιμότητας, αφού για να αιτηθεί το αφηρημένο υποσχεθέν υπόλοιπο πρέπει στην αγωγή ή την αίτηση να αναφερθεί ο τρόπος με τον οποίο προέκυψε το κατάλοιπο αυτό και να καταστεί «ορισμένο», δηλαδή όλη η κίνηση του λογαριασμού, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι δεν υφίσταται περαιτέρω υποχρέωση αποδείξεως της αλήθειας των κονδυλίων εκ μέρους του αντισυμβαλλόμενου εξαιτίας του αναιτιώδους της ενοχής.

Επίσης η εν λόγω υπόσχεση, εφόσον δεν έχει διατυπωθεί ενοχή των συγκεκριμένων κονδυλίων που έχουν περιληφθεί στον αλληλόχρεο λογαριασμό, μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη, μόνο ως γνήσια αναγνωριστική σύμβαση και όχι ως επιβεβαιωτική σύμβαση, καθώς θα έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις των άρθρων 178-179 ΑΚ²¹¹. Υπάγεται μάλιστα στις ρυθμίσεις των άρθρων 371 επ ΑΚ. Συνεπώς ο συμβαλλόμενος δεν νοείται να στερείται προκαταβολικά του δικαιώματος αμφισβήτησης και ανταπόδειξης, όπως πχ συνηθίζεται στην περίπτωση αναγνώρισης ήδη προκύψαντος καταλοίπου ιδίως στο πλαίσιο τραπεζικών συναλλαγών, καθώς αποκλείεται ο προσδιορισμός της οριστικής παροχής κατά την απόλυτη κρίση του ενός εκ των συμβαλλόμενων βάσει της διάταξης του άρθρου 372 ΑΚ²¹².

Έτσι, η λειτουργία του αλληλόχρεου λογαριασμού προκαλεί ενστάσεις και προβλήματα, τα οποία η δικαιοσύνη προσπαθεί να τα αντιμετωπίσει. Όπως είδαμε, συχνά διαπιστώνεται η διάσταση απόψεων μεταξύ της θεωρίας και της νομολογίας πάνω σε μια σειρά ζητημάτων, που αφορούν τα εννοιολογικά στοιχεία και την λειτουργία του αλληλόχρεου λογαριασμού.

Από την προσέγγιση της νομολογίας και της θεωρίας επισημαίνουμε επιπλέον τις εξής διαστάσεις: 1) Η έννοια του εμπόρου δεν είναι ουσιαστικό εννοιολογικό στοιχείο, όπως παρατίθεται στους ορισμούς των δικαστικών αποφάσεων, αλλά η εμπορική ιδιότητα είναι απαραίτητη για να τύχει εφαρμογής η ρύθμιση του ανατοκισμού²¹³. 2) Ο Άρειος Πάγος και μέρος της θεωρίας θεωρεί προβληματικές κάποιες αποφάσεις, που απαλλάσσουν από την ευθύνη για το κατάλοιπο κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού τον αποχωρήσαντα ομόρρυθμο εταίρο από εταιρία με σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού²¹⁴. Οι τράπεζες θεωρούν συλλήβδην τις συμβάσεις τρέχοντος αλληλόχρεου λογαριασμού ως γνήσιες συμβάσεις αλληλόχρεου λογαριασμού, γεγονός που επηρεάζει τους τόκους, τους οποίους επιβάλλει η τράπεζα και τον ανατοκισμό²¹⁵. 4) Σε σχέση με τον αλληλόχρεο λογαριασμό, που συνοδεύει

²¹¹ Ο.π., 679.

²¹² ΕφΑθ 947/2005, *ΕπισκεΔ*, 2005, 968.

²¹³ ΕφΘες, 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, 2012 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).

²¹⁴ Γ. Μιχαλόπουλος, «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», *ό.π.*, 171.

²¹⁵ Στ. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, 48. Βλ. επίσης: Β. Τσούμας, *ό.π.*, 11. Ακόμα: Π. Μάζης, «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό μετά τη θέση σε ισχύ του αριθμ. 12 παρ. 1 Ν 2601/1998», *ΔΕΕ*, τ. 11 (έτος 12ο), 2006, 1125. Επίσης: Σπ. Ψυχομάνης, «Περί της σύμβασης πιστώσεως με ανοιχτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 498.

το άνοιγμα πίστωσης και την επιταγή που έχει οπισθογραφηθεί, λόγω ενέχυρου προς ασφάλεια του καταλοΐπου, η πάγια νομολογία συγγέει τις λογιστικές εγγραφές της πιστώτριας τράπεζας που γίνονται για λόγους τάξεως με την κίνηση του αλληλόχρεου λογαριασμού²¹⁶.

Όσον αφορά επίσης τους τραπεζικούς (ανοικτούς) λογαριασμούς, πρέπει να σημειώσουμε ότι σήμερα ζήτημα είναι το γεγονός ότι στην τραπεζική αγορά εμφανίζονται νέες μορφές συμβάσεων προκειμένου να καλυφθούν νέες οικονομικές ανάγκες. Για κάθε σύμβαση αναπτύσσεται συνήθως σχετικά με την τυπολογική της κατάταξη περισσότερες από μια θεωρίες, που δεν ικανοποιούν πλήρως. Πρέπει να διαχωρίζουμε επίσης, μεθοδολογικά την αμφισβήτηση για την ερμηνεία της σύμβασης από την περίπτωση αμφισβητούμενης τυπολογικής κατάταξης μιας σύμβασης. Μπορεί μια τραπεζική συμφωνία να περιέχει όρους που χρησιμοποιούνται στην οικονομική πρακτική, αλλά είναι νομικά ασαφείς. Η αμφισβήτηση για την τυπολογική κατάταξη μιας σύμβασης προϋποθέτει ότι έχει ξεκαθαριστεί ερμηνευτικά το περιεχόμενο της σύμβασης. Ο τύπος της σύμβασης ενδέχεται να περιέχει ορισμένα στοιχεία απαραίτητα σε κάθε περίπτωση και άλλα, από τα οποία μπορούμε υπό προϋποθέσεις να παραιτηθούμε. Κρίσιμο είναι αν η συνολική εικόνα της σύμβασης ταιριάζει στο συγκεκριμένο τύπο. Επιπλέον, ο ορισμός της σύμβασης από τα μέρη πρέπει να διακρίνεται από τον ορισμό τον οποίο θα αποδώσει το δικαστήριο (πχ το σκεπτικό της απόφασής του για την πιθανότητα ανυπαρξίας του αλληλόχρεου λογαριασμού)²¹⁷.

Όμως η βούληση των μερών πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Τα μέρη έχουν καταρχήν τη δυνατότητα να διατυπώσουν ελεύθερα τη σύμβασή τους, ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο τύπο που μπορεί να είναι ακόμα και ένας μικτός τύπος σύμβασης ή να δημιουργήσουν ένα νέο τύπο σύμβασης. Ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση στην οποία εμφανίζεται ένα νέο σύνθετο τραπεζικό προϊόν, του οποίου οι όροι, δημιουργούν εκ πρώτης όψεως την υποψία ότι στοχεύει να αποφύγει μέσω μιας νέας νομικής κατασκευής συγκεκριμένες αναγκαστικού δικαίου διατάξεις. Αν η διαφήμιση αυτού του προϊόντος περιλαμβάνει λανθασμένους νομικούς χαρακτηρισμούς, πρέπει να ελεγχθεί, αν πρόκειται για μια παραπλανητική διαφήμιση. Επίσης αν πρόκειται για ένα περίπλοκο τραπεζικό προϊόν, πρέπει να δεχτούμε την υποχρέωση της τράπεζας από καλή πίστη να εξηγήσει την οικονομική λειτουργία στον πελάτη της. Η σωστή αξιολόγηση των συμβάσεων και η κατάταξή τους ή η ένταξή τους σε νέες κατηγορίες, είναι ουσιαστικό για τον έλεγχο περιεχομένου εκ του νόμου, όπως αυτός επιτρέπεται, διότι οι ενδοτικού δικαίου διατάξεις του νόμου για το συγκεκριμένο τύπο

²¹⁶ ΕφΛαρ 65/2011, *ΕπσκΕΔ*, 3, 2011, 750 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).

²¹⁷ ΜΠρΘες 2250/2012, *Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος*, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1112 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).

σύμβασης δίνουν ένα πρώτο μέτρο σύγκρισης για τη διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων²¹⁸.

Οπότε από την άποψη της δικαιοσύνης το ουσιαστικό δεν είναι η παρεμπόδιση της οικονομικής ελευθερίας των συμβάσεων, αλλά η ανταπόκριση και ορθή κατάταξη του είδους των συμβάσεων, ώστε να εφαρμόζονται οι κατάλληλοι νομικοί κανόνες, να προστατεύονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών και παράλληλα να μην διασαλεύεται η δημόσια τάξη.

²¹⁸ ΕφΘες 3078/2002, ΔΕΕ, 8-9/2003, (έτος 9^ο), 960 - 961 (Παρατηρήσεις Ελ. Βόγκλη).

Βιβλιογραφία

- Αγγελάκης Μ., «Τραπεζικές χρηματικές εμπλοκές», 2005, 42 – 43.
- Αγγελόπουλος Π., *Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αγορές, προϊόντα, κίνδυνοι*, Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα 2010.
- Αντωνόπουλος Στ., *Η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*, Αθήνα 2005.
- Βελέντζας Γ., *Δίκαιο αλληλόχρεου λογαριασμού*, εκδόσεις ΙuS, Θεσσαλονίκη 2007.
- Γεωργακόπουλος Λ., *Το δίκαιο των διαρκών ενοχών*, Αθήνα 1979.
- Γεωργακόπουλος Λ., - Μηνούδης Μ., - Σωτηρόπουλος Γ., *Εμπορική Νομοθεσία*, Αθήνα, 2002.
- Δώρης Φ., «Αρ. 31/1997», *Νομικό Βήμα*, τ. 46, 193 – 197.
- Ιορδανίδης Π., «Εφετείου Λάρισα 690/2001», *ΕπισκεΔ*, Α/2002, 156 – 169.
- Καπόπουλος Π. – Προβόπουλος Γ., *Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος*, Κριτική, Αθήνα 2001.
- Κατσάνος Δ., *Η σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Θεσσαλονίκη 2005.
- Καράκωστας Ι. - Βρεττού Χ., «Αφηρημένη υπόσχεση ή αναγνώριση χρέους», *ΕφΑΔ*, τ. 1, 2008 (έτος 1ο), 4 – 27.
- Καράκωστας Ι., *Αστικός κώδικας. Εμπράγατο: Άρθρα 947-1117, 6ος τόμος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010.
- Κονδύλης Δ., «Η έννοια, λειτουργία και αποτελέσματα του αλληλόχρεου λογαριασμού», *ΕΛΔ*, τ. 37, 1996, 497.
- Κρατερός Ι. (επιμ.), *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, Αθήνα 1998.
- Μάζης Π., «Εμπράγατη εξασφάλιση τραπεζών και ΑΕ», 2003, 81.
- Μάζης Π., «Ο ανατοκισμός στον τραπεζικό ανοιχτό λογαριασμό μετά τη θέση σε ισχύ του αριθμ. 12 παρ. 1 Ν 2601/1998», *ΔΕΕ*, τ. 11 (έτος 12ο), 2006, 1119 - 1122.
- Μιχαλόπουλος Γ., «Χρηματοοικονομικοί Θεσμοί», *ΔΕΕ*, τ. 2 (έτος 7^ο), 2001, 169 – 173.
- Ρεπούσης Σπ., *Τραπεζικές Πιστοδοτήσεις*, Αθήνα 2004.
- Τσούμας Β., *Αλληλόχρεος λογαριασμός*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006.
- Ψυχομάνης Σπ., *Τραπεζικές δραστηριότητες αμφισβητήσιμης νομιμότητας*, Σάκκουλας, Αθήνα 2002.
- Ψυχομάνης Σπ., «Περί της συμβάσεως πιστώσεως με ανοιχτό λογαριασμό και της εγγυήσεως συγγενικού του πρωτοφειλέτη προσώπου για συγκεκριμένες πιστώσεις», *ΕΕμπΔ*, 2003, 496 - 503.
- Ψυχομάνης Σπ., *Τραπεζικό δίκαιο: Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων*, Αθήνα 2011.

Νομολογία

ΑΠ 2381/1967, *ΝοΒ*, 15, 985.

ΑΠ 127/72, *ΝοΒ*, 20, 738.

ΑΠ 362/72, *ΝοΒ*, 21, 386.

ΑΠ 394/74, *ΝοΒ*, 22, 1377.

ΑΠ 631/75, *ΝοΒ*, 24, 45.

ΑΠ 1355/1979, *ΕΕμπΔ*, 1980, 228.

ΑΠ 1393/80, *ΝοΒ*, 29, 688.

ΑΠ 680/86, *ΝοΒ*, 35, 723.

ΑΠ 681/ 86, *ΕΛΔ*, 1987, 839.

ΑΠ 1828/88, *ΕΕμπΔ*, 1991, 238.

ΑΠ 316/90, *ΕΕμπΔ*, 33, 219.

ΑΠ 1524/91, *ΕΛΔ*, 34, 313.

ΑΠ 1106/94, *ΕλΔ*, 38, 1074.

ΑΠ 75/1995, *ΔΕΕ*, 1995, 527.

ΑΠ 75/95, *ΕΕμπΔ*, 1995, 570.

ΑΠ 79/95, *ΝοΒ*, 44, 628.

ΑΠ 1217/1995, *ΕλλΔνη*, 39, 817.

ΑΠ 199/2000, *ΕΕμπΔ*, 2000, 888 επ.

ΑΠ 725/2000, *ΔΕΕ*, 2001, 169.

ΑΠ 1045/2000, *ΝοΒ*, 1453.

ΑΠ 16051/2000, *ΝοΒ*, 42, 695.

ΑΠ 667/2001, *ΕλλΔνη*, 45, 1543.

ΑΠ 1/2002, *Δελτίο ΑΕ και ΕΠΕ 2003*, 85.

ΑΠ 1/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 608.

ΑΠ 916/2002, *ΕλΔ*, 2003, 1297.

ΑΠ 578/2005, *ΕλΔ*, 2007, 446.

ΑΠ 902/2006, *ΕΕμπΔ*, 2007, 60.

ΑΠ 441/2007, *ΕλΔ*, 2007, 760.

ΑΠ 910/2010, *ΕπισκΕΔ*, 3/2010, 1058 (Παρατηρήσεις Παμπούκης).

ΑΠ 370/2012, *ΕπισκΕΔ*, 3, 2012, 918 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ.).

ΑΠ 1235/2012, *ΕπισκΕΔ* 2012, 918.

ΕιρΘες 5756/2003, *Αρμ*, 2004, 1159.

ΕφΑθ 3963/82, *ΕΕμπΔ*, ΛΓ', 537.

ΕφΑθ 7644/82, *ΝοΒ*, 31, 75.

ΕφΑθ 7644/82, *ΕΕμπΔ*, 1983, 229.

ΕφΑθ 6450/85, *ΕΕμπΔ*, 37, 604.

Εφαθ 12090/90, *ΕΕμπΔ* 32, 235.
Εφαθ 4164/96, *ΔΕΕ*, 1997, 183.
Εφαθ 5820/96, *ΔΕΕ*, 1997, 375.
Εφαθ 6572/97, *ΕΛΔ*, 1998, 165.
Εφαθ 922/98, *ΔΕΕ*, 1998, 393.
Εφαθ 2335/99, *ΕΛΔ*, 2000, 144.
Εφαθ 6700/1999, *ΔΕΕ*, 2000, 875.
Εφαθ 3345/99, *ΝοΒ*, 48, 54.
Εφαθ 43/99, *ΝοΒ*, 1999, 628.
Εφαθ 7385/99, *ΔΕΕ*, 2000, 739.
Εφαθ 7812/99, *ΔΕΕ*, 2000, 291.
Εφαθ 8224/99, *ΔΕΕ*, 2000, 171.
Εφαθ 8893/1999, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58.
Εφαθ 55/2000, *ΔΕΕ*, 2000, 632.
Εφαθ 4887/2000, *ΔΕΕ*, 2000, 1245.
Εφαθ 6072/98, *ΕΛΔ*, 2000, 458.
Εφαθ 1651/2001, *ΕπισκΕΔ*, 2001, 1090 (παρατ. Κ. Παμπούκη).
Εφαθ 9138/2000, *ΔΕΕ*, 2001, 741.
Εφαθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318.
Εφαθ 3365/2003, *ΔΕΕ*, 2003, 1079.
Εφαθ 5514/2003, *ΕΤΡΑ ΧρΔ*, 2004, 675.
Εφαθ 5514/2003, *ΔΕΕ*, 2003, 1345.
Εφαθ 8236/2003, *ΔΕΕ*, 2004, 293.
Εφαθ 8893/99, *ΕΕμπΔ*, 2003, 58.
Εφαθ 7091/2002, *ΕΛΔ*, 2003, 1381.
Εφαθ 7096/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 318.
Εφαθ 8893/1999, *ΕΕΔ*, ΝΔ, 2003, 59.
Εφαθ 117/2004, *ΕΕμπΔ*, 2004, 584.
Εφαθ 7144/2003, *ΕλλΔνη*, 2005, 1497.
Εφαθ 8236/2003, *ΔΕΕ*, 2004, 293.
Εφαθ 947/2005, *ΕπισκΕΔ*, 2005, 968.
Εφαθ 2458/2005, *ΕπισκΕΔ*, 2005, 973.
Εφαθ 5900/2006, *ΔΕΕ*, 2007, 327.
ΕφΘεσ 1698/1988, *ΕΕμπΔ*, Μ, 564.
ΕφΘεσ 394/89, *Αρμ*, 43, 1223.
ΕφΘεσ 31/23/1989, *ΕμπΔ*, ΜΒ, 64.
ΕφΘεσ 339/93, *ΕΛΔ*, 35, 662.

ΕφΘες 1290/93, *Αρμ*, 47, 627.
ΕφΘες 1290/93, *ΕΤραπ*, 1399.
ΕφΘες 27/94, *Αρμ*, 48, 1392.
ΕφΘες 4076/95, *Αρμ*, 50, 200, 1010.
ΕφΘες 3078/98, *ΔΕΕ*, 1999, 306.
ΕφΘες 3449/1988, *ΕΕμπΔ*, 1990, 39.
ΕφΘες 742/1999, *ΕπισκεΔ*, 1999, 588.
ΕφΘες 16/2000, *Αρμ*, 2002, 1167.
ΕφΘες 1950/2000, *ΕΕμπΔ*, 2000, 1066.
ΕφΘες 117/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 507.
ΕφΘες 1051/2002, *ΔΕΕ*, 2002, 842.
ΕφΘες 3078/2002, *ΔΕΕ*, 2003, 958.
ΕφΘες 2534/2003, *ΕΕμπΔ*, 2003, 1228.
ΕφΘες 1882/2004, *ΕπισκεΔ*, 2004, 1005.
ΕφΘες 2602/2009, *ΕπισκεΔ*, α/2010, 183 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).
ΕφΘες 2788/2009, *ΕπισκεΔ*, 196 (Παρατηρήσεις Α.Δ.Μ).
ΕφΘες 492/2010, *ΕΕΔ*, 2011, ΞΒ, 83.
ΕφΘες 1641/2011, *ΕπισκεΔ*, 2012, 186.
ΕιρΚαβαλ. 267/2002, *ΕπισκεΔ*, 2002, 1180.
ΕιρΚαβ 99/2003, *ΕΤραξΧρΔ*, 2004, 425.
ΕφΚερκ 51/98, *ΔΕΕ*, 1999, 82.
ΕφΚερκ. 167/1998, *ΔΕΕ*, 1999, 503.
ΕφΛαρ 439/1994, *ΕΕμπΔ*, 1995, 591.
ΕφΛαρ 609/2001, *ΕπισκεΔ*, 2002, 156 (Παρατ. Ι. Π. Ιορδανίδη).
ΕφΛαρ 219/2002, *Δικογρ*, 2003, 66.
ΕφΛαρ 317/2010, *ΕπισκεΔ*, Δ/2010, 1127 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).
ΕφΛαρ 65/2011, *ΕπισκεΔ*, 3, 2011, 750 - 752 (Παρατηρήσεις Παμπούκη).
ΕφΠατρ 146/97, *ΔΕΕ*, 1997, 851.
ΕφΠατρ 248/97, *ΔΕΕ*, 1997, 853.
ΕφΠατρ 232/97, *ΔΕΕ*, 1997, 604.
ΕφΠατρ 567/99, *ΔΕΕ*, 2000, 173.
ΕφΠατρ 947/1999, *ΔΕΕ*, 2000, 511.
ΕφΠατρ 784/99, *ΔΕΕ*, 2000, 633.
ΕφΠατρ 5671/99, *ΧρΔ*, 2001, 258.
ΕφΠατρ 68/2003, *ΕπισκεΔ*, 2003, 827.
ΕφΠατρ 61/2004, *ΕπισκεΔ*, 2005, 87.
ΕφΠατρ 177/2005, *ΕπισκεΔ*, 2005, 998.

ΕφΠΕιρ 239/1982, *ΕΕμπΔ*, 1982, 389.
ΕφΠειρ 495/1994, *ΕΕμπΔ*, 1995, 42.
ΕφΠειρ 232/97, *ΕΤρΑξΧρΔ*, 2000, 814.
ΕφΠειρ 488/97, *ΕλΔ*, 1999, 355.
ΕφΠειρ 189/1998, *ΔΕΕ*, 1998, 396.
ΕφΠειρ 613/2009, *ΕπιθΕΔ*, 2010, τ. ΞΑ, 90.
ΕφΠειρ 52/2011, *Αρμενόπουλος*, 11, 2012, 1711.
ΕφΠειρ 440/2011, *ΔΕΕ*, τ., 2, 2012, 135.
ΜΠρΑθ 15343/95, *Αρμ*, 50, 196.
ΜΠρΑθ 5273/2011, *Αρμενόπουλος*, 9, 2012, 1390 (Παρατηρήσεις Σ.Ι.Κ.).
ΜΠρΘες 3045/88, *Αρμ*, 48, 437.
ΜΠρΘες 2204/90, *Αρμ*, 45, 299.
ΜΠρΘες 24657/2002, *ΧρΔ*, 2003, 345.
ΜΠρΘες 2250/2012, Μηνιαία Νομική Επιθεώρηση Αρμενόπουλος, τ. 7, έτος 66, Θεσσαλονίκη, 1111 - 1113 (Παρατήρηση Α. Μπεχλιβάνη).
ΜΠρΘηβ 523/2010, *ΕΕΔ*, τ. ΞΑ, 2010, 960.
ΜΠρΚορ 43/1998, *ΕΕμπΔ*, 2000, 297 (Παρατηρήσεις Ι. Π. Μάρκου).
ΜΠρΠειρ 3850/2001, *ΕΕμπΔ*, 2204, 511.
ΜΠρΧ 10/2012, *ΕΕΔ*, ΞΓ, 2012, 106.
ΠΠρΑθ 5207/1995, *ΕπισκεΔ*, 1996, 141.
ΠΠρΘες 2551/1962, *ΕΕμπΔ*, 1963, 62 επ.
ΠΠρΘες 4333/96, *Αρμ*, 50, 1007.
ΠΠρΘες 4673/96, *Αρμ*, 50, 203.
ΠΠρΘες, 2305/2004, *Αρμ*, 2004, 1725.
ΠρΑθ 7462/2000, *ΝοΒ*, 2002, 129.
ΠΠρΠειρ 854/92, *ΕΕμπΔ*, 45, 93.